

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

**TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI
SÖZLEŞMELER ÇERÇEVESİNDE
GÖÇ POLİTİKALARININ GÖÇ İDARELERİ
KURUMLARI İLE UYUMLULUĞU**

Özge İrem SOLAK

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARARASI SÖZLEŞMELER
ÇERÇEVESİNDE GÖÇ POLİTİKALARININ GÖÇ İDARELERİ KURUMLARI İLE
UYUMLULUĞU

Özge İrem SOLAK

Kapadokya Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı
Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2023

ÖZET

SOLAK, Özge İrem. *Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Sözleşmeler Çerçevesinde Göç Politikalarının Göç İdareleri Kurumları ile Uyumluluğu*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2023.

Dünyanın değişen toplumsal ve sosyal yapısının günümüz uluslararası sistemine kazandırdığı olumsuz etkilerden birisi göç hareketleridir. Mevcut sistemin başat aktörü olarak halen yerini koruduğu bilinen ulus devlet yapısının “tehdit” algısında yeniden yerini alan göç hareketleri güvenlik haricinde sosyal bilimlerin konusu ve inceleme alanı olarak da gündeme oturmuş durumdadır. Belirtmek gerekir ki; artık sadece silahlı çatışmalar değil ilkim şartları, doğal afetler, salgın hastalıklar da dünya genelinde göç olgusunun sebepleri olarak sıralanmaktadır. Devletlerin yaşanan göç hareketlerine karşı ilk olarak vermiş oldukları tepkiler uluslararası hukukun bazı alanlarında yaratılmış sözleşmeler ile kendini göstermiştir. Sözleşmenin tarafı olan devletlerin sözleşmenin uygulama alanı bulabilmesi için; devlet egemenliği, sınır güvenliği, vatandaş ve yabancı ayırımının yapılması gibi devletin egemen olduğu alanda yine devlet tarafından iç hukuk kurallarıyla düzenlenmek zorunluluğunu yaratmıştır. Hukuk her alanı ile yaşayan, gelişen, değişen organik bir yapıdır. Türkiye Cumhuriyeti de bu minvalde yaratmış olduğu yeni hukuki düzenlemelerle göç hareketlerinin düzensizliğinden kaynaklanan güvenlik sorunlarına etkin müdahale etmek, vatandaşını düzensiz göçten korumak, sınırlarının güvenliğini sağlamak gibi birçok hedefi yerine getirmeye çalışmaktadır. Bilinen o ki; hukuk sadece yaratılmak ve yazılı hale getirilmekle değil uygulamakla kıymet görür. Her ne kadar yaratılan kanunda birtakım açıklar söz konusu olsa da uygulamadan kaynaklanan sorunlar bu açıkların önüne geçmemekte ve kanunun boşluklarını daha görünür kılmaktadır. Buradan yola çıkarak Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) olarak adlandırılan 04. 04. 2013 tarihinde kabul edilerek 11. 04. 2013 yılında 28615 Sayılı Resmî Gazetede yayınlana yeni kanun düzenlemesinde de birtakım sorunların varlığı gözden kaçmamaktadır. YUKK, her ne kadar etkin ve birçok göç sorununu iyileştirmeye yetkin olsa da örneğin; yabancılar hakkında verilen idari gözetim kararlarının adli bir yargı mercii olan Sulh Ceza Hakimlikleri tarafından

incelenerek karara bağlanması gibi uygulamadaki birtakım sorunlar nedeniyle hukuki karışıklıkların yaşanmasına engel olamamaktadır. Kanundaki bu uygulamalar sorunların kümeleşmesine ve hedeflenen kontrollü göç ve güvenlik konularında ya bir sekte yaşanmasına ya da kanunun etkin uygulanmasına engel teşkil etmektedir.

Anahtar Sözcükler

Uluslararası Hukuk, Yabancı, Vatandaş , Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ,Uluslararası Sözleşmeler, AHİM

ABSTRACT

SOLAK, Özge İrem. *Compliance Of Migration Policies With Migration Administration Institutions Within The Framework Of International Agreements To Which Turkey Is A Party* Master's Thesis, Nevşehir, 2023.

One of the negative effects of the changing social and social structure of the world on today's international system is migration movements. Migration movements, which have taken their place again in the "threat" perception of the nation-state structure, which is known to still maintain its place as the dominant actor of the current system, have been placed on the agenda as a subject and field of study of social sciences other than security. It should be noted that not only armed conflicts but also climatic conditions, natural disasters and epidemics are listed as the causes of migration phenomenon worldwide. The first reactions of states to migration movements have manifested themselves in the conventions created in some areas of international law. In order for the states that are parties to the convention to find the application area of the convention; state sovereignty, border security, the distinction between citizens and foreigners in the area where the state is sovereign, such as the state sovereignty, has created the obligation to be regulated by the state with the rules of domestic law. Law is an organic structure that lives, develops and changes in every field. The Republic of Turkey is trying to fulfill many objectives such as effectively responding to security problems arising from irregular migration movements, protecting its citizens from irregular migration, and ensuring the security of its borders with the new legal regulations it has created in this regard. It is a well-known fact that the law is not only created and written down, but it is also valued by its implementation. Although there are some gaps in the created law, the problems arising from the implementation do not prevent these gaps and make the gaps of the law more visible. From this point of view, the existence of some problems in the new legal regulation called the Law on Foreigners and International Protection (YUKK), which was adopted on 04.04.2013 and published in the Official Gazette No. 28615 on 11.04.2013, cannot be overlooked. Although the LFIP is effective and capable of improving many

migration problems, it cannot prevent legal confusion due to some problems in practice, such as the fact that administrative detention decisions on foreigners are reviewed and decided by Criminal Judgeships of Peace, which is a judicial jurisdiction. These practices in the law lead to a clustering of problems and either hinder or prevent the effective implementation of the law in terms of controlled migration and security.

Keywords

International Law , Foreinger, Citizen , Law on Foreingers and International Protection , International Protection , ECtHR

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	ii
ETİK BEYAN	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1

1. BÖLÜM

GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Göç ve Göç Çeşitleri.....	3
1.2. Göç Nedenleri.....	4
1.3. Uluslararası Koruma ve Göç Edenlerin Hukuki Statüsü	6
1.3.1. Uluslararası Koruma Kavramı	8
1.3.2. Mülteciler.....	9
1.3.3. Şartlı Mülteciler	12
1.3.4. İkincil Koruma Statüsündekiler	14
1.4. Geri Göndermeme İlkesi (Non-Refoulement)	15

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARASI KORUMAYA İLİŞKİN

ULUSLARARASI MEVZUATLAR

2.1. Türkiye’nin Taraf Olduğu Uluslararası Mevzuatlar	18
2.2. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin korunmasına İlişkin Sözleşme	18
2.3. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Protokolü)	19
2.5. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü.....	21
2.6. Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme	22
2.7. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme....	22

2.8. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol	23
2.9. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol.....	23
2.10. Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme	24

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YABANACILARA UYGULANAN HUKUK KARARLARININ İÇ HUKUK ve ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMERİ

3.1. Türkiye'nin Tarafı Bulunduğu Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Hazırlanan İç Hukuk Mevzuatları	26
3.1.1. Türkiye'ye İltica Eden Veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994 Yönetmeliği)	26
3.1.2. İltica ve Göç Eylem Planı	29
3.1.3. İçişleri Bakanlığı 57 Sayılı Genelge	30
3.1.4. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği	32
3.1.4.1. Geçici Koruma Yönetmeliği	34
3.1.5. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Amacı ve Kapsamı	42
3.1.5.1. Göç İdaresi Başkanlığı	42
3.1.5.2. Türkiye'ye Giriş Çıkış ve Vize İşlemleri	46
3.1.5.3. Türkiye'de İkamet İzni Çeşitleri ve İkamet İzni Verilmesi	51
3.1.5.4. Sınır Dışı Etme ve İdari Gözetim	64
3.1.5.5. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi ve İptali	72
SONUÇ	84
KAYNAKÇA	87
EK-1.ORJİNALLİK RAPORU	90

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
BM	: Birleşmiş Milletler
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
IOM	: Uluslararası Göç Örgütü
MC	: Milletler Cemiyeti
OHCK	: Olağanüstü Hal Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
PK	: Pasaport Kanunu
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy	: Yüzyıl

GİRİŞ

Dünya genelinde meydana gelen göç hareketlerinin ve göç eden nüfus sayılarının gün geçtikçe çeşitli sebeplerle artarak devam etmesi göç ve göçmen konusunun yeniden gündeme gelmesine sebebiyet vermiştir. Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan nüfus hareketlerinin özellikle son yirmi yıl içerisinde global bir probleme evrilmesi neticesinde ortaya çıkan göç problemleri, Türk Hukuku ve Uluslararası Hukuk bağlamında incelenecektir. Bu tez çalışması üç bölüm halinde hazırlanmış olup; ilk bölümde göç terimi açıklanarak, göç çeşitlerinin neler olduğu, toplumları göç hareketine iten motivasyonların neler olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Göç hareketleri neticesinde uluslararası düzeyde birçok ülkede önlenemez nüfus hareketleri yaşanmaya başlamıştır. Devletler göç sebebiyle artan nüfus hareketlilikleri nedeniyle oluşan duruma karşı hukuki çözüm üretme iradesi göstermişlerdir. Devletler öncelikli olarak 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini hazırlayarak bireyin doğuştan sahip olduğu hakları kabul etmiş, sonrasında özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında artan göç hareketleri nedeniyle çeşitli sebeplerle yerleşim yerlerini terk etmek zorunda kalmış kişilerin yaşadıkları mağduriyetlerin uluslararası düzeyde bir problem teşkil etmesi Mültecilerin Hukuki statüsüne Dair 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesinin hazırlanmasında etken olmuştur. 1951 tarihli sözleşmenin hazırlanışı esnasında 1948 tarihinde imzalanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin ruhunun varlığının yadsınamayacağı bir gerçektir. Uluslararası koruma kavramının doğuşunu sağlayan 1951 sözleşmesi; uluslararası koruma statüsü olan mültecilik statüsünü tanımlayarak kimlerin mültecilik hakkı kazanabileceği, kimlerin kazanamayacağı ve kazanmış olmasına rağmen kimlerin mültecilik statüsünden çıkartılacağı hususuna değinilmiştir. Türkiye'nin mevcut durumda tarafı olduğu 1951 Sözleşmesinde var olan Avrupa'da meydana gelen olaylar olarak anılan coğrafi ihtiraz kaydı ile ihtiraz kaydında belirtilen Avrupa sınırları açıklanmıştır.

Tezin ikinci bölümünde göçmenlere ilişkin olarak hazırlanan ve Türkiye'nin de tarafı olduğu çeşitli uluslararası sözleşmelerden bahsedilmiştir. Ayrıca bu bölümde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) açıklanarak, göçmenler konusundaki müzakerelerde üstlendikleri roller açıklanmıştır.

Tezin üçüncü bölümünde; Türkiye'nin tarafı olduğu uluslararası sözleşmelere göre geçmişten günümüze kadar Türkiye'de hazırlanan iç hukuk mevzuatlarından bahsedilerek yabancı kavramına değinilmiştir. Türkiye'de bulunan yabancılara sağlanabilecek uluslararası koruma kavramları, geri göndermeme ilkesi çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yabancılara ilişkin olarak hali hazırda yürürlükte bulunan ve en güncel mevzuat olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Geçici Koruma Yönetmeliği ile Yabancılara ilişkin iş ve işlemleri yürütmekle görevli olan Göç İdaresi Başkanlığı açıklanmıştır. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda düzenlemeler ışığında Türkiye'de bulunan yabancıların yasal olarak ülkede kalabilmelerini sağlayan vize, ikamet izinleri ile uluslararası koruma kavramları arasında bulunan farklılıklar ile ikamet izninin iptali ve uluslararası korumanın bitiş nedenleri incelenerek anlatılmıştır. Türkiye'nin tarafı olduğu Uluslararası Sözleşmeler ışığında doğan iç hukuk kurallarının birbirleri içerisinde uyumluluğu incelenmiştir. Türkiye'de bulunan yabancılara ilişkin uygulamada en sık karşılaşılan hukuki konulardan bahsedilerek yapmış olduğumuz çalışmamız kapsamında değerlendirmeler yapıp görüş ve öneriler bölümü hazırlanmıştır.

1. BÖLÜM

GÖÇÜN TARİHSEL SÜRECİ

1.1. Göç ve Göç Çeşitleri

İnsanların buldukları bölgelerden çeşitli nedenlerle ayrılmalarına göç denilmektedir. Göç kavramı, Oxford Learner's Dictionaries'te¹ “*insanların daha iyi iş veya yaşam alanı bulabilmek amacıyla yeni bir ülke veya yeni bir bölgeye hareket etmeleri*” olarak tanımlanırken, Türk Dil Kurumu ise “*Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret*” şeklinde tanımlanmıştır.² Bunların yanı sıra bir takım akademik çalışmalarda da göç kavramının tanımlandığı görülmektedir. Güvenç'e göre göç kavramı, “*başta bireyin psikolojik durumunu etkileyen mekânsal değişiklik*” şeklinde tanımlanmaktadır.³ Temelde birey ya da grup olarak yaşanan yerin çeşitli sebeplerle terk edilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Göç hareketlerindeki temel motivasyon çeşitlilik gösteriyor olsa da göç hareketine başlayan birey veya toplumların yaşanan yeri terk ederek yeni bir yaşam alanına gitme amacını içermektedir.

Göç olgusu insanlık tarihi kadar eskiye dayanmaktadır. Bugün ki dünya haritasının ve ülke sınırlarının belirlenmesinde dahi önemli rol oynamış toplumsal hareketlerin yaşanmasında etkinlik göstermiştir. Göç hareketlerinin başlaması ile dünyanın ve toplumların demografik yapılarının değişiklikler gösterdiği ortadadır. Toplumlar bir yerden başka bir yere göç ederken, hangi göç amacı ile giderlerse gitsinler, kültürlerini, dillerini, dinlerini, mimarilerini ve sanatlarını da o bölgeye taşımışlardır. İşbu nedenle de göç olgusu zamanla ulusal ve uluslararası alanlarda önem arz etmiş, toplumların göçmenlere dair hukuki statü arayışında kavram arayışına girmesine neden olmuştur.

¹ Oxford Learner's Dictionaries, (2023). *Migration*. 23 Ekim 2023 tarihinde <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migration?q=migration> adresinden alınmıştır.

² Türk Dil Kurumu. (2023). *Göç*. 23 Ekim 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alınmıştır.

³ Güvenç Bozkurt, “Göç Olgusu ve Türk Toplumunu”, *II Uluslararası Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*, Mersin: Sosyoloji Derneği Yayınları, 1996, s. 21.

Literatürde göç, zorunlu ve gönüllü göç olarak; nedenleri ile, çalışma ve sığınma olarak; amaçlarıyla, yasa dışı veya yasal göç kavramı ile; hedefe varmakta kullanılan amaçları bakımından kategorize edilebilir.⁴ İnsanların yaşadıkları yeri terk ederek başka bir yere yerleşmelerinde; savaş, ekonomik nedenler, siyasi nedenler, salgın hastalıklar, iklim faktörleri gibi çeşitliliğe sahip birçok unsur vardır. İnsanların bu unsurlardan birinin veya birkaçının birlikte etkileri ile göç ettikleri tarih sahnesinde defalarca görülmüştür. İş bu nedenlerin biri veya birkaçının bir araya gelmesi ile insanların yaşadıkları yeri terk ederek yeni bir yaşam alanına hareket etmeye mecbur bırakılması zorunlu göç olarak tanımlanabilir. İnsanların kendileri için daha iyi bir yaşam tarzı bulma dürtüsü ile yaptıkları göç ise gönüllü göç olarak tanımlanabilir.⁵ Göç motivasyonu olarak tanımlanan unsur da birey ve grupların göç için istekli olup olmamasıdır. Ekici ve Tuncel'e göre; göçün insanlar için kendi iradeleri ile özgür bir seçim olabileceği gibi irade dışı bir seçim olabileceği görüşüne sahiptir. Zorunlu göç ile gönüllü göç arasındaki en büyük fark göç motivasyonudur.⁶ Zorunlu veya gönüllü göçe tabi olan bireyler ve gruplar için ulusal ve uluslararası hukuk düzleminde birçok statü tanımlanmıştır. İş bu hukuksal statülerden ilerleyen başlıklarda ele alınmıştır.

1.2. Göç Nedenleri

Göç hareketi çeşitli sebeplerle ortaya çıkabilir. Küreselleşme göç hareketlerini etkileyen en önemli etmenlerden biridir.⁷ Bununla birlikte göç hareketlerinin kırılma noktalarından birini sanayi devrimi oluşturmaktadır.⁸ Sanayi devrimine kadar olan sürede göç hareketleri daha çok kıtlık, savaş, salgın hastalık ve iklim değişiklikleri gibi sebeplerle meydana gelmiştir.⁹ İlkel toplumlarda göç hareketleri daha iyi yaşam koşullarına erişmek için toplu ya da bireysel hareketlerle gerçekleşirken, bazı uluslar kendilerinden ekonomik olarak daha iyi olan uluslara saldırarak o ulusların da göç

⁴ Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri", *Turkish Studies*, 9/2 (2014): 1686.

⁵ Yılmaz, "Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri", 1687.

⁶ Süleyman Ekici ve Gökhan Tuncel, "Göç ve İnsan". *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5/1 (2016): 14. <https://doi.org/10.20493/bt.71783>.

⁷ Hayrettin Keskingöz ve Murat Burak. "Türkiye'deki Göç Hareketleri ve Lojistik İlişkisi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2022): 142.

⁸ Yılmaz, "Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri", 1682.

⁹ Muzaffer Binay, "Küresel göç krizleri ve uluslararası göçlerin geleceğine ilişkin bir değerlendirme", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2022): 89.

hareketini tetiklemiştir. Ancak Sanayi Devrimi sonrasında göç hareketlerinin çoğunluğunu sömürgecilik faaliyetleri şekillendirmiştir. Sanayi Devrimi sonrasında Batı toplulukları ihtiyaç duydukları insan gücünü kolonilerinden sağlamak amacıyla çeşitli toplumları göç etmeye zorlamışlardır. Bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri (ABD) topraklarının işlenmesi için Birleşik Krallıktaki mahkûmlarla ABD'ye iş gücü olarak göçe zorladıkları bir infaz sistemi olan Pennsylvania sistemi bu duruma örnek olarak gösterilebilir.¹⁰

Göç hareketinde önemli olan unsurun bulunulan yeri terk etme motivasyonu olduğu aşıkardır. Bu motivasyon kimi zaman bireyin kendi iç dünyasında kendiliğinden yaratılırken kimi zaman da başka bir birey ve/veya devlet tarafından da yaratılmaya zorlanabilir.

Son yüzyılda göç hareketinin nedenlerini çoğunlukla savaşların oluşturduğu göz önüne alınmalıdır. Kafkasya'da Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler birliğinin dağılması ile göç hareketlerinin arttığından bahsetmek yanlış olmayacaktır. Azerbaycan ve Ermenistan arasında 1988-1989 yılları arasında başlayan ve günümüze kadar devam eden Dağlık Karabağ sorunu bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Dağlık Karabağ sorunun yaşanması sonrasında 29 Kasım 2007 yılında Misk Grubu eş başkanı tarafından ortaya konan Madrid Prensiplerinde¹¹ “*Bütün göçmenler topraklarına dönmeli*” ibaresiyle savaşın yarattığı bir göç hareketinin varlığı ortaya konmuştur. Suriye'de yaşanan iç savaş nedeni ile milyonlarca Suriye vatandaşının da başta Türkiye ve Avrupa ülkeleri olmak üzere birçok ülkeye savaştan kaçarak kitlesel göç dalgası yaşanmasına sebebiyet verdiği de ortadadır. Suriye vatandaşlarının yaratmış olduğu kitlesel göç hareketi ile göçmenlerin hukuki durumu ile ilgili yeni kavram arayışları yaşanmıştır.

¹⁰ Mehmet Emin Artuk ve Mehmet Emin Alşahin, “Hapis cezalarının ve cezaevlerinin tarihsel gelişimi”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21/2 (2015): 162.

¹¹ Ahmet Sapmaz ve Gökhan Sarı, “Dağlık Karabağ sorununda azerbaycan tarafından kuvvet kullanım olasılığının analizi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8/15 (2012): 6.

1.3. Uluslararası Koruma ve Göç Edenlerin Hukuki Statüsü

Hukuk normunun oluşabilmesi için hukuk normunun uygulanması gereken öznelerin oluşturulması ve bu öznelerin tanımlanması gerekmektedir.¹² Aksi halde ortaya konan hukuk normlarının devletler bazında kadük statüde kalacağı aşıkardır. Uluslararası hukuk prensibinde uluslararası özneler, tartışmasız özneler ve tartışmalı özneler olarak ikiye ayrılmaktadır. Uluslararası hukuk prensibinde, uluslararası kişiliği ve varlığı konusunda tartışma olmayan özneler Devletler ve Uluslararası Örgütlerdir. Uluslararası kişiliği ve varlığı konusunda tartışmaların mevcut olduğu diğer özneler ise; gerçek kişiler ve gerçek kişiler dışındaki kişilerdir.

Uluslararası hukuk prensibinde öznelerin varlığının tartışmalı olmasının asıl sebebi uluslararası hukuktan doğan hak ve borçlara sahip olmaları sorunu etrafında şekillenmektedir.¹³ Uluslararası hukuk kişilerinin en önemli öznesi devlettir. Devletler uluslararası düzlemde anlaşma yapabilme, taraf olabilme, diplomatik ilişkiler kurabilme gibi haklara ve borçlara sahiptir. Devlet; belirli bir coğrafi alana yerleşmiş bir siyasi otorite altında yaşayan insan topluluklarının oluşturduğu sürekli egemen varlık olarak tanımlanmaktadır.¹⁴ Uluslararası örgütler ise devletlerin iradeleri sonucu doğmuş uluslararası hak ve borçlara haiz olduğu kabul edilen unsurlardır. Uluslararası örgütler 2. Dünya Savaşı sonunda diplomatik çözüm bulmak isteyen devletlerce sonra meydana getirilmiş ve gün geçtikçe sayısı artan unsurlardır. Tüm bunlar ışığında uluslararası hukukun özneleriyle ilişkili bir nevi birbirini tamamlayıcı iki görüş ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda Sur'a¹⁵ göre uluslararası hukukun öznelerini devletler ve uluslararası örgütler oluşturmaktayken, Pazarcı'ya göre uluslararası hukukun öznelerini devletler, devlet niteliği kazanmamış insan toplulukları ve uluslararası örgütler oluşturmaktadır.¹⁶

Uluslararası hukukta kişiliği tartışmalı olan öznelerin gerçek kişiler ve gerçek kişiler dışındaki özneler olduğundan yukarıda bahsetmiştir. Gerçek kişi tanımı hukuk dünyasında insanları tanımlamak için kullanılmıştır.¹⁷ Gerçek kişilerin uluslararası

¹² Selman Ögüt, "Uluslararası hukuk düzeninin aktörleri olarak uluslararası hukuk kişileri". *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/119-120 (2014): 167-193.

¹³ Melda Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları* (7. baskı). İstanbul: Beta Yayınları, 2013, s. 103.

¹⁴ Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 104.

¹⁵ Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 104.

¹⁶ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk* (13. baskı). Ankara: Turhan Kitapevi, 2014, s. 203.

¹⁷ Mustafa Dural ve Tufan Ögüz, *Türk Özel Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitapevi, 2014, C. II, s. 7-8.

hukukta tartışmalı özne olmasının sebebi, uluslararası hukuk prensibinde asıl öznenin devlet olarak kabul edilmesinden kaynaklanan tartışmalardır. Hukuk doktrininde kimi yazarlar kişilerin devletler gibi hak ve yükümlülükleri olmasına rağmen gerçek kişileri uluslararası hukukun kapsamı dışında tutmaktadır. Pazarıcı'ya göre bu gerçek kişiler uluslararası hukukun değil iç hukukun konusunu oluşturmaktadır.¹⁸ Karşı görüş olarak gerçek kişilerin modernleşen dünyada uluslararası hukuktan doğan hak ve yükümlülüklerinin olduğu ve bireylerin uluslararası hukukun öznesi olmasını yasaklayan kati bir kuralın bulunmadığından bahsetmektedir. Bu görüş Brownlie'nin 1966 yılında yayınladığı uluslararası hukukun ilkeleri¹⁹ kitabında bahsedilerek şekillendirilmiştir.²⁰

Gerçek kişiler dışındaki özneler ise gerçek kişiler ve egemenliği tanınmış devletler dışında kalan devletler, çok uluslu şirketler olarak tanımlanabilmektedir.²¹ Ancak Adalet divanı bu öznelerin birbirleri ile özdeş hukuk sistemine tabi olmaması sebebi ile uluslararası hukukun özneleri olmadığını söylemiştir.

Çalışmanın bu kısmında uluslararası hukuk özneleri tartışmasına girmeden uluslararası hukukta gerçek kişilerin uluslararası hukukun gerçek öznesi olmadığını kabul ederek göçmenlerin hukuki statülerinden bahsedeceğiz.

Türk Dil Kurumu'da "göçmen" kelimesini "*Kendi ülkesinden ayrılarak yerleşmek için başka ülkeye giden (kimse, aile veya topluluk), muhacir*" olarak tanımlanmaktadır.²² Bununla birlikte Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) göç; "*Yabancıların, yasal yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını ve Türkiye'den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye'ye girişini, Türkiye'de kalışını, Türkiye'den çıkışını ve Türkiye'de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı*" ifade etmek için kullanılmıştır.²³ Göçmen

¹⁸ Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 204.

¹⁹ Bkz. Ian Brownlie, *Principles of public international law*. Oxford: Clarendon Publications, 1966.

²⁰ Andrew Clapham. The Role of the individual in international law. *The European Journal of International Law*, 21/1 (2010): 26.

²¹ Ögüt, "Uluslararası hukuk düzeninin aktörleri olarak uluslararası hukuk kişileri", 188.

²² Türk Dil Kurumu. (2023). *Göçmen*. 23 Ekim 2023 tarihinde <https://sozluk.gov.tr> adresinden alınmıştır.

²³ T.C. Resmi Gazete, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, Sayı: 28615, Kabul Tarihi: 04/04/2013, Resmi Gazete Yayın Tarihi: 11/04/2013. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat/metin/1.5.6458.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

olarak ve bu yabancınn hukuki tanımı; Türkiye'ye vatandaşlık bağı ile bağı olmayan kişi olarak YUKK'ta tanımlanmıştır.

1.3.1. Uluslararası Koruma Kavramı

İnsanlar tarih boyunca çeşitli nedenlerle yaşadıkları alanı terk ederek başka alanlara göç etmişlerdir. İnsanların yapmış oldukları bu göç hareketleri neticesinde göç ettikleri başka ülkelerin korumasından yararlanmak istemişlerdir. Bu durum da uluslararası koruma kavramının doğmasına sebebiyet vermiştir.

Birinci ve İkinci Dünya savaşları sonrası ülkelerinden kaçarak başka ülkelere göç etmeye çalışan insanların varlığı uluslararası bir koruma kavramının oluşturulmasını gündeme getirmiştir. 20.yy'da tüm dünyada meydana gelen savaşlar ve bu savaşlar sonrasında daha barışçıl çözüm yolları bulmak amacıyla bir araya gelen devletler 1920 tarihinde barış ve güvenliği sağlamak amacıyla Milletler Cemiyetinin (MC) doğmasını sağlamıştır. İkinci Dünya Savaşının yaşanması ve MC'nin tüm dünyada kabul gören evrensel bir örgüt olamaması (ABD senatosu 1919 Versay Barış Antlaşmasını onaylamamıştır), MC'nin kararlarını üye devletlerin oy birliği ile alması sebebiyle karar almasının zorlaşması gibi çeşitli nedenlerle 1946 yılında hukuki varlığı son bulmuştur. Hukuki varlığının son bulması Birleşmiş Milletlerin (BM) kurulmasına öncülük etmiştir.

Yabancıların hukuki statüsünden bahsedebilmek için öncelikle uluslararası koruma kavramından bahsetmemiz gerekmektedir. Uluslararası koruma kavramı ülkemize göç ederek gelen kişi veya grupların hukuk dünyasında statülerine karşılık gelen kavramlardan oluşmaktadır. Uluslararası koruma; menşe ülkenin koruma yapmadığı veya yapmak istemediği kişiler için, bu kişilerin insan haklarından kaynaklanan haklara sahip olmalarından ötürü uluslararası düzlemde insan hakları ihlallerine karşı başka ülke veya uluslararası kuruluş veya örgütlerce sağlanan korumayı ifade etmekte kullanılır.²⁴ Bu kavramlar; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olarak YUKK'da belirlenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti yasalarında bu üç kavram dışında herhangi bir yabancı uluslararası korumaya başvuru hakkı bulunmamaktadır.²⁵

²⁴ S. Balkar Bozkır, "Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu uyarınca öngörülen uluslararası koruma türleri". *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/127-128 (2015): 46.

²⁵ T.C Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, 2013.

YUKK da bahsi geçen koruma statülerinin her biri hukuk düzeni içerisinde ayrı haklara sahiptir. Toplumumuzda yabancılar için İngilizcesi “*refugee*” ve Fransızcası “*réfugié*” sözcüklerin yerine kullanımı tercih edilen “*mülteci*” kavramı yaygın bir şekilde yanlış kullanılmaktadır. Aşağıda terimlerim tek tek açıklanacak olup, yaygın yanlış kullanımın sebebi sunulacaktır.

1.3.2. Mülteciler

Mülteci kavramının kullanım alanı çeşitli disiplinlere göre farklılıklar taşımaktadır. Türk Hukukuna göre mülteci kavramı “*Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir*” şeklinde sıralanmış ve sınırlandırılmıştır.²⁶

Türkiye’de bulunan bir yabancıнын mülteci kavramını kullanabilmesi için öncelikle Avrupa ülkelerinde meydana gelen bir olay olması ve bu olayın kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden dolayı o ülkede kalması halinde bir zulme uğrama baskısı altında olması gerekmektedir. Zulüm baskının varlığı sebebiyle bulunduğu ülkede yaşamına devam edemeyecek veya yaşadığı ülkeye dönemeyecek durumda olması gerekmektedir. Kişinin yaşadığı bu baskının katlanılmaz olması sebebi ile başka bir ülkenin (burada bahsi geçen ülke Türkiye’dir) korumasına girmek zorunda kalması gerekmektedir. Yapılan tanımdan mültecilik statüsüne başvuracak kişinin vatansız kişi olması gerektiği anlamının çıkartılamayacağı, mülteci statüsü için kişinin vatansız kişi veya bir ülkenin vatandaşı olmasının ayırımına gidilmemesi gerektiği de aşıkardır.²⁷

²⁶ Bkz. 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, md. 61. (T.C Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete, 2013).

²⁷ Zeynep Deniz Altınsoy, *Yabancılar Hukuku Çerçevesinde Uluslararası Koruma*. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana, 2015, s. 124.

Görüleceği üzere Avrupa dışından gelen kişilere kanunumuz mülteci statüsü tanımamaktadır. Bu statü 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde²⁸ Türkiye'nin coğrafi kısıtlama hakkını kullanmasından gelmektedir. Türkiye tarafı olduğu sözleşmeye coğrafi şerh düşerek kısıtlamaya gitmiştir. Kartal ve Başçı'ya göre 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'nin imzalandığı sırada Türkiye'nin komünist politikalara karşı tutumunun Avrupa coğrafi şartı koymasında etkili olduğu ve aynı zamanda doğu Avrupa ülkeleri ile Sovyet Rusya'dan gelen kişilere de mülteci statüsü tanıdığını söylemektedirler.²⁹ Türkiye coğrafi kısıtlama koyarak Kongo, Madagaskar ve Monako'nun gibi dört ülke ile birlikte Avrupa coğrafi kısıtlamasını oluşturan dört ülkeden biri olmuştur.³⁰ Türkiye Cumhuriyeti devleti konvansiyonda tarafı olduğu sözleşmenin kanunlaşması için hazırlanan onay kanununun 2. maddesinde “*Bu sözleşmenin hiçbir hükmü, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamaz*” diyerek ihtiraz kaydı da düşmüştür. Görüleceği üzere Türkiye 1951 tarihinde hazırlanan ve 1967 tarihinde onaylanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol şerh düşerek mültecilik statüsünde kısıtlamalara gitmiştir. Burada önemle vurgulanması gereken konulardan birisi de mülteci statüsünün bireylere tanındığı, toplu sığınma talebinde bulunan topluluklara tanınmadığıdır.³¹ Görüleceği üzere mevcut durumda ülkemize toplu göç ile gelen Suriyelilerin veya İran'daki rejimden kaçan İranlılar ile Afganistan'da Taliban'dan kaçan Afganların bu hukuki korumadan yararlanamayacağı aşikardır.

Mültecilik statüsü alan bir kişi mülteci statüsü kazanmasına neden olan koşulların ortadan kalkması halinde mültecilik statüsünü kaybeder. Bu statünün kaybedilmesine neden olan koşullar şöyledir: Vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yararlanmışsa, vatandaşlığını kaybettikten sonra kendi isteği ile yeniden vatandaşlık kazandıysa, yeni bir vatandaşlık kazandıysa ve yeni vatandaşlık kazandığı ülkenin korumasından yararlanıyorsa, zulüm/baskı nedeniyle terk ettiği ya da giriş yapamadığı

²⁸ Cenevre'de 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanmış olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Kanun 28/08/1961 tarihinde 359 Kanun numarası ile onaylanarak 5 Eylül 1961 tarihli 10898 sayılı Resmi Gazete ile yürürlük kazanmıştır. (T.C. Resmi Gazete, 1961).

²⁹ Bilhan Kartal ve Emre Başçı, “Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2 (2014): 275-299.

³⁰ Bozkurt, “Göç Olgusu ve Türk Toplumunu”, s. 57.

³¹ Nuray Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (2. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2014, s. 160.

ülkeye kendi isteğiyle tekrar yerleşmek üzere döndüyse³² kısaca mülteci statüsünü kaybeder.³³

1961 tarihinde kanunlaşan 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesine göre; sözleşmenin md. 1/D ve 1/E hükmü kapsamında bulunan kişiler mülteci statüsüne alınmaya hak kazanamamaktadır. Madde 1/D kapsamı; Birleşmiş Milletler Koruması altında olan, uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı düşünülen kişiler ve uluslararası korumaya layık olmadığı düşünülen kişilere diğer bütün mültecilik şartlarını taşımalarına rağmen, mülteci statüsü almaya hak kazanamayacaklarının sınırları çizmiştir.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) 14 Aralık 1950 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda alınan kararla kurulmuştur. BMMYK dışında başka bir birleşmiş milletler organı veya örgütü tarafından koruma ve yardım gören kişilere bu statünün verilmeyeceği sözleşme ile hüküm altına alınmıştır.³⁴

Uluslararası koruma ihtiyacı olmadığı düşünülen kişilerden kastedilmek istenen; md. 1/e *“Bu Sözleşme ikamet ettiği ülkenin yetkili makamlarınca o ülke vatandaşlığına özgü hak ve yükümlülükleri taşıdığı kabul edilen bir kimseye uygulanmaz”* denilmektedir. Burada kastedilen durum sığınma başvurusu yapacağı ülkede uzun veya kısa süreli oturma iznine sahip olmasından bahsedilmektedir. Oturma iznine sahip kişiler oturma izni aldığı ülkenin vatandaşlarına özgü hak ve yükümlülükler sahip olabilmektedirler. Burada bahsedilen hak ve yükümlülüklerden birebir vatandaşlık hak ve yükümlülüklerine benzerlik olması beklenmemelidir.

Uluslararası korumaya layık olmadığı düşünülen kişiler yine sözleşme hükmünde belirtilmiştir. Madde 1/F Sözleşme Hükümleri;

(a) Barişe karşı suç, savaş suçu veya insanlığa karşı suç gibi suçlar için hükümler koyan uluslararası belgelerde tanımlanan bir suç işlediğine;

³² Bkz. 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi m.1/F (The UN Refugee Agency, t.y.: 18).

³³ The UN Refugee Agency, t.y.: 18.

³⁴ Sibel Özel, “Uluslararası koruma başvurusu sahibi, uluslararası koruma sahibi ile koruma altına alınanların hukuki statülerinin sığınmacı ve göçmen kavramları özelinde değerlendirilmesi”. *Uludağ Journal of Economy and Society*, 37/2 (2018): 261.

(b) mülteci sıfatıyla kabul edildiği ülkeye sığınmadan önce sığındığı ülkenin dışında ağır bir siyasi olmayan suç işlediğine;

(c) Birleşmiş Milletler (BM)'in amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden suçlu olduğuna; dair hakkında ciddi kanaat mevcut olan bir kişi hakkında uygulanmayacaktır” şeklinde hükme bağlanmıştır. Madde metninden de anlaşılacağı üzere savaş suçluları, İnsanlığa karşı suç işleyen kişiler, mülteci sıfatı kazanmadan önce menşei ülkede siyasi suç dışında ağır bir suç işleyen kişiler ile BM'in amaç ve ilkelerine karşı fiillerinden suçlu olduğuna kanaat getirilen kişilerin mültecilik statüsü alamayacağı” hükme bağlanmıştır.

Sözleşmeye bu madde hükmünün konulması ile mültecilik statüsünün herkese verilemeyeceği açıkça ortaya konmuştur. Ülkelerin savaş suçluları veya insanlığa karşı suç işlemiş ya da ağır suç işleyen kişileri ülkelerinde mülteci sıfatı ile kabul etmesi beklenemez.

1.3.3. Şartlı Mülteciler

Şartlı mülteci kavramı Cenevre Sözleşmesinde yer almayan ancak Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan bireyler için yine İnsan Hakları evrensel beyannamesinin sözüne, özüne ve ruhuna uygun olarak ortaya çıkartılmış bir koruma kavramıdır. YUKK md. 62 de *“Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir”* şeklinde tanımlanmıştır. YUKK'dan önceki 1994 Yönetmeliği'nde şartlı mülteci kavramı bulunmamaktaydı. Şartlı mülteci tanımına benzer bir şekilde “sığınmacı” kavramı kullanılmaktaydı. Sığınmacı kavramı YUKK kanununda şartlı mülteci olarak terimlendirilmiştir.

Görüleceği üzere burada da bir coğrafi sınır vardır. Avrupa dışındaki bir ülkede meydana gelen olaylar sonucu kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden dolayı o ülkede kalması halinde bir zulme uğrama

baskısı altında olması durumunda Türkiye’de gerekli idari başvuruları yaptıktan sonra kazanacağı hukuki statü şartlı mültecilik kavramıdır. İki statü de bireysel niteliktedir. Burada mülteci kavramından farkı Avrupa dışı olması gibi görülmektedir ancak kanunun son cümlesinde üçüncü ülkeye yerleşinceye kadar ibaresi yer almaktadır. Bu durumda şartlı mülteciler için üçüncü güvenli bir ülkeye gidene kadar Türkiye’de kalmalarının sağlanması için geçici ikamet izni verildiğinden bahsetmek hatalı olmayacaktır.

Mülteciler ile şartlı mülteciler arasındaki statüleri karşılaştıracak olursak, iki grubun da sığınma başvuru şartlarının aynı olduğu görülecektir. Coğrafi durum dışında iki grubun da menşei ülkesinde bir olay meydana gelmeli meydana gelen olaylar sonucu kişinin ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesinden dolayı o ülkede kalması halinde bir zulme uğrama baskısı altında olması aranmaktadır. Mülteciler için Avrupa ülkelerinden birinin vatandaşı olma veya vatandaşlığını kaybetme durumu söz konusuysen; şartlı mültecilikte Avrupa dışındaki bir ülkenin vatandaşı olma veya vatandaşlığını kaybetme durumu mevcuttur. Burada coğrafi bir ayırım bulunmaktadır.

Türkiye’nin mülteci ve şartlı mülteci tanımı kullanmasında ırk ve kökene göre bir ayrımcılık yapıp yapmadığı sorusu akıllara gelecektir. Bu konu AİHM’de “A.G. and Others against Turkey” kararı ile netlik kazanmıştır.³⁵ İran uyruklu Ajab-Shahr eşi ve üç çocuğu ile Kastamonu ilinde yaşadıkları sırada Türkiye tarafından haklarında deport³⁶ kararı verilmiştir. Başvurucunun 1978-79 yılları arasında Marksist-Leninist bir örgüt olan İPFG aktivitelerinden olduğunu ve Şah’a karşı yapılan bir ayaklanmada yer almasından dolayı sonradan kurulan İran İslam hükümetine karşı ayaklanma ve örgütsel faaliyetler gerçekleştirmiş 21 Ağustos 1995 tarihinde Türkiye’ye giriş yaparak kendisine geçici oturma izni verilmiş. Başvurucunun sığınma talebine karşı İç İşleri bakanlığı tarafından ret kararı verilerek ülkeyi terk etmesi istenmiştir. Başvurucu iç hukuk yollarını tükettikten sonra kararı AİHM’e taşımıştır. Başvurucu sözleşmenin 3. 8. ve 14. maddelerini³⁷ ileri

³⁵ First Section Decision as to the Admissibility of Application no.40229/98 by A.G. and Others against Turkey, 1999

³⁶ Deport kavramı için bkz. Elif Hukuk Bürosu. (2023, Ocak 22). *Deport Nedir? Nasıl Kaldırılır?* 22 Ocak 2023 tarihinde <https://elifhukukburosusu.com/?p=vatandaslik-islemleri&id=201> adresinden alınmıştır.

³⁷ **Madde 14 Ayrımcılık Yasağı:** “*Bu sözleşmede tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetmeksizin sağlanmalıdır.*”

sürerek başvuruda bulunmuştur. Biz burada madde 14 kapsamında yapılan değerlendirmeyi inceleyeceğiz. Başvurucular başvurularında madde 14'ün ihlal edildiğini Türkiye hükümetinin üçüncü bir ülkeye yerleştirilemeyen Avrupalı olmayan sığınmacıları sınır dışı etme politikası yürüttüğünü bunun ırk ve ulusal köken temelinde ayrımcılığa sebebiyet verdiğiinden bahsetmişlerdir. AİHM bu başvuruyu değerlendirirken Türkiye'nin 1951 Cenevre sözleşmesinde coğrafi tercih seçeneğinden yararlandığını ve bu durumun ayrımcılık yasağı ile çelişki yaratmadığından bahsederek başvuruçunun başvurusunu kabul edilemez olarak değerlendirmiştir. Görüleceği üzere Türkiye'nin Avrupa dışından gelen kişilere şartlı mülteci statüsü vermesinin İnsan Haklarına bir aykırılık teşkil etmediğini hükme bağlamıştır. Bu kararlar birlikte mülteci ve şartlı mülteci ayrımının herhangi bir ayrımcılık yasağına aykırılık teşkil ettiğinden bahsedilemez.

Avrupa dışından gelen sığınmacıların üçüncü güvenli ülkeye yerleştirilinceye kadar şartlı mülteci statüsünden yararlanmaları sebebiyle bu kişilere geçici ikamet izni sağlanmaktadır.

1.3.4. İkincil Koruma Statüsündekiler

Mülteci ve şartlı mülteci koruma statüsünün haricinde YUKK üçüncü bir uluslararası koruma statüsü tanımlamıştır. İkincil Koruma statüsü tamamlayıcı koruma olarak da nitelendirilebilmektedir.³⁸ İkincil koruma statüsü şu şekilde tanımlanmıştır;

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.

Görüldüğü üzere bu koruma türünde coğrafi ayırım bulunmamaktadır. Burada korumanın temel amacı insanın insan olmasından kaynaklanan yaşama hakkı ve insanca

³⁸ Altınsoy, *Yabancılar Hukuku Çerçevesinde Uluslararası Koruma*, s. 126.

yaşama hakkının korunmasını sağlamaktır. Ölüm cezasının verilmesi veya infazının gerçekleşecek olması yaşam hakkını korumaya yönelik, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışlara maruz kalacak olması tehlikesi de insanca yaşama hakkının korunmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu noktada Geri Göndermeme İlkesi (non-refoulement), incelenmesi gereken konulardan birisi olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.4. Geri Göndermeme İlkesi (Non-Refoulement)

Geri gönderme yasağının hukuki dayanağını 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre sözleşmesinin 33. maddesi oluşturmaktadır. Geri göndermeme ilkesinin temeli ülkeye sığınmacı olarak gelen kişi için sağlanmış olan uluslararası koruma statüsünün, ülkesinden çıktığı veya ülkesine geri dönemeyeceği durumun ortadan kalkana kadar devam etmesini sağlamaktır. YUKK 4. Maddesi “*Kanun kapsamındaki hiç kimsenin, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağı veya ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemeyeceği*” düzenlenmiştir. Ayrıca YUKK 55. Maddesinin ilk fıkrasında yer alan “*a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar*” ve 63. Maddesinin ikincil koruma başlığında geri göndermeme ilkesi kabul edilmiştir. Geri göndermeme yasağını sadece mülteciler için düşünülmemelidir. AİHM geri göndermeme ilkesini AİHS 3. Maddesi kapsamında değerlendirmektedir ve mülteci olsun ya da olmasın ayırım yapmaksızın bir örf ve âdet hukuku düzleminde karara bağlamaktadır. AİHM geri göndermeme ilkesini “gerçek bir riskin varlığı” olması halini yeterli görmektedir.

A. ve K.- Turkey³⁹ kararı incelendiğinde İran vatandaşı olan A. ve K. siyasi görüşleri sebebiyle tutuklanarak kötü muamele görmüşler ve yasa dışı yollarla Türkiye’ye giriş yapmışlardır. Van’dan İstanbul’a giderken Ankara’da polis tarafından yakalanarak gözaltına alınmışlar ve başvuruçuların iddialarına göre gözaltı sırasında kötü muameleye maruz kalmışlardır. Başvuruçular Türkiye’de sahte pasaport üretmek ve yasa dışı iş ve

³⁹ Bkz. European Court of Human Rights First Section, 14401/88 (European Court of Human Rights Ocak 12, 1991).

işlemler yaptıkları gerekçesi ile tutuklanarak sınır dışı işlemleri yapılmak üzere Doğubeyazıt'a gönderilmişlerdir. A ve K'nın avukatları bu kişilerin İran'a geri gönderilmesi halinde siyasi görüşlerinden dolayı, İran'da asker kaçağı olmalarından dolayı zorla askerlik yaptırılacağı, idam cezası ile cezalandırılacağı ve işkence edileceği iddiası ile 3. maddenin ihlal edildiğini iddia ederek başvuruda bulunmuşlardır. Komisyon başvuranların İran'a sınır dışı edilmeleri halinde askerlik görevini yapmaya zorlanmaları dışında insanlık dışı bir muameleye uğrayacaklarını ispatlayamadıklarından başvuru hakkında *başvuruyu kabul edilemez (Declares The Application Inadmissible)* olarak değerlendirmiştir. Görüleceği üzere AİHM geri göndermeme yasağı ilkesini değerlendirirken “gerçek bir riskin varlığını” aramaktadır. Bu kararda olduğu gibi askerlik görevini yapmaya zorlanmanın gerçek bir risk varlığı olarak değerlendirmemiştir.

Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancının geri göndermeme yasağından yararlanabilmesi için gerçek bir riskin varlığını ispatlayabilmesi beklenmektedir. Başvurucunun bunu ispatlamaya yeterli bir donesi bulunmaması halinde de “*gerçek bir tehlike bulunduğuna inanmayı gerektirecek sağlam gerekçelerin varlığı*” aranmaktadır. Örneğin İran'dan zina suçunun karşılığı olarak kanunlarda yer alan recm cezasının yer almasından dolayı bu durumun gerçek bir tehlike bulunduğuna inanmayı gerektirecek sağlam bir gerçeklik olarak değerlendirmiştir.⁴⁰

Geri göndermeme ilkesinin, sığınma talebinde bulunan kişinin yaşama ve insanca yaşama hakkının özüne dokunmamak için ortaya çıktığı aşıkardır. Ancak geri göndermeme ilkesinin temelini oluşturan gerçek bir riskin varlığının yaşama hakkı ve insanca yaşama hakkı kavramı ışığında değerlendirilmesi gerektiği ortadadır.

⁴⁰ Aslı Bayata Candaş, “Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamındaki geri gönderme yasağının uygulanma koşullarının AİHM kararları çerçevesinde irdelenmesi”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2015): 82.

2. BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU ULUSLARASI KORUMAYA İLİŞKİN ULUSLARARASI MEVZUATLAR

Türkiye’nin tarafı olduğu uluslararası mevzuatların incelemesine geçmeden önce uluslararası hukuk ve uluslararası hukukun kaynaklarından bahsetmemiz gerekmektedir.

Sur’a göre; Uluslararası toplum üyelerinin aralarındaki ilişkiyi düzenleyen hukuk kuralları uluslararası hukuk olarak tanımlanmaktadır.⁴¹ Pazarıcı’ya göre; uluslararası toplumun üyeleri; egemen ve birbirleri ile eşit düzlemde yer alan devletler ile hiçbir devletin hukuk düzenine tabi olmayan uluslararası örgütler yer almaktadır.⁴² Birinci ve İkinci dünya savaşından sonra devletler daha barışçıl ve diplomatik çözümler bulmak amacı ile bir araya gelerek uluslararası örgütler kurma amacı ile bir araya gelmiştir. Kurulan birçok uluslararası kurumlara üye olan devletler arasında eşitlik ilkesine dayanarak hukuk kuralları yaratma gereği duymuştur. Bu durum da uluslararası hukuku doğurmuştur. Uluslararası hukuk kuralları uluslararası kuruluşlara bağlı üyeleri bağlamaktadır. Ancak burada devletlerin egemenlik hakları problemi karşımıza çıkarmaktadır.

Egemenlik, kısaca iktidar erkine sahip olanın ülke ve millet üzerinde üstün buyurma gücü olarak tanımlanabilir. Egemenlik kavramına ülke sınırları içinde ve ülke sınırları dışında bakmamız gerekir. Ülke sınırları içerisinde egemenlik kavramına baktığımız vakit, iktidar erkine sahip olan kişi ve kurumun ülkede yaşanan diğer kişiler ve kurumlar üzerinde buyurma yetisi olarak bahsedilebilir. Dış egemenlik kavramına baktığımızda ise devletlerin yatay düzlemde eşit olduğu, bir devletin başka bir devlete buyurma yetkisinin olmadığı, bütün devletlerin eşit konumda olarak birbirleri üzerinde otorite sağlayamadığı anlamına gelir.⁴³ Devletlerin devlet olmaktan gelen ve sahip oldukları egemenlik hakları devredilemez ve vazgeçilemez bir haktır. Devletlerin yatay ekseninde eşit egemenlik haklarına sahip oldukları kabul edilir. Devletlerin sahip olduğu egemenlik haklarının dış ilişkilerde sınırsız olduğunu düşünmek de hatalı olacaktır. Devletlerin egemenlik

⁴¹ Sur, *Uluslararası Hukukun Esasları*, s. 1.

⁴² Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 1.

⁴³ Münci Kapani. *Politika Bilimine Giriş* (58. baskı). Ankara: Serbest Kitaplar, 2019, s. 76.

sınırlarının bittiği yer ve noktanın, diğer devletlerin egemenlik sınırlarının başladığı yer ve noktalar olduğu söylenebilir. Özetle uluslararası sözleşmelere ve kuruluşlara üye devletler uluslararası hukuktan doğan kurallara uymaması halinde yaptırıma zorlanamayacağı da aşıkardır.⁴⁴ Ama bu hiçbir yaptırım yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Üye devletlerin yaptırıma zorlayabileceği diplomatik, ekonomik ve siyasi yaptırım yapılabilme olasılığı mevcuttur. Uluslararası hukuk kurallarının iç hukuk düzeyine alınmasını sağlayarak uluslararası hukuk kurallarının uygulanabilirliğinin arttırıldığı da ortadadır.

2.1. Türkiye'nin Taraf Olduğu Uluslararası Mevzuatlar

Türk hukukunda 1982 Anayasa'nın 90. maddesine göre; “*Türkiye Cumhuriyeti adına yabancı devletlerle ve milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanması, Türkiye Büyük Millet Meclisinin onaylamayı bir kanunla uygun bulmasına bağlıdır*” denilmiştir. 9 Temmuz 2018 tarihi sonrası Anayasa değişikliği ile Türk hukuk sisteminde normlar hiyerarşisi; Anayasa, Uluslararası Anlaşmalar, Kanun, Olağanüstü Hal Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (OHCK), Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, Yönetmelik, Yönerge, Tebliğ, Genelge ve Talimat olarak sıralanmıştır. Görüleceği üzere Uluslararası Anlaşmalar iç hukukta OHCK ve Kanunlardan daha üst seviyede yer almaktadır. Anlaşmaların normlar hiyerarşisinde ikinci seviyede yer alabilmesi için öncelikle uluslararası anlaşmaların mecliste onaylamayı uygun bulma kanunu ile uygun bulunması gerekmektedir. Bu uygun bulma işlemi sonrası uluslararası anlaşmalar geçerlilik ve yürürlük kazanacaktır.

2.2. İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin korunmasına İlişkin Sözleşme

İkinci Dünya Savaşı'nın yıkıntıları arasından doğan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948 tarihinde Avrupa Konseyi üyesi devletlerin mutabakatı ile BM Genel Kurulu tarafından İnsan Hakları Evrensel Bildirisi⁴⁵ ilan edilmiştir. Bu sözleşme ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kurulmuş ve denetleyici yargı yetkisi AİHM'ne devredilmiştir. İş bu sözleşme ile insanın insan olması sebebiyle sahip olduğu haklar ve özgürlükler sözleşmeye taraf ülkelerce kabul edilmiştir. Türkiye'de bu sözleşmenin

⁴⁴ Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, s. 7.

⁴⁵ Bundan sonra “sözleşme” olarak anılacaktır.

taraflarından biridir.⁴⁶ Sözleşme ile hem bir ülkenin vatandaşı hem de ülkede bulunan yabancılar için temel insan haklarından kaynaklanan hakları devlet ve uluslararası örgütlerce koruma altına alınmıştır. Tezcan vd.'ne göre insan hakları hem uluslararası hem de ulusal hukukun niteliklerini değişmesini sağlayarak uluslararası ve ulusal hukukun ayrılmaz bir parçası haline gelmiş, uyuşuğu ne olursa olsun devletin yargı yetkisi içinde bulunan insanların devletin egemenlik yetkisine dayanarak insan olmaktan kaynaklanan haklarına kısıtlama getirmesine engel teşkil ettiği görüşüne sahiptirler.⁴⁷

Yukarıda anlatılan sebeplerle İnsan Haklarına dair sözleşme ve ek protokolleri bir ülkede yaşayan yerel halka ve yabancıya insan olmaktan kaynaklanan haklar sağlamaktadır. Bu haklar ulusal ve uluslararası koruma ve AHİM ile yargısal denetime tabidir.

2.3. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme (Cenevre Protokolü)

Birinci ve İkinci dünya savaşı sonrasında artan göç hareketleri devletler için uluslararası bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle ikinci dünya savaşı sonrasında ortaya çıkan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile sığınma hakkının hukuki bir zemin kazanması; göç hareketleri sebebiyle doğan uluslararası bu sorunlara karşı standart bir çözüm yoluna ulaşmak amaçlanarak mültecilik kavramını doğurmuştur.⁴⁸ Ortaya çıkan uluslararası bu sorunlara standart bir çözüm bulmak amacı ile Birleşmiş Milletler bünyesinde 14 Aralık 1950 tarihinde BMMYK (UNHCR) kurulmuş ve kurulan kurulun çalışmaları ile 1951 tarihinde Cenevre'de Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin sözleşme kabul edilmiştir. Gök'e göre BMMYK daha çok siyasi göçmenlere ilişkin düzenlemeleri içeren, sınırlı konularla ilişkili olarak doğmuş bir örgüttür.⁴⁹ Bu sözleşmeye göre; 1 Ocak

⁴⁶ Türkiye 23 Mayıs 1949 tarihinde sözleşmeyi kabul etmiş, 10 Mart 1954'te sözleşmeyi onaylamış, 28 Ocak 1987 tarihinde AHİM'ne bireysel başvuru yolunu açmış, 28 Ocak 1990 tarihinde AHİM'nin zorunlu yargı yetkisini kabul etmiştir.

⁴⁷ Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar ve Rıfat Murat Önok, *İnsan Hakları El Kitabı* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayınları, 2014, s. 35.

⁴⁸ Nasıp Sarp Ergüven ve Beyza Öztunalı, "Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62/4 (2013): 1007-1061.

⁴⁹ Gonca Oğuz Gök, Kimin Güvenliği? Uluslararası Göç-Güvenlik İlişkisi ve Uluslararası Örgütlerin Rolü. *KOSBED*, 31 (2016): 65-82.

1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda mülteci statüsü taşıyan kişileri kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.

1951 tarihli Cenevre sözleşmesine Türkiye “*Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde*” çekince koyarak onaylamıştır. Türkiye’nin bu sözleşmeye koyduğu ikinci çekince de Mülteci sıfatını Avrupa’da gerçekleşen olaylar sonucu Türkiye’den sığınma talebinde bulunan kişiler için tanıdığını söyleyerek coğrafi sınırlama da getirmiştir.

2.4. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

BM tarafından imzalanan 1951 tarihli sözleşme ile mültecilerin hukuki statüleri hakkında nitelermeler ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile bireyin insan olması hasebiyle doğuştan sahip olduğu hakların korunmasını bilinci ile ortaya çıkan uluslararası bilinç ile mülteci olarak nitelendirilen göçmenlerin göç hareketleri neticesinde IOM uluslararası geçerliliğe sahip bir uluslararası örgüt olarak hukuk ve uluslararası düzende 1951 tarihinde göç alanında çalışmalar yapmak üzere yerini almıştır.

IOM günümüzde 175 üyeye sahip, 100’den fazla sayıda ülkede ofisi bulunan bir kuruluştur. 1991 tarihinde Körfez Savaşı sonrasında Türkiye’de de ofis açmıştır. İnternet sitelerinde uluslararası işbirliklerini teşvik etmek, ihtiyacı olan göçmelere insani yardım ulaşmasını sağlamayı amaçladığını bildirmektedir. Pecoud’a göre Avrupa’da göç hareket ve yükünü paylaşacak olan Avrupalı devletler göç ile ilişkili normlarını ve politikalarını transit ülke konumunda olan ülkelerin egemenlik haklarına duydukları saygı neticesinde empoze edemeyeceğinden bahisle; AB’nin, göç ve sınır kontrolünün sağlanması amacıyla siyasi politikalara ve müzakerelerin içeriğine karışmayarak arabuluculuk görevi üstlenen IOM’a Avrupalı olmayan Türkiye, Fas, Arnavutluk, Ukrayna gibi göç konusunda transit ülke konumunda olan devletlerle aralarında gerçekleşecek müzakerelerde üstleneceği rol açısından güven duymaktadır.⁵⁰ IOM’un göçmen kaçakçılığını ve göçmen kaçakçılığı mağduru olan bireyleri destekleme ile gönüllü geri dönüş hareketinin sağlayıcısı olma

⁵⁰ Antoine Pecoud, “ Introduction: The International Organization for Migration as the New ‘UN Migration Agency’”. M. Geiger, & A. Pecoud (Edt.). In *The International Organization for Migration The New ‘UN Migration Agency’ in Critical Perspective* (s. 1-27). Cham: Palgrave Macmillan, 2020, s. 7.

konumundan uzaklaşarak proje önerilerinde bulunma ve bulunduğu projelerin hayata geçebilmesi adına finansal sağlama görevlerini üstlendiği de gözden kaçmamalıdır.

IOM Türk iç hukukunda yerine alan YUKK'nun hazırlanması ve bu kanuna göre işleri bakanlığına bağlı olarak kurulan Göç İdaresi Başkanlığının kurulması da dahil olmak üzere Türk devleti ile yakın iş birliği ile ortak çalışmalar yürütmüştür. Çetin'e göre IOM kriz zamanlarında göçmenlerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla hizmet vermenin ötesine geçerek göçmenlere sunulan yardımlar, göçmenlerin Türkiye'de ekonomik alanda istihdam edilebilmesi, göç hareketliliğine ilişkin verilerin toplanması ile göç ve sınır yönetimine ilişkin Türkiye hükümeti ile yoğun diyalog ve iş birliği alanında çalışmalar yapmaya başlayan bir uluslararası örgüt halini almıştır.⁵¹ Yabancılara ilişkin iç hukuk mevzuatı olarak hazırlanan YUKK'un hazırlanmasında IOM ile yapılan işbirliği ve bilgi alışverişi Çetin'in görüşünü destekler niteliktedir.

Günümüzde IOM göç ile ilgili olarak devletler arasında mutabakatların sağlanmasına yardımcı olma, göç ile ilgili projeler geliştirme ve uluslararası düzlemde devletlerin işbirliği yapmasını sağlamak amacıyla tarafsız bir arabulucu olarak hareket etme, göçle ilgili verileri toplama ve bu verileri paylaşma gibi faaliyetleri yürütmesi sebebiyle uluslararası düzlemde büyük öneme sahip bir oluşumdur.

2.5. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuk Statüsüne İlişkin 1967 Protokolü

Cenevre'de imzalanan 1951 tarihli sözleşme ile sadece 1 Ocak 1951 tarihinden önce yaşanan olaylar sonrası mültecilik statüsü kazanan kişilere uluslararası koruma sağlanması, 1 Ocak 1951 tarihinden sonra da yeni mülteci ortamlarının ortaya çıkması 1967 tarihli protokolün imzalanmasını gerekli kılmıştır. Söz konusu 1951 tarihli sözleşmenin sonradan ortaya çıkan kişileri kapsamaması üzerine tarih sınırlamasına bakılmaksızın 1967 tarihli protokol hazırlanmıştır. Türkiye bu sözleşmede de coğrafi ihtirazi şerhini korumaya devam etmiştir.⁵²

⁵¹ Elif Çetin, "Türkiye'ye göç yönetiminde uluslararası göç örgütü (IOM)'nün rolü ve etkisi". *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26/2 (2022): 221-241.

⁵² Bkz. T.C. Resmi Gazete, *Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme*, 1968. <https://unmik.unmissions.org/sites/default/files/regulations/06turkish/TConAgainstTorture.pdf> (Erişim Tarihi: 13.06.2023).

2.6. Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme

BMGK'nun 10 Aralık 1984 tarih ve 39/46 sayılı kararı ile BMGK'da kabul edilmiştir. İşbu sözleşme Türkiye sözleşmeyi 25 Ocak 1988 tarihinde kabul etmiştir. Sözleşme 1 Eylül 1988 tarihinde Türkiye'de yürürlüğe girmiştir. İşbu sözleşme Türkiye'de yaşayan yabancıları ve Türk vatandaşlarını kapsamaktadır. Sözleşmenin 3. Maddesinin içerdiği hükümler şu şekildedir:

1. Hiçbir Taraf Devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınırdışı etmeyecek veya iade etmeyecektir.
2. Bu gibi esaslı sebeplerin bulunup bulunmadığını tayin maksadıyla, yetkili merciler, sözkonusu devlette mümkün olduğu kadar sistemli biçimde yaygın, açık seçik ve kütleli insan hakları ihlalleri bulunup bulunmadığı dahil tüm ilgili hususları göz önünde tutacaktır.

Bu hükme göre Türkiye'ye sığınma talebinde bulunan bir sığınmacıyı ülkeden gönderme kararı aldığı takdirde göndereceği ülkede şahsın işkenceye tabi tutulması ihtimalinin varlığında yabancının iadesini veya gönderimini yapamayacağı aşikardır.

2.7. Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşme insan hakları evrensel bildirgesine uygun olarak genişletilmiş koruma sağlamak amacıyla taraf devletlerce 19 Aralık 1966 tarihinde imzaya açılmış, Türkiye bu sözleşmeyi 15 Ağustos 2000 yılında imzalayarak 18 Haziran 2003 tarihinde "*Türkiye Cumhuriyeti, Sözleşme'nin 27. maddesini. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ve Ek'lerinin ilgili hükümlerine ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutar*" çekincesi ile kabul etmiştir. İş bu sözleşmeye imza atan devletler hem vatandaşının hem de ülkesinde yaşayan yabancının, herkesin kişisel ve siyasi haklarının yanı sıra ekonomik sosyal ve kültürel haklardan yararlanabilecekleri koşulların yaratılmasını kabul etmiştir.

Sözleşmenin 3. Bölümü 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 17, 24 ve 26. Maddeleri yabancıların haklarını da korumaktadır. Örneğin 12. madde "*12/1 1. Yasal olarak bir Devletin ülkesinde bulunan herkes, o ülke içinde özgürce hareket etme hakkına ve ikametgahını*

seçme özgürlüğüne sahiptir” diyerek yabancının da vatandaşında ülke içerisinde serbest dolaşım hakkını kabul etmiştir. Ayrıca Madde 13 “Bu sözleşmeye taraf devletlerden birinin ülkesinde yasal olarak bulunan bir yabancı, bu ülkeden ancak yasalara uygun olarak verilmiş bir karar uyarınca sınırdışı edilebilir ve ulusal güvenlik bakımından zorunlu nedenler aksini gerektirmedikçe, sınırdışı edilmesine karşı nedenler ileri sürmesine ve durumunun yetkili makamlar ya da yetkili makamlarca özel olarak atanmış kişi ya da kişilerce yeniden gözden geçirilmesine ve bu amaçla yetkili merciler önünde temsil edilmesine izin verilecektir” diyerek ülkede yasal olarak bulunan bir yabancının yine ancak yasal yollarla ülkeden çıkartılabileceğinin güvencesini vererek devletlerin keyfiyetini önlemeyi amaçlamıştır.

2.8. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol

Göç hareketleri ile yaşadıkları gölgeleri terk eden yabancılara göç hareketine başlamada bazen bir ülkeye girme veya göç ettikleri ülkeden başka ülkeye tekrar göç etme niyetleri vardır. Bu durumlarda gittikleri veya gitmek istedikleri ülkede karşılaştıkları büyük problemlerden biri de göçmen kaçakçılığı sorunudur. Göçmen kaçakçılığı suçu uluslararası bir suç kavramındadır ve bu suçun mağdurları yabancılardır. Göçmen kaçakçılığı suçu Türk Ceza Kanunu’nda da uluslararası suçlardan biri olarak düzenlenmiştir. Suçun unsuru bir yabancıyı yasal olmayan yollarla ülkeye sokmak, ülkede kalmasına imkan sağlamak veya ülkeden çıkışına yardım etmektir. Türkiye iş bu sözleşmeyi 30.01.2003 tarihinde kabul kanunu ile kabul etmiştir.

2.9. Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol

Baş vd.’ne göre göç hareketlerinde en savunmasız grup olarak kadınlar ve çocuklar tanımlanmıştır.⁵³ Kırılgan grup olarak değerlendirilen kadın ve çocukların çeşitli uluslararası ve ulusal suçlarda mağdur olma olasılıklarının diğer gruplara oranla daha

⁵³ Melike Baş, Birsal Molu, Halil İbrahim Tuna ve İbrahim Baş, “Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 6/3 (2017): 1680-1693.

yüksek olduğu gözler önündedir. BM bu konu ile ilgili olarak ayrıntılı bir hazırlık yaparak işbu protokolü hazırlamış ve imzalanmışlardır. Türkiye 30.01.2003 tarihinde sözleşmenin onaylanmasına dair kanun hazırlayarak 04.02.2003 tarihinde resmî gazetede yayınlıyarak yürürlüğe girmiştir.

2.10. Birleşmiş Milletler Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme

İnsan haklarının uluslararası düzeyde korunması temel mantığı ile BM oluşturuldukları standartların korunmasını sağlamak amacı ile koruyucu yasaları genişletmek amacı ile çalışmalarını sürdürmüşlerdir. BM'e üye devletler göç olaylarının önemini ve kapsamını standartlara ulaştırmak için; göçmen işçi ve göçmen ailelerine yapılacak muamelelerin insan hakları temelinde kalmasını sağlamak amacı ile sözleşmeyi hazırlamışlardır. Türkiye sözleşmeyi 13 Ocak 1999 tarihinde imzalamış, 26 Nisan 2001 tarihinde uygun bulma kanununun ile uygun bulunmuş, 8 Temmuz 2004 tarihinde Resmî Gazete'de yayınlanarak kanunlaşmıştır.⁵⁴ Sözleşmenin “*Kapsam ve Tanımlar*” başlıklı 1. maddesinin 2. bendinde “*Bu Sözleşme göçmen işçilerin ve aile fertlerinin, göçe hazırlık, hareket, transit geçiş ve İstihdam Devletinde kazanç getiren bir işte çalışma ve ikamet süresinin tamamı ile Orijin Devlete veya mutad olarak ikamet edilen Devlete dönüş dahil olmak üzere, göç sürecinin tamamı süresince uygulanacaktır*” hükmü ile sözleşmenin kimlere ve ne hangi amaçlarla uygulanacağını ortaya koymuştur.

Türkiye işbu sözleşmeye “*Türkiye, Sözleşmeyi onaylarken, yabancıların Türkiye’de taşınmaz mal edinmeleri hakkında kanunlarda öngörülen sınırlamaların geçerliliğini koruyacağını, 45. maddenin 2., 3. ve 4. fıkralarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve Kanunları uyarınca uygulanacağını, 46. maddenin ulusal gümrük mevzuatı hükümleri uyarınca uygulanacağını, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunması Komitesi’nin yetkisinin ileri bir zamanda tanınacağını ve göçmen işçilerin ve aile fertlerinin istihdam edildikleri devlette sendika kurma hakları Türkiye*

⁵⁴ İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2023). *İnsan Hakları Hukuku Bilgi Sayfası*. 10 Şubat 2023 tarihinde <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/131-tum-gocmen-iscilerin-ve-aile-fertlerinin-haklarnn-korunmasna-dair-uluslararası-sozlesme/> adresinden alınmıştır.

yasaları açısından geçerli olamayacağından” diyerek çekince oymuştur. Sözleşmenin uygulanmayacağı çekincesi konulan 46. madde şu şekildedir;

“Göçmen işçiler ve aile fertleri, ilgili Devletlerin yasaları, ilgili uluslararası anlaşmalar ve gümrük birliklerine katılımlarından doğan yükümlülüklerine tabi olarak, kişisel kullanımları ve ev için alınan mal ve eşyanın ithalat ve ihracatından alınan gümrük harç ve vergilerinden muaftırlar. Bu muafiyet, kabul edildikleri İstihdam Devletinde geçinmeleri için yaptıkları faaliyetler için gerekli olan araç ve gerecin ithal ve ihracatından doğan gümrük harç ve vergileri için de aynen geçerlidir. Göçmen işçiler ve aile fertleri;

a) Orijin Devlet veya mutad olarak ikamet edilmekte olan devletten ayrılıştta;

b) İstihdam devletine kabulde,

c) İstihdam Devletinden kesin ayrılıştta;

d) Orijin Devlet veya ikamet edilen Devlete kesin dönüşte; söz konusu muafiyetten yararlanırlar.”

Türkiye’de göçmen işçi ve ailelerinin harç, vergi ve gümrük muafiyetinden yararlanamayacağı ortaya konmuştur. Türkiye’nin söz konusu sözleşmeye eklediği çekince gereğince Türkiye’de bulunan göçmen işçi ve aileleri harç ve vergi ödeme yükümü altında oldukları gibi, gümrük muafiyetine de tabi olmadıkları ortadadır. İşbu yükümlülükler ve muafiyetten yararlanamama durumu sözleşmeye aykırılık olarak değerlendirilemez.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YABANACILARA UYGULANAN HUKUK KARARLARININ İÇ HUKUK ve ULUSLARARASI HUKUK KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMERİ

3.1. Türkiye'nin Tarafı Bulunduğu Uluslararası Sözleşmeler Kapsamında Hazırlanan İç Hukuk Mevzuatları

Türkiye yukarıda bahsedilen uluslararası mevzuatların tarafı olması hasebiyle iç hukukta, tarafı olunan uluslararası korumaya ilişkin olarak ilk olarak 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında “ *Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ve Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik*” karşımıza çıkmaktadır. Uluslararası koruma konusu bu yönetmelik dışında diğer bir çok kanunla da düzenleme bulmuştur. Uluslararası sözleşmelerin iç hukuk mevzuatlarına uygulanabilmesi amacıyla çeşitli iç hukuk mevzuatları hazırlamıştır. Yabancılara ilişkin iç hukukta düzenlenen uluslararası korumalara ilişkin mevzuatlar aşağıda incelenmiştir.

3.1.1. Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara Ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (1994 Yönetmeliği)

Türkiye Asya ve Avrupa arasında transit geçit sağlaması sebebiyle uzun yıllar boyunca cazip bir göç rotası oluşturmuştur. Özellikle 1989 tarihi sonrasında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin de parçalanmaya başlaması ve 1. Körfez Savaşı ile Türkiye bir çok yabancı göçmen için göç yollarından biri haline gelmişti. Türkiye’ye karşı bireysel ve toplu sığınma sayısında yaşanan artışla beraber 30 Kasım 1994 tarihinde Bakanlar Kurulu Kararı ile *Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine*

*Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında 1994 Tarihli Yönetmelik*⁵⁵ 30 Kasım 1994 tarihinde Resmi Gazete ‘de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁵⁶

1994 Yönetmeliği yayınlandığı zamana kadar olan bireysel sığınmalardan ziyade toplu sığınma talebi durumunda neler yapılacağına ilişkin işlemleri de düzenlemesi ile göz önüne çıkan ve yabancılara ilişkin olarak ilk ve tek düzenleyici belge olma özelliği ile göze çarpmaktadır.

Yönetmelik 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ile Mültecilerin Hukuki statüsüne İlişkin 31 Ocak 1967 tarihli Protokol gereği Türkiye’ye gelen yabancılara ilişkin usul esasları belirlemektedir. Yönetmelikte Avrupa’da yaşanan olaylar sebebi ile Türkiye’ye koruma başvurusunda bulunan kişileri mülteci olarak tanımlamıştır. Bunun dışında “ ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen yada uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönemeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı” tanımını sığınmacı kavramı için yapmıştır. Görüleceği üzere sığınmacı tanımı ile günümüzdeki ikincil koruma statüsünün tanımı yakın benzerlikler taşımaktadır.

Yönetmelikte *Muharip Yabancı Ordu Mensubu* tanımı da yapılmıştır. Buna göre; “Ülkeye kabul edilen veya ülkede ele geçirilen, mensubu bulunduğu silahlı kuvvetlerin bir üçüncü ülke ile savaş veya silahlı çatışma halinde bulunduğu asker kişi” tanımı yapılmıştır. Görüleceği üzere dönemin uluslararası siyasi durumuna göre yabancı ordu mensubu olan kişilerin de tanımlaması yapılmıştır. Yönetmelikte mülteci, sığınmacı ve muharip yabancı ordu mensubu tanımına uymayan diğer kişi veya kişiler *Münferit Yabancı* olarak tanımlanmıştır.

⁵⁵ Sonraki bölümde “1994 Yönetmeliği” olarak anılacaktır.

⁵⁶ T.C. Resmi Gazete, *Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar İle Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında 1994 Tarihli Yönetmelik*, 1994, Kabul Tarihi: 14/09/2014, R. G. Tarihi: 30/11/1994. <https://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1994-Yonetmeligi.pdf> (Erişim Tarihi: 03.02.2023).

Yönetmelik ikamet izni talebi ile ilgili olarak müracaat makamı olarak yasal yollardan ülkeye giriş yapan kişiler için buldukları yer valiliklerini; yasal olmayan yollarla ülkeye gelen kişiler için on beş gün içerisinde ülkeye giriş yaptıkları yer valiliklerini belirlemiştir. Yönetmeliğin ilk düzenleme halinde süreler 5 gün olarak düzenleme bulmasına rağmen Türk İdari Yargısının istikrar kazanmış uygulaması ile bu sürelerin yeterli olmadığı görülerek 1999 yılında 10 gün olarak revize edilmiştir.⁵⁷

1994 yönetmeliğinin uygulamada yaşanan en büyük sıkıntısı sürelerden ziyade mülteci veya sığınmacı statüsüne sahip olmasına rağmen ülkeye yasal yollarla giriş yapmayan ve yasal süreler içerisinde uluslararası koruma başvurusu yapmayan kişilerden kaynaklanmıştır.

Ülkesinden ayrılan veya ayrılmak zorunda kalan kişilerin gittikleri ülkenin iç hukuk kurallarını bilmelerinin beklenemeyeceği aşikardır. İş bu nedenle ülkeye giriş yapan yabancıların iç hukuk kurallarına uygun şekilde giriş yapma olasılıkları oldukça düşüktür. Bu kişiler için ülke kurallarını bilerek hareket etmelerini beklemek iyi niyet kuralları ile bağdaşmamaktadır. 1951 tarihli sözleşmede de bu durumum 31. madde⁵⁸ ile güvence altına alınarak yabancıların giriş yaptığı ülkenin hukuk kurallarını bilmemesi sebebi ile cezalandırılmayacağını güvence altına almıştır.

Bu konu ile ilgili olarak AİHM'nin verdiği Türkiye kararları da mevcuttur. Jabari adlı İran vatandaşı 5 Şubat 1998 tarihinde İstanbul'a giriş yapmış ve havaalanında sahte pasaportla giriş yaptığı gerekçesi ile tutuklanmıştır ve sınır dışı edilmesine karar verildiğinde İran vatandaşı olduğunu söyleyerek iltica talebinde bulunmuştur. Başvurusunu 5 gün geçtikten sonra yaptığı için Jabari'nin başvurusu reddedilmiştir. Sınır dışı kararına karşı Ankara İdare Mahkemesi'nde dava açmıştır. Ankara İdare Mahkemesi Jabari'nin İran'a iade edilmesi durumunda herhangi bir tehlike olmadığından bahisle sınır dışı kararında hukuka aykırılık bulunmadığına karar vermiştir. Mahkemenin kararı üzerine yapılan AHİM başvurusunda mahkeme sözleşmenin 3. maddesi olan "işkence

⁵⁷ Ersan Barkın, "1951 tarihli mülteciliğin önlenmesi". *Ankara Barosu Dergisi* 1 (2014): 354.

⁵⁸ "Taraflar Devletler, hayatının ve özgürlüklerinin, madde 1'de gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir. "

yasağına” aykırı olduğuna karar vererek başvurucunun başvurusunu oy birliği ile kabul etmiştir (Madde 14, 2016).

3.1.2. İltica ve Göç Eylem Planı

24 Temmuz 2003 tarihinde “*Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*” gereklerinin yerine getirileceği kabul edilerek ulusal program çerçevesinde 2005 yılı sonuna kadar iltica, Göç ve Dış Sınırlar Görev Gücü dahilinde yeniden yapılanma ve mevzuat konusunda çalışma yapılacağından bahsedilmiştir.⁵⁹

Ulusal programda 1951 ve 1967 protokol ve sözleşmelerinde kabul edilen ihtirazi şerhi olan coğrafi sınırlama kapsamında olsun olmasın sığınmacı olarak başvuran her kişi için non-refoulement ilkesine riayet ettiği kabul edilmiştir.

Yayınlanan ulusal eylem planının 2005 yılı sonuna kadar hazırlanacak mevzuata uyum sağlanabilmesi ve uygulanmasına yönelik yapılması gereken iş planları ve uygulama takvimi hazırlanarak yayınlanmıştır. Yayınlanan ulusal eylem planına göre; İhtiyaç duyulan personel listesi ve mevzuata uygun eğitim programları hazırlanarak tamamlanması, personelin ve toplum bilincinin artırılması, Bakanlık bünyesinde Mülteci hukuku konusunda eğitilmiş ve yabancı hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklar konusunda karar merci konumuna getirilmiş bir ihtisas kurumunun oluşturulması, mülteci misafirhaneleri, barındırma ve sığınmacı kabul merkezleri, güçlendirilmiş menşei ülkesi veri tabanı hazırlanması, sığınmacılara yönelik sosyal hizmetlerin geliştirilmesi gibi personel temini ve bu personelin gerekli eğitimleri alabilmesine yönelik düzenlemeler sıralanmıştır.⁶⁰

AB müktesebatına uyum çalışmaları kapsamında 8 Mart 2004 tarihinde Danimarka, Türkiye ve İngiltere Konsersersiyumu ortak çalışma olarak İltica-Göç Twinning Projesini başlatmıştır. Proje kapsamında yapılan çalışmalarla elde edilen veriler ve tavsiyelerin

⁵⁹ T.C. Resmi Gazete (2003). *Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*, Karar Sayısı: 2003/5930, Tarih: 24/07/2003, Sayı: 25178. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030724m1.htm> (Erişim Tarihi: 16.03.2023).

⁶⁰ T.C. Resmi Gazete, *Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı*, 2003.

hayata geçirilebilmesi amacıyla İltica-Göç Eylem Planı Görev Gücü kurularak Aralık 2004 yılında Ulusal Eylem Planı (UEP) hazırlanmıştır.

Hazırlanan bu UEP'na göre;

Yeni çıkartılması planlanan İltica Yasasının hazırlanması aşamasında halen yürürlükte bulunan 1994 yönetmeliğinde mevcut uygulamadaki eksiklikler ve ortaya çıkan sorunların tespiti amacı ile bir Bakanlık Genelgesi çıkartılması planlanmıştır. Hali hazırda yürürlükte olan 1994 Yönetmeliğinde yapılacak değişikliklere yönelik olarak çıkartılacak Bakanlık Genelgesi ile genelgeye yasa tasarısı aşamasında aracılık vazifesi yüklenmesi planlanmıştır.

2003 yılında çalışmalarına başlanan UEP ile yabancılara yönelik Türk Hukuk sisteminde bulunulan eksiklikler tespit edilmesini ve olumlu gelişmelerin tespiti açısından büyük katkılar sağlamı ve yabancılar hukuku ve insan hakları bakımından önemli bir gelişme sağlamıştır. Yabancılar hukuku açısından Türkiye'nin yeterli düzeyde alt yapı ve eğitimli personelin eksiklikleri de ortaya çıkmıştır.

2006 ile 2010 yılları arasında UEP kapsamında yapılması planlanan Sığınmacı Kabul, Barınma Merkezleri ve Mülteci misafirhanelerinin kurulması planlanmıştır. Türkiye'ye gelen ve Türkiye'de kalması uygun bulunmayan ve geri dönüşleri yapılması gereken kişilerin sürecin tamamlanması aşamasında barınma ve sığınma ihtiyaçlarının karşılanması sağlamak maksadıyla, bugün de yürürlükte bulunan, Geri Gönderme Merkezleri açılması planlanmıştır.

UEP ile iltica başvurusunda bulunmak isteyen Yabancı'nın hukuki prosedüre erişimi için gerekli olan kesin sürelerden uzaklaşarak " makul süre " atfının yapılması ile kimliksiz kişilerin de prosedürlere erişiminin önünün açılması, yabancılar hukuku açısından önemli gelişmeler sağlamıştır.

3.1.3. İçişleri Bakanlığı 57 Sayılı Genelge

Genelge B.05.1.EGM.0.13.03.02/16147 71810-12/Gnl.D.6-6 sayısı ile uygulama talimatı ile 22.06.2006 tarihinde yayımlanmıştır. Genelge 24.07.2003 tarih ve 25178 sayılı Bakanlar Kurulu (BK) Kararı, 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre

Sözleşmesi, 1967 Tarihli New York Protokolü, 12.06.2002 gün 126701 sayılı Birleştirilmiş Hizmetler Genelgesi, 30.11.1994 Tarih Ve İltica Sığınma Yönetmeliği Ve Değişiklikleri, 12.08.2005 Tarihli 22093/141460 Sayılı Genelge, 27.01.2006 Tarihli 2006-9938 Sayılı Yönetmelik Değişikliği, 25.05.2005 Tarihli Türkiye'nin İltica Ve Göç Ulusal Eylem Planı, Umumi Valilikler ve EGM-Kriminal Polis Laboratuvarları Dairesi Başkanlığına Muhatap 04.03.2005 tarih ve B.05,1.EGM.0.13.03.02. 6100-43314 Sayılı Parmak İzi Genelgesi ilgilisi ile yayınlanmıştır. Genelgenin amacı iltica ve sığınma başvurusunda bulunan yabancılara ya da vatansızlara uygulanacak usul ve esasları belirlemek amacı ile çıkartılmıştır.

Genelgede 1951 tarihli sözleşmenin 1. maddesine uygun olarak Mülteci statüsü Avrupa ülkelerinden gelen kişilere verildiği belirtilmiştir. yine 1951 tarihli sözleşmeye göre Avrupa ülkeleri dışından gelen kişilere. ise; sığınmacı statüsü verildiğinden bahseder. genelgede 18 yaşından küçük, hukuken veya teamülden kendisinden sorumlu bir kişinin bulunmadığı küçüklere refakatiz çocuk statüsü verildiği açıklanmıştır.

Genelgeye göre yabancıların hukuki statüsünü belirlemeye yetkili makam Bakanlık olarak belirlenmiştir. Kişilerin uluslararası koruma statüsünden yararlanabilmek için yazılı başvuru yapacakları kurumlar 1994 İltica Yönetmeliği'nin 4. maddesine göre; İl Valiliği veya İl Emniyet Müdürlükleri olarak belirlenmiştir. Ülke içerisine giremeyen kişilerin yazılı başvurularını hudut kapılarında yapabilecekleri, başvuruyu alan personelin, başvuruları İl Emniyet Müdürlüğü Pasaport Şube Müdürlüğü ile Yabancılar Şube Müdürlüğü ile koordineli şekilde çalışması gerektiğini düzenlemiştir.

Görüleceği üzere başvuru yapılacak kurum İl Valilikleri ve İl Emniyet Müdürlüklerine bağlı şube müdürlükleri olarak belirlenmiştir. Başvuru yapan kişilerin 1994 iltica/sığınma yönetmeliği uyarınca tercüman eşliğinde başvurularının alınacağı ve başvuru sonrasında kişinin parmak izi alınarak ön görüşme ve mülakat yapılacağı usulleri de belirlenmiştir. Mülakat raporu hazırlanarak Bakanlığa gönderileceği, Bakanlık'tan cevap gelene kadar başvurucu sahibinin belirli bir adrese yerleştirileceği usulü benimsenmiştir. Sığınma veya iltica talebinde bulunan başvuruçulara genelgenin Ek-14 maddesindeki illerce resen veya Bakanlıkça verilecek talimat üzerine 6 aylık ikamet izni verilerek ikamet tezkeresinin düzenlenebileceği öngörülmüştü.

Başvuru sahibini bu yönetmeliğe göre belirlenmiş hakları şöyleydi; başvuru sahibinin ikamet iznini; akrabalık ilişkisi nedeniyle ikamet ili değişiklik talebi, sağlık nedeni ile ikamet ili değişiklik talebi, belirli şartlarda (sağlık, akraba ziyareti, banka işlemleri, BMMYK ile görüşme, iş görüşmesi, kurs, tatil vb.) il dışına çıkış izni şeklinde düzenlenmiştir.

Başvuru sahiplerine veya sığınmacı veya mültecilere sağlanacak olanaklar; Sağlık yardımı, çalışma izni, eğitim olanakları olarak düzenlenmiştir. Çalışma izni 57 sayılı genelgeye göre; en az 6 ay ikamet izin tezkeresi düzenlenen yabancılar çalışma iznine başvuru hakkına sahip olabiliyorlardı. Statüsüne bakılmaksızın 6-14 yaş aralığında bulunan yabancı çocukların hepsinin ülke genelinde var olan zorunlu eğitim çağında olduğu kabul edilerek bu çocukların eğitim alması devletin de yabancının da yükümlülüğü altındaydı.

3.1.4. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği

YUKK; yabancının Türkiye'ye girişi, Türkiye'de kalışı, Türkiye'den çıkışı ve talep edilmesi halinde Türkiye'nin sağlayabileceği uluslararası korumaları düzenlemek üzere 11 Nisan 2013 tarihli 28615 sayılı resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.⁶¹ Şeker, Sirkeci ve Arslan'a 2014 göre; göç olgusu önemli ve sürekli bir konu olmasına rağmen yabancılara ilişkin düzenlemeler kolluğun uygulamasına ve iç disiplinine bırakılarak iç yazışmalar ve genelgeler üzerinden yürüyen bir sistem halindeydi. Ancak YUKK düzenlemesi ile değişiklik gösteren kolluk uygulamalarına bir son vermeyi amaçlayarak uluslararası standartlara sahip kurumsal bir göç yönetiminin hazırlanabileceği görüşündedirler.⁶²

Gerçekten de YUKK dan önce yabancılara ilişkin olan mevzuatlar, 5682 sayılı *Pasaport Kanunu (PK)*, 5683 sayılı *Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun (YİSK)*, *Başbakanlık Oluru ile Türkiye'nin İltica ve Göç Ulusal Eylem Planı*, *İçişleri Bakanlığı 57 Sayılı Genelge*, gibi dağınık halde düzenlemeler içermekteydi. YUKK ile birlikte ülkeye giriş yapan yabancının ülkede kalışı, ülkeden

⁶¹ T.C. Resmi Gazete, *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*, 2013.

⁶² Güven Şeker, İbrahim Sirkeci ve Çetin Arslan, "Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu hakkında genel bir değerlendirme". *İnsan Hakları Yıllığı*, 32 (2014): 107-129.

çıkışı, koruma talep etmesi halinde sağlanabilecek koruma türleri ve çeşitli uygulamalara yönelik usul ve esaslar ile İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Başkanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiştir. Böylece dağınık halde bulunan mevzuat tek bir mevzuat altında toplanmış, İçişleri Bakanlığına Bağlı Emniyet Genel Müdürlüğü yetkisinden alınarak yine İçişleri Bakanlığına Bağlı olarak kurulan Göç İdareleri Müdürlüklerinin yetkisine bağlanmıştır. Böylece ulusal standart yakalamaya yaklaşmıştır. Özel'e göre de uluslararası koruma kavramı ile bu koruma kavramının kapsadığı hak ve yükümlülükler ilk defa YUKK ile bir bütün haline getirilmiştir.⁶³

YUKK öncesi çıkartılan kanunlar, genelgeler ve yönetmelikler güncel ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kalmıştır. Hazırlanan bu kanunlar genel olarak 20. yy içerisinde çıkartılmış olup 21. yy'ın göç hareketlerini ve teknolojisini kapsamakta yetersiz kalmaya başlamıştır. Daha öncesinde yapılan düzenlemeler çoğunlukla idari işlemlere yönelik düzenlemeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Globalleşen ve küreselleşen dünyada uluslararası iş birliklerinin ve uluslararası koordinasyonların artması ile uluslararası koruma kavramına duyulan ihtiyacın uluslararası şartlar düzeyine çekilmesi gereksinimi doğmuştur. Özellikle Türkiye ile AB müzakere sürecinde Göç UEP, AB müktesebatıyla ve AB'ye katılım sürecinde uyum yasalarının hazırlanması YUKK'un şekillenmesinde etkili olmuştur diyebiliriz.

YUKK geçici koruma kavramını 91. maddede “ (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı gecen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” diyerek tanımlamıştır.

YUKK 91'e göre yabancılara uluslararası koruma sağlanacağından bahsedilmekle birlikte YUKK madde 91/2 ye göre de geçici koruma sağlanacak kişilerle ilgili olarak bu kişilerin ülkeye kabulü, ülkede kalışı ve çıkışı, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle birlikte ulusal ve uluslararası kuruluşlarla yapılacak iş birlikleri, yabancılara ilişkin olarak kurulacak olan merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması, kurulan

⁶³ Özel, “Uluslararası koruma başvurusu sahibi...”, s. 276.

kuruluşların görev ve yetkileri Cumhurbaşkanı tarafından çıkartılacak yönetmelik ile düzenleneceğine karar verilmiştir.

3.1.4.1. Geçici Koruma Yönetmeliği

Geçici koruma yönetmeliğinin kabul edilerek Resmi Gazete 'de yayınlanması ile yukarıda bahsedilen ve 1994 Yönetmeliği olarak anılan “ *Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik* “ yürürlükten kaldırılmıştır.

22/10/2014 tarihli 29153 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, 25/12/2019 tarihli ve 30989⁶⁴ sayılı Resmî Gazete 'de yayımlanan 24/12/2019 tarihli ve 1851 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı uyarınca bu Yönetmelik Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliği bölümüne eklenmiştir. Bu Yönetmeliğin amaç ve kapsamı yönetmeliğin 1. maddesinde şu şekilde belirlenmiştir; “ *Bu Yönetmeliğin amacı; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan, 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91 inci maddesi çerçevesinde, uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayanlara sağlanabilecek geçici koruma işlemlerinin usul ve esasları ile bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemleri, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirleri ve ulusal ve uluslararası kuruluşlar arasındaki işbirliğiyle ilgili hususları düzenlemektir. “Madde metninden de açıkça anlaşılacağı üzere bir yerden ülkemize kitlesel topluluklar halinde gerçekleşecek bir göç hareketinin mevcudiyeti aranmaktadır. Kitlesel göç hareketi için, göç etmeye karar veren toplulukların mevcut durumda buldukları ülkelerinden herhangi bir neden ile toplu olarak ayrılmaya zorlanmış olmaları veya ülkelerinde mevcut bulunan durumdan dolayı ülkeye giriş yapamamaları beklenmektedir. Madde metninde “ *kitlesel olarak sınırlarımıza gelen* “terimi kullanıldığı için kitlesel topluluk sayısında bir*

⁶⁴ Bkz. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2023).

belirlemeye gidilmemiştir. Bu nedenle bahsi geçen göç hareketini yapan toplulukların, bir sayı ile sınırlandırmadığından tek tek veya belirli düzineler halinde sınırlarımıza gelmelerinde, rakamsal bir ayrıma gidilemeyeceği açıktır. Belirli bir bölgede var olan çeşitli sebeplerden kaynaklı o bölgede yaşayan insanların sınırlarımıza ulaşarak uluslararası koruma talebinde bulunmaları aramaktadır. Burada aranan şart uluslararası koruma taleplerinin bireysel olarak değerlendirilmeye alınamayacak olmasıdır. Uluslararası koruma başvurusunun değerlendirilmesi uzun zaman alan bir işlemdir ve burada bahsedilen durumda kitlesel bir hareketle ülkeye çok sayıda bireyin girmesidir.

Yönetmelikte 3. maddede geçici koruma ve uluslararası koruma ayrımı yapıldığı görülmektedir. Yönetmelikte geçici koruma; kitlesel olarak ülkesinden ayrılmaya zorlanan, ayrıldığı ülkesine geri dönemeyen acil ve geçici koruma talepleri bireysel olarak değerlendirilmeyen kişiler olarak tanımlanırken; uluslararası koruma; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olarak belirlenmiştir.

Geçici koruma hakkının uygulanabilmesi geçici Yönetmeliğin 5. 6. ve 7. maddelerinde yer alan şartları sağlayan yabancılara tanınmıştır. 5. maddeye göre; ülkeye girişte yetkili birimler tarafından tespit edilen veya makul süre içerisinde kendiliğinden yetkililere kayıt yaptıran kişilere Türkiye'ye yasa dışı yollardan giren veya yasa dışı şekilde ülkede bulunan kişilere idari para cezası uygulanmayacağı karara bağlanmıştır.

Geri gönderme yasağı Yönetmeliğin 6. maddesinde tekrardan yinelenmiştir. Geri gönderme yasağından yukarıda ayrıntılı olarak bahsedildiği için burada tekrardan yinelenmeyecektir. Ancak özetle; insanlık onuruna aykırı davranışlara maruz kalma ihtimali olan veya gönderileceği yerde hayatı veya hürriyeti tehdit altında bulunan bir yere gönderilemeyeceği ilkesi burada da yinelenmiştir. Yönetmeliğe göre geri gönderme yasağı olan kişiler hakkında idari tedbirlerin alınabileceğinden bahsedilmiştir.

Yönetmeliğin 7. maddesi geçici koruma sağlanacak kişileri şu şekilde belirlemiştir;

“Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.

(2) Geçici koruma, Cumhurbaşkanı tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz.⁽¹⁾

(3) Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz.”

Yönetmeliğin 7. maddesinden de anlaşılacağı üzere geçici koruma Cumhurbaşkanı tarafından geçici koruma ilanı ile başlamaktadır. Geçici koruma ilanından önce ülkeye geçici koruma şartlarını sağlayarak giren kişilere geçici koruma statüsü verilemeyeceği bu durumun istisnasının yine Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile kararlaştırılabileceği ortadadır.

Yönetmelik, geçici koruma statüsünün YUKK ile belirlenen uluslararası koruma statülerine erişmek anlamına gelmediğini belirtmiştir. Görüleceği üzere uluslararası koruma ile geçici koruma birbirinden farklı kavramlardır. Uluslararası Koruma, uluslararası sözleşmelerle ve Kanunla belirtilen şartları sağlayan kişilere sağlanan bir koruma iken; geçici koruma Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından alınır.

Geçici koruma kararının içeriği; Koruma kapsamına alınacakları, geçici korumanın başlangıç tarihini, geçici koruma süresinin sona erme koşullarını, geçici korumanın ülke genelinde mi yoksa belirli bölgede mi uygulanıp uygulanmayacağını içermelidir.

Geçici koruma uygulamasının sonra erdirilebilmesi için Bakanlık sonra erdirme için Cumhurbaşkanıya teklifte bulunabileceği Yönetmelikte belirtilmiştir. Geçici koruma kararı Cumhurbaşkanı kararı ile veya geçici koruma hakkında yararlanan kişilerin geçici koruma kapsamını kaybetmeleri ile sona erebilir. Geçici koruma kapsamında ülkeye girişleri Cumhurbaşkanı; kamu düzeni, kamu sağlığı veya milli güvenliği tehdit edebilecek şartların varlığı ile süreli veya süresiz olarak sınırlandırabilir veya durdurabilir.

Geçici koruma talep edilen veya şartları sağlayan herkese sağlanabilecek bir durum değildir. Savaş veya insanlık suçu işleyenler, Mültecilerin Hukuki Durumuna dair 1967 Protokolünün 28.07.1951 tarihli değişikliği ile Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1. maddesinin (F) bendinde belirtilen fiillerle ilgili suç işleyen kişilerin

veya suçu işlediğine dair ciddi kanaat oluşan kişiler geçici koruma statüsünden faydalanamaz.

Türkiye toprak hava veya deniz sahası dışında olsa dahi, sebebi ne olursa olsun zalimce fillerden birini işleyen kişiler de geçici koruma statüsünden yararlanamaz. Zalimce filleri işleyen ve ya Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1. maddesinin (F) bendinde belirtilen fiillerle ilgili suç işleyen kişilere iştirak eden kişiler de geçici koruma statüsünden yararlanamazlar.

Türkiye'ye gelse dahi ülkesinde katılmış olduğu silahlı çatışma faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayan kişiler, terör eylemlerine katılan, planlayan ya da iştirak eden kişiler, ciddi bir suç işlemesi nedeniyle hakkında mahkumiyete karar verilen kişiler, milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehdit oluşturabilme ihtimali olduğuna kanaat getirilen kişiler de geçici koruma statüsünden yararlanamazlar.

Geçici koruma statüsünden yararlanabilmek amacı ile Türkiye'ye gelen ancak; geldiği menşei ülkesinde Türkiye'de hapis cezası ile cezalandırılan bir suçtan mahkum olmuş ancak bu mahkumiyetten kaçmak amacı ile Türkiye'ye gelen kişiler de geçici koruma statüsünden yararlanamazlar.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde⁶⁵ yer alan “ Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk “ kenar başlıklı suçları işleyen kişiler de geçici koruma statüsünden yararlanamazlar. TCK Dördüncü Bölüm Yedinci kısımda düzenlenen suçlar şu şekildedir; Devletin güvenliğine ilişkin belgeler (m. 326), devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme (m. 327), Siyasal veya askeri casusluk (m. 328), Devletin Güvenliğine ve siyasal yararına ilişkin bilgileri açıklama (m. 329), Gizli kalması gereken bilgileri açıklama (m. 330), Uluslararası. casusluk (m. 331) Askeri yasak bölgelere girme (m. 332), Devlet sırlarından yararlanma, Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik (m.333), Yasaklanan bilgileri temin etme (m.334), Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini (m. 335), Yasaklanan bilgileri açıklama (m. 336), Yasaklanan bilgileri siyasal veya askeri casusluk maksadıyla açıklama (m. 337), Taksir sonucu

⁶⁵ T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2004). *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*, Kabul Tarihi: 26/09/2004, R.G. Tarihi: 12/10/2004, Sayı: 25611, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).

casusluk fiilinin işlenmesi (m. 338) ve Devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma (m. 339) suçlarını işleyen kişiler geçici koruma statüsünden yararlanamazlar. TCK da özellikle devlete, devlet sırlarına ve devlet güvenliğine karşı işlenen suçları işleyen kişiler, bu suçlardan mahkumiyet altına alınmasalar dahi ülke güvenliği açısından bu kişilere geçici koruma statüsü sağlanamamasına ilişkin kanun koyucunun düzenlemesi yerindedir.

Bilindiği üzere göç olgusu sadece göç eden toplumu değil, göç edilen bölgedeki toplumu da etkileyen olgular doğurmuştur. Göç hareketleri esnasında göç edilen bölgelere casusluk faaliyetleri gerçekleştirmek amacıyla veya göç edilen ülkedeki devlet güvenliğine karşı fiiller gerçekleştirme saikiyle gelecek kişilerin olma ihtimali de ortadadır.

Yönetmeliğe göre geçici koruma Bakanlığın Cumhurbaşkanına teklifte bulunması ile toplu olarak sona erebildiği gibi bireysel bazda da sona erebilir. Geçici korumanın bireysel olarak sona erebilmesi veya iptali için; kişinin ölmesi, kişinin kendi isteği ile Türkiye'den ayrılması, üçüncü bir ülkenin sağladığı korumadan faydalanması veya üçüncü bir ülkeye insani nedenlerle yerleşmesi ya da üçüncü bir ülkeye yeniden yerleştirme kapsamında yerleştirilmesinin kabul edilmesi veya üçüncü bir ülkeye çıkması, Türk vatandaşlığı kazanması veya kanunda yer alan diğer yasal kalış haklarından birini elde etmesi, geçici koruma kapsamı dışında tutulması gerektiği sonradan anlaşılan, mazeretsiz olarak bildirim yükümlülüğünü üç defa üst üste yerine getirmeyen, halinde bireysel olarak geçici koruma kalkar ya da iptal edilir.

Geçici koruması biten veya iptal eden kişiler geçici korumadan tekrar yararlanmak üzere ülke sınırından tekrar giriş yapıp geçici koruma başvurusunda bulunması halinde Göç İdaresi Başkanlığı yetkilileri bu başvuruyu değerlendirebilirler. Göç İdaresi Başkanlığı bu yetkisini tamamen veya kısmen valiliklere devredebilir. Ancak burada kanun koyucu geçici koruma başvurusunun bu şekilde kaç defa tekrarlanabileceğini dair bir sınırlama getirmemiştir. Bu sınırlamanın getirilmemesi durumunda geçici koruma statüsü sona eren kişiler geçici koruma için sürekli olarak ülke dışına çıkıp tekrar giriş sağlayabilmektedir.

Geçici korumanın Cumhurbaşkanı kararı ile sona ermesi halinde geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası koruma veya diğer yasal ülkede kalma izinlerinin bulunmaması halinde ülkeden çıkış yapmaları esastır.

Geçici korumadan yararlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları; geçici korumanın etkin şekilde uygulanabilmesi amacıyla işleme alınmayacağı da Yönetmelik kapsamında karara bağlanmıştır.

Geçici koruma başvurusu ile ülkeye gelen kişiler öncelikle kayıtları yapılmaktadır. Yapılan kayıt sonrası geçici korumadan yararlanabileceği değerlendirilen kişilere geçici koruma kimlik belgesi düzenlenerek teslim edilmektedir. Kayıt altına alınan kişilere 25/4/2006 tarihli ve 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununa göre 99 ile başlayan on haneli yabancı kimlik numarası ile geçici koruma kimlik belgesi valilikler tarafından düzenlenerek verilir. Geçici koruma kimlik belgesi YUKK da düzenlenen ve aşağıda bahsedeceğimiz ikamet iznine veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer değildir. Geçici kimlik belgesi süreli için yabancından hiçbir ücret talep edilmez. Bu kimliğe sahip kişiler, geçici koruma kimliğinin sağladığı süre ile ülkede kalış ikamet izni sürelerinde hesaba katılmaz. Diğer bir ifade ile sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz. Geçici korumanın sona ermesi ile kimlik belgesinin geçerliliği ortadan kalkar.

Geçici koruma için başvuruda bulunan ve geçici kimlik belgesi verilen yabancı Göç İdaresi Başkanlığınca uygun görülen geçici barınma merkezlerine yerleştirilirler. Kamu düzeni, kamu güvenliği ve kamu sağlığı açısından risk oluşturmadığına karar verilen yabancılar göç İdaresi Başkanlığınca belirlenen ve Bakanlıkça uygun görülen illerde kalma iznine sahip olabilirler.

Geçici koruma kimlik belgesine sahip yabancılar sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar, tercümanlık gibi hizmetlerden yararlanabilirler. Geçici koruma kimlik belgesine sahip yabancıların hakları olduğu gibi yükümlülükleri de vardır. Bunlar şöyle sıralanabilir;

- a) Göç İdaresi Başkanlığınca belirlenen ikamet adresi olan ilde veya geçici barınma merkezinde ikamet etmek,

- b) Valilik tarafından belirlenen sürelerle ve belirlenen şekillerde bildirimde bulunmak,
- c) Çalışma hayatına katılması halinde otuz gün içinde bu durumu bildirmek,
- d) Kimlik belgesinde değişikliğe sebebiyet verebilecek adres değişikliği, doğum, ölüm, medeni hal değişikliği gibi durumları yirmi beş gün içinde bildirmek,
- e) Türkiye’de taşınmaza sahip olması durumunda gelirini ve taşınmazını otuz gün içinde bildirmek,
- f) Kişisel durumuna göre kendisine sağlanan hizmet, yardım veya diğer imkanlardan haksız şekilde faydalandığının tespit edilmesi halinde, faydalandığı hizmet, yardım veya diğer imkanların bedelini geri ödemek,
- g) Valilik veya Göç İdaresi Başkanlığı tarafından kendisinden yerine getirmesi istenen diğer huşulara uymak,
- h) Yetkili makamlara kişisel verilerine ilişkin bilgileri ve belgeleri vermek.

Görüleceği üzere yönetmelikte yabancıya yüklenen yükümlülükler ile yabancının ülke içerisinde takibi sağlanabilmektedir. Yükümlülüklerin yüklenmemesi halinde ülke içerisinde kontrolsüz göçe sebebiyet verebilecek kanun boşlukları oluşabileceğini söylenebilir. Yukarıda bahsedilen yükümlülüklere uymayanlar veya süresi içerisinde yerine getirmeyenler hakkında adli veya idari işlem yapılabileceği Yönetmelikte düzenlenmiştir. Yükümlülüklere uymayanlara idare tarafından uyarı yapılır. Uyarı yapılmasına rağmen yükümlülüklere uymamada ısrarcı olanlar eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç olmak üzere, sağlanan diğer haklardan faydalanmaları idarenin kararı ile tamamen veya kısmen kısıtlanabilir. Yükümlülüklere uymayan kişiler geçici barınma merkezine yerleştirilebilir.

Geçici korumadan yararlanmak amacı ile ülkemize kitlesel olarak hareket eden topluluklar veya bu topluluklar içerisindeki bireyler talep etmeleri halinde gönüllü olarak geldikleri ülkeye geri dönmek isteyebilirler. Gönüllü geri dönüş talebinde bulunan yabancılara karşı gerekli bütün kolaylıkların sağlanacağı Yönetmeliğin 42. maddesinde

belirtilmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı gönüllü geri dönüş talepleri için uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği yapabilir.

Geçici koruma başvurusunda bulunan yabancılar, daimi ve geçici olarak üçüncü bir ülkeye çıkış yapmak istemeleri halinde, çıkış iznine karar vermeye yetkili makam Göç İdaresi Başkanlığıdır. Göç İdaresi Başkanlığı geçici koruma başvurusunda bulunanların üçüncü ülkeye geçici veya sürekli olarak yerleştirilmesi konusunda uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ve ülkelerle işbirliği yapmaya, proje hazırlamaya ve program oluşturmaya yetkilidir. Göç İdaresi Başkanlığı Türkiye'den ayrılan ve ya ayrılmayı düşünen ve Yönetmelik kapsamında bulunan kişiler hakkına giriş yasağına ilişkin hususlar YUKK m. 9 a göre değerlendirilir.

Yönetmeliğin son bölümünde özel ihtiyaç sahiplerine özel düzenlemelere yer verilmiştir. Çocuklarla ilgili tüm olan tüm işlemlerde çocuğun üstün yararı ilkesine bağlı kalınacağından bahsetmiştir. Çocuklar dışından kalan ve özel ihtiyaç sahibi olduğu değerlendirilen grupların ihtiyaç duymaları halinde sağlık hizmeti başta olmak üzere; rehabilitasyon, psiko-sosyal destek gibi yardım ve destek hizmetlerinden öncelikli ve bedelsiz yararlanma hakkı sağlanacağı karara bağlanmıştır.

Geçici koruma başvurusunda bulunan kişilerin yurt dışında yaşayan diğer aile bireyleri, özellikle ergin olmayan çocukları ile Türkiye'de aile birleşimi talep etme haklarının olduğu yönetmelikte belirlenmiştir. Bu aile birleşimi talebi Göç İdaresi Başkanlığınca değerlendirilir. Değerlendirme sonrası uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde gerekli çalışmaların yapılabileceği değerlendirilmiştir. Yönetmeliğe göre refakatiz çocuklar hakkında çocuğun talebi beklenmeksizin aile birleşimi için gerekli işlemlerin başlatılacağı hükmü ile çocuğun üstün yararının gözetilmeye çalışıldığı ortadadır.

Görüleceği üzere Yönetmelik ile geçici koruma ve uluslararası kavramlar birbirinden ayrı tutulmuş, Yönetmelik İnsan Hakları Sözleşmesinin temel hükümleri çerçevesinde süreli veya süresiz bir koruma sağlamaya yönelik olarak oluşturulmuştur. Yönetmelik güncel şartlara göre kapsayıcı bir şekilde hazırlanmaya çalışılmıştır.

3.1.5. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Amacı ve Kapsamı

Dünyanın hemen her yerinde insanların çeşitli nedenlerle, buldukları yeri terk etme iradesi ile başka bir bölgeye hareket ederek göç hareketlerini başlattıklarından yukarıda bahsetmiştir. Göç hareketlerinin önlenemediği gerçeği tarih boyunca ortaya konulmuştur. Uluslararası düzlemde yasal yollarla veya yasal olmayan yollarla gerçekleştirilen göç hareketlerinin unsuru olan insanların korunma ihtiyacı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Göç hareketleri yapan insanların “göçmen kaçakçılığı” suçunun mağduru oldukları uluslararası hukuk kuralları ile kabul edilmiştir. İnsanların göçmen kaçakçılığı suçunun mağduru olmalarını önlemeye yönelik olarak uluslararası koruma statüleri geliştirilerek insanların mağduriyetlerinin azaltılması hedeflenmiştir.

Türkiye ülkesine gelen yabancıların da haklarını korumak amacı ile ülkeye giriş yapan yabancılarla ilişkin olarak YUKK'nun amacını 1. madde kapsamında “ *Bu Kanunun amacı; yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.*” şeklinde belirlemiştir. Buna göre YUKK Türkiye'ye giriş yapan yabancıların Türkiye'ye giriş-çıkışı ile uluslararası koruma talep etmesi halinde uygulanacak usul ve esasları içermektedir. Yabancıya ilişkin uygulanacak usul ve esaslarla ilgili olan görev ve yetkiyi de İçişleri Bakanlığına bağlı olan Göç İdaresi Genel Müdürlüklerince⁶⁶ yerine getirileceği düzenlenmiştir.

3.1.5.1. Göç İdaresi Başkanlığı

Görülebileceği üzere YUKK ile birlikte yabancılara ilişkin olarak yeni bir birim oluşturulmuştur. Bu birim yabancıların ülkede kalışı ve çıkışına ilişkin karar vermek, uluslararası koruma başvurularını almak, başvuruyu değerlendirmek, başvuru sonrasında karar vermek üzere yetkilendirilmiştir.

⁶⁶ Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair (85 numaralı) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlük statüsü “Başkanlık” olarak değiştirilmiştir.

İçişleri Bakanlığına bağlı merkez teşkilatı olarak kurulan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü 04.04.2013 tarihinde 28615 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan YUKK ile Genel müdürlük statüsünde kurulmuş olup, 15.07.2018 tarihli 30479 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 158'inci maddesiyle yeniden düzenlenmiştir.⁶⁷

Son düzenleme ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün amaç ve kuruluşu ; “ *Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, Yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkış ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur.*” genel müdürlük olarak düzenlenmiştir. 29 Ekim 2021 tarihli ve 31643 sayılı Resmi Gazete ‘de yayımlanan Bazı Cumhurbaşkanlığı Kararnamelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair (85 numaralı) Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Genel Müdürlüğün statüsü Başkanlık olarak değiştirilmiştir.⁶⁸ Burada yapılan işlem bir statü değişimi değil kurum isim değişikliğidir. Kurumun yetkileri ve görevleri genel müdürlük olarak adlandırıldığı dönem ile değişiklik içermemektedir.

Göç İdaresi Başkanlığının taşra teşkilatları İl Göç Müdürlükleri olarak adlandırılır ve illerde valiliklere bağlıdır. 4 sayılı Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar ile Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 162'nci maddesine göre; Göç İdaresi Başkanlığı, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde taşra teşkilatı kurmaya yetkilendirilmiştir. İşbu nedenle 81 ilde valiliklere bağlı İl Göç Müdürlükleri açılmıştır.

Göç İdaresi Başkanlığı mevcut internet sitesinde görevlerini şu şekilde sıralamıştır;

1. Göç ile ilgili mevcut durumda varlığını sürdüren mevzuatın uygulamasındaki eksikliklerini veya geliştirilmesi için gerekli çalışmaları yürütmek, bu çalışmaları yürütmek için gerekli idari kapasiteyi korumak,

⁶⁷ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t. y.

⁶⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, t. y

Cumhurbaşkanlığınca belirlenecek göç politikalarının uygulanmasını izleyerek politikaların uygulanmasını yürütmek,

2. Göç hareketleri sonucunda ülkemize başvuruda bulunan kişilerin iş ve işlemlerinin yürütülmesine katkı sağlamak,
3. 5543 sayılı İskân Kanununca Göç İdaresi Başkanlığı'nın görevlendirildiği
4. 5237 sayılı TCK' nun İkinci Kitap Birinci Kısımında Uluslararası Suçlar tanımlanmıştır. Soykırım ve insanlığa karşı suçlar başlığında yer alan suçlardan biri de İnsan Ticareti suçudur. Bu suç m. 80/1 'de ⁶⁹ düzenlenmiştir. Düzenlemede yer alan suçun mağdurları göçmenlerdir. TCK' da düzenlenen insan ticareti suçu neticesinde mağdur olan kişilerin korunmasına ilişkin olarak yürütülmesi gereken iş ve işlemler göç idaresi başkanlığının görevleri arasında yer almaktadır,
5. Bireyler ile devlet tüzel kişileri arasında düzenlenen bağa vatandaşlık bağı adı verilir. Herhangi bir devletin tebaası olmayan, herhangi bir devlet ile vatandaşlık bağı kurulmamış kişilere haymatlos/vatansız kişiler adı verilir. YUKK' da vatansız kişiler tanımı kanunun m. 3/ş bendinde “ *Vatansız Kişi: Hiçbir devlete vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi*” olarak tanımlanmıştır. Kanunda düzenleme alanı bulunan tanıma uyan kişilerin tespiti ile tespit edilen bu kişilerle ilgili olarak iş ve işlemlerin yürütülmesi işi de Göç İdaresi Başkanlığı'nın görevleri arasında yer almaktadır.
6. Türkiye'de herhangi bir nedenle bulunan yabancıların uyum sürecine ihtiyaçları bulunduğu tespit edilmesi halinde bu kişilere uygulanacak uyum sürecine ilişkin olarak yapılacak iş ve işlemlerin düzenlenmesi de Başkanlığın görevleri arasında düzenleme alanı bulmuştur.
7. Geçici koruma statüsüne başvuran yabancıların geçici koruma statüsüne hak kazanıp kazanamayacağı veya hak kazanması halinde yükümlülüklerini yerine

⁶⁹ **Madde 80-** (1) (Değişik: 6/12/2006 – 5560/3 md.) “Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırın, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası verilir” (T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi, 2004).

getirip getirmediğinin tespit edilmesi veya geçici koruma statüsü hakkını kaybeden kişilere ilişkin iş ve işlemlerin yürütülmesi görevi de Başkanlığın görevleri arasındadır.

8. Uluslararası Göç Örgütü (IMO)'ne göre düzensiz göç⁷⁰; genel kabul gören bir tanıma sahip olmamakla birlikte, bir ülkeye giriş yapılırken o ülkenin kabul gören hukuk normlarınca sahip olunması gereken izinlere veya sahip olunması gereken belgelere sahip olmadan ülke sınırlarına giren göçmenlere verilen bir nitelendirme adıdır. Göç İdaresi Başkanlığı'nın görevleri arasında düzensiz göç ile ülke genelinde mücadele edilebilmesini sağlamak amacıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile kolluk birimleri arasında koordinasyonu sağlamak, düzensiz göçle mücadele edebilmek için alınması gereken tedbirler geliştirmek ve alınan bu tedbirlerin uygulanmasını takip etmek olarak belirlenmiştir.
9. Göç İdaresi Başkanlığı dışında başkaca kamu kurum ve kuruluşları tarafından da göç ile ilgili projeler oluşturulabilir. Diğer kamu kurum ve kuruluşlarınca oluşturulan göç ile ilgili faaliyet ve programların projelendirilmesine, oluşturulan bu programların değerlendirilerek onaylanmasına, onaylanan programların işlevselliğinin uluslararası standartlara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin değerlendirilmesi ve denetlenmesi görevi de Başkanlığın görevleri arasındadır.
10. Göç İdaresi Başkanlığı'na başka kanunlarla belirli yükümlülükler yüklenmiştir. Örneğin 5543 sayılı İskan Kanununda belirtilen şartları sağlayarak göçmen statüsü alan ve Türk vatandaşlığına başvuru hakkı kazanan göçmenlerin dosya işlemlerini hazırlayarak İç İşleri Bakanlığı'na göndermek gibi görevleri yürütme yükümlülüğü vardır.

Yabancıların sahip olduğu temel hak ve hürriyetlerin milletlerarası hukuka uygun olarak ancak kanunla sınırlandırılabilmesi AY'nın 16. Maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Görüleceği üzere yabancılara ilişkin idari kararları verme, idari işlemleri yürütme, yabancılara ilişkin projeleri hazırlama, hazırlanan projeleri gözden geçirme ve onaylama, onaylanan projelerin yürütülmesini denetleme gibi görev ve yetkiler Göç

⁷⁰ Bkz. Richard Perruchoud ve Jillyanne Redpath Cross. (2004). *Göç Terimleri Sözlüğü*. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2023).

İdaresi Başkanlığına aittir. Göç İdaresi Başkanlığı yabancıya ait temel hak ve hürriyetleri sınırlayıcı veya ortadan kaldıracı herhangi bir düzenleme yapamaz.

3.1.5.2. Türkiye'ye Giriş Çıkış ve Vize İşlemleri

Yabancı, herhangi bir ülkenin kanunları ile sağlamayı vaat ettiği uluslararası koruma veya ulusal koruma türlerinden birinden yararlanabilmesi için o ülkenin sınırlarından girerek başvuruda bulunması gerekmektedir. Türkiye'nin uluslararası korumasından yararlanmak isteyen yabancıların Türkiye sınırlarından yetkili makamlara başvuru yapmaları gerektiği ortadadır.

Türkiye'ye giriş ve Türkiye'den çıkış 5682 sayılı 15.07.1950 tarihli pasaport kanunu madde 1'e hem de YUKK madde 5'e göre; Türkiye'ye giriş ve çıkışlar sınır kapılarından yapılabilmektedir. Geçerli pasaport veya pasaport yerine geçerliliği kabul edilmiş belgelere sahip kişiler sınır kapılarından ülkeye giriş çıkış yapabilirler.

Pasaport; bir ülkenin milli sınırlarından diğer bir ülkenin milli sınırlarına geçiş için kullanılabilen ve veren ülkenin yetkili makamlarınca hazırlanıp onaylanan, talep edenin kişisel bilgilerini, tabiiyetini, pasaportun numarasını ve geçerlilik tarihini barındıran resmi belgelerdir.

Pasaport yerine geçen belgeler ise; PK'nun 12. Maddesini B fıkrasında; pasavanlar, idari mektuplar, hudut geçiş belgeleri, gemi adamı cüzdanları, demir yolu ile hava ulaşım araçları mürettebatına verilen vesikalar ile seyahat belgesi ve benzeri belgeler olarak kabul edilerek sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu belge türleri haricinde hukukumuzda pasaport yerine geçen bir belge türü kabul görmemektedir.

Pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerle ülkeye giriş yapan kişilerin bu belgeleri sınır kapılarında görevli kişilere ibraz etme zorunluluğu bulunduğu hem PK hem de YUKK'da düzenlemiştir. Türkiye'ye girecek her yabancıya giriş işlemi için kullanacağı belgeler Türk makamlarınca yetkilendirilen görevlilerce kontrol edilir.

Ülkeye giriş yapmak isteyen yabancıya tabiiyetine sahip olduğu ülke ile Türkiye arasında uluslararası bir sözleşme bulunmadığı sürece kişinin Türkiye'ye giriş amacını gösteren bir vizeye başvurmuş olması ve bu vize durumunu pasaportunda belgelemesi

gerekmektedir. YUKK 7. madde kapsamında gerekli belgelere sahip olsalar bile Türkiye'ye girişine izin verilmeyecek kişileri düzenlemiştir. YUKK 7. madde Türkiye'ye girişine izin verilemeyecek kişileri şu şekilde düzenlemiştir;

a) Türkiye'ye hukuka uygun şekilde giriş yapabilmek için pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeler gerekmektedir. Bahse konu pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerin sahte olduğu, pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi gerçek olsa dahi bu belgeler üzerinde bulunan vize veya ikamet izninin gerçek olmadığı ya da hile ile tesit edildiği anlaşılan kişiler, yine aynı şekilde ibraz ettiği oturma izni gerçek olmayan ya da hileli yollarla elde edilen kişiler,

b) Pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeleri ve bu belgelerde var olan vize, oturma izni veya vizeden muaf olabileceği yasal imkanlardan faydalanabilmesine rağmen kişiye ait pasaportun veya Türkiye'ye girişlerde pasaport yerine geçen belgesinin yasal geçerlilik süresinin; Türkiye'ye yasal yollarla girmesini sağlayan belge ve ikamet izin süresinin bitiminden itibaren en az altmış gün daha geçerliliğe sahip olması gerekmektedir. Bu yasal süreye sahip olmayan kişilere Türkiye'ye giriş izni verilmemektedir.

c) Vize verilemeyecek yabancılar kapsamında olmasına rağmen Bakanlığın onayı ile vize verilmesinde yarar olduğu düşünülen yabancılar hariç olmak üzere; vize muafiyeti kapsamına girmesine rağmen 15. Maddenin birinci fıkrasında sayılan kişiler,

d) Kabul edilemeyen yolcu sayılarak Türkiye'ye girişine izin verilmeyen yabancılar bu karar tebliğ edilir. Yabancılar yapılan bu tebligatta; tebligata karşı itiraz etmek isterse bu itiraz hakkını etkin bir şekilde kullanabilmesinin sağlanması amacıyla, itiraz haklarını hangi sürelerde nasıl ve hangi makama karşı, hangi süreler içerisinde kullanması gerektiği, bu süre içerisinde sahip oldukları yasal yükümlülükleri ve hakları ile ilgili bilgilere yer verilmesi gerekmektedir.

e) Türkiye sınırlarından kabul edilmeyen yolcu kapsamına giren yabancılar sınır kapılarında belirlenen alanlarda, haklarında yapılan işlemler sonuçlandırılmaya kadar bekletilir.

Türkiye sınırlarına gelen yabancılar; 7 inci madde kapsamında sayılan hallerden birine veya bir kaçına sahip olmaları halinde kabul edilemeyen yolcu kapsamına alınarak sınır kapılarından ülkeye girmelerine izin verilmez. YUKK'a göre Türkiye'ye girişler pasaport veya pasaport yerine geçen belgeler ile mümkündür. YUKK madde 11' de vize zorunluluğu, vize başvurusu ve vize başvurusu yapılmasında yetkili makamları belirlemiştir. Buna göre Türkiye'ye vize başvurusu yapmak isteyen yabancılar konsolosluklara, istisnai hallerde sınır kapısının bulunduğu yer valiliklerine

yapılmaktadır. Yabancıнын vize başvurusunda bulunmuş olması yabancıya mutlak vize verilmesi anlamına gelmemektedir. Türkiye'ye giriş için vize verilemeyecek yabancılar YUKK madde 15 de şu şekilde belirlenmiştir;

Aşağıda sayılan madde kapsamında olmasına rağmen Bakanlıkça vize verilmesinde yarar görülen kişiler hariç olmak üzere;

- a) Pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerinin geçerlilik süresi, talep ettikleri vize süresinden altmış gün az olan yabancılar,
- b) Herhangi bir sebeple Türkiye'ye girişi yasaklanan ve bu yasağın kaldırılmasına karar verilmiş bir mahkeme ilamına sahip olmayan yabancılar,
- c) Kamu sağlığı, kamu güvenliğini veya kamu düzeninin açısından sakıncalı olduğu değerlendirilen yabancılar,
- d) Türkiye'nin, tarafı olduğu uluslararası sözleşmeler çerçevesinde suç veya suçluların iadesi yükümlülüğü taşıdığı suçlarla ilgili sanık veya hükümlü olan yabancılar,
- e) Sağlık sigortası kalacağı süreyi kapsamayan yabancılar,
- f) Türkiye'den vize talep etmesine rağmen; ülkede kalış, geçiz veya giriş amacı haklı olduğu değerlendirilemeyen yabancılar,
- g) Vize talep ettiği zaman aralığında yeterli ve düzenli maddi imkanı olduğunu belgeleyemeyen yabancılar,
- h) Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre haklarında ödeme yükümlülüğü oluşan ve bu yükümlülüğü yerine getirmeyi kabul etmeyen yabancılar ile TCK'na göre haklarında kesinleşen borç ve cezayı ödemeyi kabul etmeyen yabancılar vize verilmeyeceği hüküm altına alınmıştır.

Bu maddeler kapsamına giren kişilerin vize talep etseler dahi vize taleplerini reddetme yetkisi Türk makamlarına aittir. Bahsi geçen YUKK madde 15 e göre vize talepleri kabul görmeyecek kişiler grubuna girmesine rağmen bakanlıkça vize verilmesinde sakınca görülmeyen, başka bir ifade ile vize verilmesinde yarar olduğu kanısına varılan kişiler hakkında bakanlık vize verilmesine karar verme yetkisine sahiptir.

Türkiye'nin tarafı olduğu anlaşmalarca veya Cumhurbaşkanlığı kararları ile vize muafiyetine karar verilebilir. Bahsi geçen durum YUKK 12 inci maddesinde vize muafiyetinden ve vize muafiyeti⁷¹ sayılabilecek durumlardan bahsedilmiştir.

Madde metnine göre Türkiye'nin tarafı olduğu bir anlaşma ile veya Cumhurbaşkanı kararnamesi ile vize şartı kaldırılan ülke vatandaşlarından ülkeye girişte vize şartı aranmamaktadır. Bahsi geçen duruma ilişkin vizesiz ülkeye giren kişilerin ülkede vizesiz şekilde geçirecekleri süreler anlaşma ile veya CBK ile kararlaştırılabilir. Vize muafiyetine sahip ülke vatandaşlarına bu durum geçerli bir ikamet izni veya oturma izni sağlamaz. Türkiye'de geçerli bir oturma izni veya ikamet iznine sahip olan yabancılardan ülkeye girişte vize şartı aranmamaktadır.

PK 18 inci madde kapsamına giren yabancılar da yine vize muafiyetine haizdir. PK. 18 inci madde kapsamındaki kişiler; vatansız kişiler veya Türkiye Cumhuriyeti'ne göre vatansız kişi durumunda kabul edilen kişilerin ya bir defaya mahsus olmak kaydıyla ülkeye giriş veya ülkeden çıkışlarını sağlamak amacıyla ya da üç aydan az olmamak üzere ülkeye bir giriş bir de çıkış hakkı tanıyan “ yabancılara mahsus damgalı pasaport “ sahibi olan kişiler de vize muafiyetinde kabul edilir. Bahsi geçen yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri istisnai bir durumdur. Bu pasaporta sahip olan yabancı Türk vatandaşlığı kazanmış sayılmaz.

PK 18 inci maddesi kapsamında olan ve bir defaya özgülenmiş yabancıya mahsus pasaport damgalı pasaport sahibi yabancılara işbu pasaport ülkeye giriş için verildiğinde, ülkeye girişin vukuu bulunduğu; ülkeden çıkış için verildiği taktirde çıkış yapacağı ülkeye

⁷¹ **YUKK m. 12;**

1. Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye giriş vizesi şartı aranmaz:
 - a) Türkiye Cumhuriyetinin taraf olduğu anlaşmalarla ya da Cumhurbaşkanı kararıyla vizeden muaf tutulan ülkelerin vatandaşları
 - b) Türkiye'ye giriş yapacağı tarih itibariyle, geçerli ikamet veya çalışma izni bulunanlar
 - c) 15/07/1950 tarihli ve 5682 sayılı Pasaport Kanununun 18 inci maddesine göre verilmiş geçerliliklerini yitirmemiş yabancılara mahsus damgalı pasaport sahipleri
 - ç) 29/05/2009 tarihli ve 5901 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununun 28 inci maddesi kapsamında olduğu anlaşılabilir
2. Aşağıda sayılan yabancılardan Türkiye'ye giriş vizesi şartı aranmayabilir:
 - a) Mücbir nedenlerle, Türkiye hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlardaki yabancılardan liman şehrine çıkacak kişiler
 - b) Deniz limanına gelip, yetmiş iki saati geçmemek kaydıyla, liman şehri veya civar illeri turizm amaçlı gezen kişiler

çıkış için kullanılacağı şerhi düşülmektedir. Bahsi geçen pasaport verildiği tarihten itibaren bir ay içerisinde ülkeyi terk etmek için kullanılması gerekmektedir.

Vize şartı aranmayan bir diğer grup da Türk Vatandaşlık Kanunu 28 inci madde kapsamında bulunan kişilerdir. Bu kişiler; doğumla Türk vatandaşlığı hakkını kazanmış olup kanunlarla ergin ve ayırt etme gücüne sahipken yabancı bir ülkenin vatandaşlığını kazanan veya kazanacağına ilişkin güçlü emarelere sahip olan, askerlik hizmeti veya herhangi bir suç nedeni ile aranan kişilerden olamayan, hakkında cezai veya mali bir tehdit bulunmayan İçişleri Bakanlığı'ndan çıkma izni almak kaydıyla Türk vatandaşlığını kaybeden kişilerdir. Bu kişiler mavi kartlı kişiler olarak bilinmektedir. Mavi kart sahibi olan kişilerden ülkeye girişte vize şartı aranmamaktadır.

Kanuna göre vize muafiyetine tabi sayılabilecek bir diğer grupta; mücbir sebeplerden ötürü ülkenin hava ve deniz limanlarını kullanmak zorunda kalan taşıtlarda bulunan yabancı kişilerdir. Kanun burada kara yolu ile ülkeye giren yabancıları taşıyan araçları saymamıştır. Deniz veya hava taşımacılığı yapan araçlarda bulunan yabancıların mücbir bir sebebin varlığı ile ülke sınırlarına girmesi, deniz limanı ve ya hava limanı sahasına giriş yapması halinde, bu taşıtlarda bulunan yabancıların vize muafiyetine tabi olabileceğini belirtmiştir. Kanunun koyucu, kanun madde metninde kesin bir vize muafiyeti sağlanacağına dair bir ifadeye yer vermediğine dikkat edilmesi gerekmektedir.

Diğer bir grupta; yetmiş iki saati geçmemek kaydı ile geldikleri liman şehirini veya liman şehri civarındaki illeri turistik gezi amacı ile deniz limanına gelen gerçek kişilerden vize şartı aranmayabileceğini de hüküm altına almıştır. Burada kanun koyucu zaman sınırlaması ve bölge sınırlaması getirmiştir. Yine bu kişilere kesin bir vize muafiyeti tanınmadığı önem arz etmektedir.

Görüleceği üzere vize muafiyeti sayılabilecek durumlar kanunda sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu sınırlı sayıda sayılan durumların dışında kalan kişilerden ülkeye giriş için vize şartı aranacağı kesindir. Anılan kanunun 18 inci maddesi Cumhurbaşkanına; pasaport ve vizeye dair işlemler ile ilgili olarak anlaşma yapmaya, gerekli görmesi halinde tek taraflı bir işlem tesis ederek bazı devlet vatandaşları için vize zorunluluğunu kaldırma, vize ile ilgili harçlardan muaf tutma da dahil olmak üzere vize kolaylığı sağlamaya ve vize süresi belirlemeye veyahut yabancıların ülkeye girişini belirli şartlara bağlayıcı ve

kısıtlayıcı önlemler almaya, savaş halinin varlığı veya olağanüstü bir halin varlığında, yabancılara ilişkin bir ülkenin veya belirli bir bölgenin tamamını kapsayıcı şekilde pasaporta dair kayıt ve şartlar koymaya yetkili kılmıştır.

Türkiye'ye giriş ve çıkış için 5 inci madde de sayılan gerekli belgelere sahip olamama, 6. madde kapsamındaki belge kontrolünün sağlanmaması, 7 inci madde kapsamında ülkeye girişine izin verilemeyen yabancılardan olma durumunu, yabancının uluslararası koruma başvurusu yapmasını engelleyici bir durum olarak yorumlanmamalıdır. 1951 Sözleşmesi'nin 31 inci maddesini 1 inci fıkrasının son cümlesi; mültecilerin koruma başvurusunda bulunmak amacıyla yasa dışı yollardan ülkeye girmeleri gerekçesi ile cezalandırılmayacağını düzenlemektedir. Türkiye bu madde metnine bir çekince koymadığı için yabancının bahsi geçen kanuna aykırı şekilde ülkeye girmesi halinde uluslararası koruma başvurusunda bulunmasını engelleyici bir durumun varlığından bahisle koruma başvurusunun alınamayacağı şeklinde yorumlamak hatalı olacaktır. Ülkeye yasa dışı yollarla giriş yapan ve uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen yabancının yine 1951 Sözleşmesi'nin 31/1 hükmü gereği, yabancının gecikmeksizin yetkili makamlara başvurarak yasadışı ülkeye giriş veya ülkede kalış gerekçesini göstermesi gerekmektedir.

3.1.5.3. Türkiye'de İkamet İzni Çeşitleri ve İkamet İzni Verilmesi

YUKK madde 19'a göre; Türkiye'ye gelen yabancının vize veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da Türkiye'de doksan günden daha fazla kalacak olan yabancılardan ikamet izni almasının zorunlu olduğunu hüküm altına almıştır. Alınan ikamet izninin altı ay içerisinde kullanılmaması halinde geçerliliğini kaybettiği ve yeniden ikamet izni alınması gerektiğini de aynı maddede yer almaktadır.

Kanun koyucu YUKK'da ikamet izni ile ilgili olarak pasaport ya da pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik sürelerinin dolmasına altmış gün kalana kadar ikamet izin belgesi verilebileceğini hükümlerle sabit kılmıştır. İkamet izin belgesinin tanziminde yabancının hangi gerekçe ile ikamet iznine sahip olduğu belirtilir ve ikamet izin belgeleri her bir yabancı için ayrı düzenlenir. İkamet izninin şekli ve içeriğinin Bakanlıkça belirleneceği, ikamet izni yerine geçen çalışma izninin şekli ve içeriğinin Bakanlık ve ilgili kurumlarca birlikte belirleneceği anılan kanununun 23 üncü maddesinde belirtilmiştir.

Görüleceği üzere çalışma izninin içerik ve çeklinde yalnızca İçişleri Bakanlığı değil çalışma iznine başvuruda bulunan kişinin çalışma izni için ilişkili olacağı diğer ilgili kurumlarla birlikte irade beyanı ortaya koyması gerektiğini aramaktadır.

İkamet izin başvurusunda bulunmak isteyen yabancıların yasal olarak buldukları ülkedeki veya vatandaşı olduğu ülkedeki Türk konsolosluklarından yapılabileceği gibi ülkeye gelerek de yapılabilir. İkamet izin başvurularının Türkiye’de yapılabilmesinin yolu YUKK ile ilk defa düzenleme alanı bulmuştur.⁷² İkamet izin başvuruları kabul gören kişilerin ülkeye giriş için vizeden muaf oldukları yine aynı kanunun 12/b maddesi kapsamında belirtilmiştir.

İkamet izin başvuruları başvuruda herhangi bir eksiklik bulunmaması halinde en geç doksan gün içerisinde sonuçlandırılır ve başvuru sahibine başvuru sonucu tebliğ edilir.

Türkiye’de ikamet iznine başvurmak isteyen yabancıların başvuru öncesi pasaport ya da pasaport yerine geçen belgesinin, ikamet izni talep ettiği süreden altmış gün daha uzun geçerliliğinin olması gerektiği başvuru şartı olarak aranmaktadır. Başvuru esnasında eksik bilgi ve belgelerin bulunması halinde eksiklikler başvurucuya bildirilir ve ikamet izin başvurusunun değerlendirilmesi eksiklikler tamamlanıncaya kadar ertelenebilir. Başvurunun reddedilmesi halinde redde ilişkin işlemler başvurucuya tebliğ edilir.

İkamet izni başvurularının konsolosluklardan yapılması halinde; konsolosluk yetkilileri başvurucunun ikamet izin başvurusu ile ilgili görüşünü de bildirerek başvuruyu Göç İdaresi Başkanlığı’na iletir. Göç İdaresi Başkanlığı veya Göç İdaresi Başkanlığına bağlı İl Göç Müdürlükleri gerekli gördüğü kurumlardan ikamet izni başvurusuna dair görüş alabilir. Göç İdaresi başkanlığı ikamet izni talebini değerlendirir ve değerlendirme sonucuna göre iki karar verir. Bu kararlar ya ikamet izin başvurusunun reddine yönelik olur ya da ikamet izni düzenlenmesine yönelik olur. Almış olduğu kararı konsolosluga bildirir. Konsolosluklardan ikamet ve çalışma izni alan yabancıların Türkiye’ye giriş yaptıkları tarihten itibaren en geç yirmi iş günü içerisinde adres kayıt sistemine kayıt yaptırmaları zorunludur.

⁷² Ekşi, *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku*, s. 90.

İkamet izin başvuruları için yasa koyucu aracı kurum kullanılabilmesine olanak tanımıştır. Aracı kurumlar ile içişleri bakanlığı arasında azami üç yıl geçerli bir sözleşme hazırlanarak aracı kurumlar yetkilendirilebilir. Aracı kurumların belirlenmesinde 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 4734 sayılı Kamu ihale kanunu hükümleri uygulanmamakta, bu kurumların belirlenmesi usulü içişleri bakanlığınca çıkartılan İkamet İzni İşlemlerinin Yürütülmesinde Dair Yetkili Aracı Kurumlar Yönetmeliği'ne göre belirlenir. Bakanlıkça yetki verilmesine karar verilen aracı kurumlarla imzalanan sözleşmeye göre; aracılık hizmet bedelinin %20' sinin bakanlık genel bütçesine aktarılması şartı kanun maddesi ile ortaya konmuştur.

Anılan kanunun 20 inci maddesi ikamet izninden muaf olan grupları belirlemiştir. Kanun maddesine göre bu kişiler; Türkiye Cumhuriyetince yapılan anlaşmalarla ikamet izninden muaf olanlar, doksan güne kadar yasal yollarla ülkeye gelen ve yasal yollarla ülkede kalma süresi boyunca ülkede kalacak olan yabancılar, Vatansız Kişi kimlik belgesine sahip olan yabancılar, kendi ülkesince Türkiye'de görevlendirilmiş diploması ve konsolosluk memurları ile görevli memurlarca Dışişleri Bakanlığına bildirilen aile üyeleri, Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi kimlik belgesi sahibi olanlar, Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi kimlik belgesine sahip olanlar, uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olan kişiler, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 28 inci maddesine göre Türk Vatandaşlığından izin alarak çıkan kişiler ve 18 yaşını doldurmamış çocukları ve aileleri ikamet izni almaktan muaf tutulmuşlardır. Bu kişiler dışına kalan yabancıların Türkiye'de kalmak için ikamet izni alması şartı devam etmektedir. Türkiye'de bulunan diploması ve konsolosluk çalışanları ile Dışişleri Bakanlığı'na bildirilen aile üyeleri, Uluslararası kuruluşların Türkiye'deki temsilciliklerinde çalışan ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş kişiler, Türkiye'nin tarafı olduğu anlaşmalarla ikamet izninden muaf olan yabancıların muafiyet kapsamında oldukları durumun sona ermesi halinde hala Türkiye'de kalmak istemeleri durumunda muafiyet süresinin bitiminden itibaren en geç on gün içerisinde valiliklere başvuru yaparak ikamet izni almaları gerekmektedir.

YUKK 22 inci maddesinde Türkiye içerisinde yapılacak ikamet izin başvurularına ilişkin olarak anılan kanunu maddesinin 1 inci fıkrasında “İkamet izin başvuruları, aşağıdaki hallerde istisna olarak valiliklere de yapılabilir” hükmüne haizdir. Görüleceği

üzere ikamet izin başvurularında asıl olan konsolosluklardan ikamet izin başvurusu yapmaktır. Türkiye içinde valiliklere yapılan ikamet izin başvuruları istisna olarak belirlenmiştir. Türkiye içinde valiliklerde ikamet izni talep edilebilmesi hakkını tanıyan istisnalar şu şekilde belirlenmiştir;

- a) Adli veya İdari makamların kararları ile ya da talepleri ile yabancı Türkiye içinde ikamet izni talebinde bulunabilir,
- b) Türkiye’de bulunan yabancının ülkeden ayrılmasının makul ya da mümkün olmadığı hallerde yabancı Türkiye içinde ikamet izin başvurusunda bulunabilir,
- c) İlerleyen bölümlerde bahsedilecek olan uzun dönem ikamet izin türlerinden birine başvuracak olan yabancı Türkiye içinde ikamet izin talebinde bulunabilir,
- d) Türkiye’de bir yüksek öğretim kurumunda öğrenim görecektir ve öğrenci ikamet iznine başvuracak olan yabancı Türkiye içinde ikamet izin başvurusunda bulunabilir,
- e) İnsani ikamet iznine başvuruda bulunacak olan yabancı Türkiye içinde ikamet izin başvurusunda bulunabilir,
- f) Uluslararası suçlardan olan insan ticareti suçunun mağdurları olan yabancılar Türkiye içinde ikamet izin başvurusunda bulunabilirler,
- g) Aile ikamet iznine sahip olan bir yabancının, kısa dönem ikamet izinlerinden birine geçiş yapması halinde yeni ikamet başvurusunu Türkiye içinde yapabilir,
- h) Türkiye’de daha önceden geçerli bir ikamet izni bulana bir yabancının, geçerli ikamet izni sebeplerinin ortadan kalkması veya ikamet izin gerekçesinin değişmesi halinde yeni ortaya çıkan koşulların kalışına uygun olarak Türkiye içinde ikamet izni başvurusunda bulunabilir,
- i) Türkiye’de görevli olan diploması veya konsolosluk çalışanlarının ve aile üyelerinin, Uluslararası kuruluşların Türkiye’de görevli olan çalışanları ve statüleri anlaşmalarla belirlenmiş olan yabancılar ile Türkiye Cumhuriyeti’nin taraf olduğu anlaşmalar sayesinde ikamet izninden muaf olan yabancıların ikamet izni muafiyetlerinin ortadan kalkmasıyla Türkiye’de kalış amacıyla yeniden ikamet iznine başvuruda bulunmaları halinde bu başvuruları Türkiye içerisinde yapabilirler,
- j) Türkiye’de yükseköğretimlerini tamamlayan yabancıların kısa dönem ikamet izinlerinden birine başvuru yapacak olmaları halinde bu başvuruları Türkiye içinden yapabilirler.

Kanun koyucu ikamet izin başvuruları ile ilgili yapmış olduğu düzenlemede; ikamet izin başvurularının asıl olarak Türkiye’nin yurt dışı konsolosluklarından yapılmasını

düzenlemiştir. Türkiye içerisinde valilikler nezdinden ikamet izin başvurusunda bulunabilecek olan kişiler sınırlı sayıda sayılarak, yukarıda anılan koşulları sağlamayan yabancıların Türkiye’de ikamet iznine başvurma olanakları görülmemektedir.

Türkiye içerisinde yapılan ikamet izin başvurularının reddine ilişkin kararlar ilgililerine ikamet izni talebinde buldukları valiliklerce yabancıya, yasal temsilcisine veya avukatına tebliğ edilir. Ret kararına karşı hangi sürelerde hangi yargı makamlarına başvuru yapılacağı gösterilmesi gerekmektedir.

Tutuklu veya hükümlü olarak ceza evinde bulunan yabancıların ya da haklarında idari gözetim kararı verilerek geri gönderme merkezinde bulunan yabancıların; ceza evi veya geri gönderme merkezinde buldukları süreler ikamet izin sürelerinin ihlali sayılmayacağı gibi; bu kişiler hakkında verilen ikamet izinleri idarece iptal edilebilecektir.

Türkiye’de geçerli bir çalışma iznine sahip olarak Türkiye’ye gelen yabancıya verilen Çalışma İzni Muafiyet Teyit Belgesi ikamet izninden sayılır. Bahsi geçen belge 4817 sayılı Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun⁷³ göre düzenlenir. Bu belgeyi almaya hak kazanacak yabancıların YUKK 7 inci maddesi kapsamında Türkiye’ye girişine izin verilmeyecek yabancıardan olmaması gerekmektedir.

Türkiye’den yabancıların talep edebileceği ikamet izinleri YUKK 30 uncu maddesinde şu şekilde sıralanmıştır; kıza dönem ikamet izni, aile ikamet izni, öğrenci ikamet izni, uzun dönem ikamet izni, insani ikamet izni, insan ticareti mağduru ikamet izni olarak belirlenmiştir.

Kısa dönem ikamet izni verilebilecek olan kişi ve gruplar YUKK 31 inci maddesinde şu şekilde belirlenmiştir;

- a) Türkiye’ye bilimsel araştırma yapmak amacıyla gelecek olan yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlandırılarak verilebilir.

⁷³ **4817 Sayılı 27.02.2003 tarihli Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun madde 10:** *“Türkiye’nin taraf olduğu ikili veya çok taraflı sözleşmelerle sağlanan hakları saklı kalmak kaydıyla, çalışma izninden muaf tutulan yabancılara, istedikleri halde Bakanlıkça çalışma izni muafiyet teyit belgesi verilir”.*

- b) Türkiye’de taşınmaz bir mala sahip olan yabancıya her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı olmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- c) Türkiye’de ticari bağlantı kuracak ya da iş kuracak yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- d) Türkiye’de hizmet içi eğitim programlarına katılacak olan yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- e) Türkiye Cumhuriyeti’nin tarafı olduğu anlaşmalar çerçevesinde ya da öğrenci değişim programı kapsamında eğitim veya eğitim benzeri amaçlarla Türkiye’ye gelecek olan yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- f) Turizm amacı ile Türkiye’ye gelecek olan yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- g) Türkiye’ye tedavi görmek amacıyla gelecek olan yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir. Bu yabancılardan tedavi görmek istedikleri hastalıkların Kamu sağlığına tehdit olarak nitelendirilebilecek hastalıklardan olmaması şartı aranır. Bu tür hastalıklara sahip olan yabancılara kısa dönem ikamet izni verilmez.
- h) Adli ya da idari makamların talepleri veya kararları doğrultusunda Türkiye’de kalması gereken yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- i) Aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçen Yabancılara her defasında en fazla ikişer yıllık süre ile sınırlı kalmak kaydıyla kısa dönem ikamet izni verilebilir.
- j) Türkçe öğrenmek amacıyla Türkiye’ye gelerek Türkçe öğrenme kursuna katılacak olan yabancılara en fazla iki defa kısa dönem ikamet izni verilir. İkamet izin süresi kişinin kalış amacıyla orantılı olarak yetkili makamlarca belirlenir.
- k) Türkiye’de yükseköğretimini tamamlayarak mezun olan öğrencilerin, mezuniyet tarihinden itibaren altı ay içerisinde başvuruda bulunmaları halinde bir defaya mahsus olmak kaydıyla en fazla bir yıl süreli kısa dönem ikamet izni verilir.
- l) Türkiye’de çalışmayan bir yabancı, eşi kendisinin ve eşinin ergin olmayan ya da bağımlı yabancı çocuğunun Cumhurbaşkanınca belirlenecek kapsam ve tutarda yatırım yapacak olanlara ikamet izni talebinde bulunması halinde kendisi eşi ve ergin olmayan müşterek veya bağımlı çocuklarına en fazla beş yıl süreli ikamet izni verilebilir.
- m) Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti vatandaşlarına en fazla beş yıl süreli ikamet izni verilebilir.

Görüleceği üzere kısa süreli ikamet izni talep edebilecekler ve talep edecekleri statüye bağlı olarak verilebilecek ikamet izin süresi ve miktarı kanun koyucu tarafından kısıtlı bir düzenlemeye tabi tutulmuştur. Yukarıda anılan şartları sağlayan yabancıya kısa dönemli ikamet izni verilemeyeceği, yukarıda anılan şartları sağlasa dahi YUKK 7. Madde kapsamında Türkiye'ye girişine izin verilemeyecek yabancılardan olması, genel sağlık ve güvenlik bakımından uygun şartlara sahip olmayanlara, uygun barınma şartlarına sahip olmayanlara, Türkiye'de kalacağı adres bilgisi vermeyenler ile vatandaş olduğu veya yasal olarak ikamete sahip olduğu ülkenin yetkili mercilerince düzenlenmiş adli sicil kaydı talep edilmesine rağmen bu talebi yerine getirmeyen yabancılara kısa dönem ikamet izni verilemez verilmiş olsa dahi iptal edilir veya verilen ikamet izninin süresi bitmiş ve yabancı süre uzatım talep etmişse ikamet izninin süresi uzatılmaz.

Kısa süreli ikamet izni verilmiş amacını dışında kullanıldığının belirlenmesi halinde, kısa dönem ikamet iznine sahip yabancı hakkında sınır dışı kararı veya Türkiye'ye giriş yasağı kararı verilmesi halinde yabancıya verilen kısa dönem ikamet izni iptal edilir veya süresi bitmesi ve yabancının süre uzatım talep etmesi halinde süresi uzatılmaz.

İkamet izin çeşitlerinden olan aile ikamet izni; Türk vatandaşlarının, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığından izin alarak çıkan kişilerin, kanunla sağlanan diğer ikamet iznine sahip olan yabancılar ile mülteci ve ikincil koruma statüsüne sahip yabancıların; eşi, kendisinin veya eşinin bağımlı yabancı çocuğuna her defasında üç yılı aşmayacak şekilde aile ikamet izni verilebilir. Bu izin süresi destekleyicinin ikamet izin süresini geçemez. Yabancının kendi ülkesinin hukukuna göre birden fazla eşi olması halinde yalnızca bir eşi aile ikamet izninden faydalanabilir ancak yabancının ikamet izninden faydalanabilen eşinden olmayıp kendi hukukuna göre diğer eşinden olan çocukları aile ikamet izninden faydalanabilirler. Çocuklara verilecek olan aile ikamet iznini için Türkiye dışında olan eşle ortak velayet hakkına sahip olması halinde diğer eş olan ana veya babanın muvafakati aranmaktadır. Aile ikamet iznine sahip olan yabancının on sekiz yaşından küçük olan çocuğu on sekiz yaşına öğrenci ikamet izni aranmaksızın ilk ve orta öğretim hakkından faydalanabilir. Aile ikamet izni sebebiyle on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuktan eğitim-öğretimini tamamlayabilmesi için öğrenci ikamet izni aranmaz. YUKK'da bu durum 34 üncü maddenin 4 üncü fıkrası ile hüküm altına alınmıştır. Aile ikamet izni ile en az üç yıl Türkiye'de kalan ve on sekiz yaşını

tamamlayanlar talep etmeleri ve gereklilikleri sağlamaları halinde aile ikamet izninden kısa dönem ikamet iznine geçebilirler.

Türk vatandaşı ile evli olup boşanan yabancı; en az üç yıl aile ikamet izni ile Türkiye’de kalmış olmak şartıyla boşanma sonrasında kısa dönem ikamet iznine başvurması halinde bu yabancı eşe kısa dönem ikamet izni verilebilir.

Destekleyici üzerinden ikamet izni alınması halinde ve destekleyicinin vefat etmesi durumunda; destekleyici kişiye bağlı aile ikamet izni olarak ülkede kalanlara süre şartı aranmaksızın kısa dönem ikamet izni verilebilir.

Türkiye’de aile ikamet izni olarak yaşamak isteyen yabancının destekleyicisinde kanun koyucu belirli şartları sağlama yükümlülüğü düzenlemiştir. Türkiye’de aile ikamet izni talep eden yabancı ve destekleyicisi konumundaki kişide aranan şartlar şöyledir ve aşağıda bahsedilecek şartlar Türkiye’de hali hazırda mülteci ya da ikincil koruma statüsü sahiplerinde aranmayabilir;

- a) Destekleyicinin asgari ücretten az geliri olmamalıdır. Aile kavramı içerisinde bulunan fertlerin her birisi için en az asgari ücretin üçte biri oranında aylık gelire sahip olması aranmaktadır.
- b) Aile fertlerinin Türkiye’de ikamet adresi olarak bildirdikleri ve ailenin müşterek ikamet adresi olacak konutun; aile nüfusuna, genel sağlık ile genel güvenlik standartlarına sahip olması şarttır. Aile fertlerinin her birinin genel sağlık sigortasına sahip olması destekleyicinin sağlaması yükümlülüğü altına alınmıştır.
- c) Destekleyicinin aile ikamet izni başvurusundan önceki 5 yıllık süre içerisinde aile düzenine karşı suçlardan herhangi birinden hüküm giymediğini gösterir adli sicil kaydı idare tarafından talep edilmektedir. Burada aranan şart aile düzenine karşı suçlardan biri ile ilgili olarak mahkemece kurulmuş ve kesinleşmiş bir hükmün var olup olmadığıdır. Soruşturma aşamasında olan bir suç için bu durum geçerli değildir.
- d) Destekleyicinin yabancı olması halinde Türkiye’de en az bir yıllık ikamet iznine sahip olması şartı aranmaktadır. Türk vatandaşı ile evli olan bir yabancının destekleyici olan Türk vatandaşında, Çalışma iznine sahip ya da bilimsel araştırma amacıyla ikamet iznine sahip olan yabancıda ya da 5901 sayılı kanununun 28 inci maddesi kapsamında izin alarak Türk vatandaşlığından çıkan kişilerden olan destekleyiciler için böyle bir şart aranmaz.
- e) Destekleyicinin adres kayıt sistemine kayıtlı bir adresinin bulunması gerekmektedir.

Türkiye’de aile ikamet izni başvurusunda bulunan yabancılardan da belirli şartları sağlaması beklenmiştir. Türkiye’de aile ikamet izni almak isteyen yabancıyı; aile ikamet izni talep edebilecek kişilerden olduğunu, Türkiye’de eşi, kendisinin veya eşinin ergin olamayan ya da bağımlı yabancı çocuğu ile yaşadığını veya yaşama niyeti olduğunu, sırf aile ikamet izni alabilmek amacıyla evlilik yapmamış olması ve eşlerden her birinin Türk yasalarına göre ergin olması diğer bir ifadeyle on sekiz yaşını doldurmuş olması ve her ikamet izninde olduğu gibi YUKK 7. madde kapsamına giren kişilerden yani Türkiye’ye girişine izin verilemeyecek yabancılardan olmaması beklenmektedir. Aile ikamet izni talep edilmesi halinde destekleyici ve destekleyicinin yabancı eşi kanunda aranan şartları yerine getirmemesi, hakkında geçerli sınır dışı etme kararı verilmesi veya Türkiye’ye giriş yasağı bulunması, aile ikamet izninin veriliş amacının dışında kullanıldığının tespit edilmesi veya aile ikamet izni verilmesini gerektiren şartların ortadan kalkması sonrasında kısa dönem ikamet izni verilmemesi halinde aile ikamet izni verilmez, verilmiş ise iptal edilir ve süresi biten aile ikamet izninin süresi uzatılmaz.

Aile ikamet izni alabilmek diğer ikamet izin türlerine göre daha kolaydır. İşbu sebeple Türkiye’de yaşamak isteyen yabancılar anlaşmalı evlilik yoluyla aile ikamet izni almayı deneyebilmektedirler. Kanun koyucu böyle bir durumun varlığının tespit edilebilmesi için valiliklere yetki vermiştir. Valilikler, aile ikamet izni verilmeden ya da uzatılma talebi sonrasında uzatma kararı vermeden önce anlaşmalı evlilik yoluyla aile ikamet izni talep edildiği hususunda makul şüpheye düşerse bu konuyu araştırma yetkisine sahiptir. Valiliklerce anlaşmalı evlilik yoluyla aile ikamet izni talep edildiğinin tespit edilmesi halinde aile ikamet izni verilmez, verilmiş ise iptal edilir. Valilikler evlilik birliğinin anlaşmalı bir evlilik olup olmadığı hususunda denetim yapma hakkına sahiptir. Anlaşmalı evlilik yoluyla aile ikamet izni aldığı tespit edilen yabancıların Türkiye’de kaldığı süreler hesaplanırken; anlaşmalı evlilik yoluyla alınan aile ikamet izni süre hesabına katılmaz.

Yabancılara Türkiye’de haklı kalış sebebi veren kısa dönem ikamet izinlerinden bir diğer bir ikamet iznin türü de öğrenci ikamet iznidir. Öğrenci ikamet izni Türkiye’de

İlk öğrenim, orta öğrenim, yüksek öğretim yapmak isteyen yabancılara verilen ikamet iznidir. Türkiye’de lisan, yüksek lisans ya da doktora öğrenim programlarına başvuruda bulunan yabancı öğrencilere ikamet izni verilir. İlk ve orta öğrenim görececek

olan yabancı öğrenciye yasal temsilcisi veya velisinin izni ile öğrenim süresince geçerli olacak birer yıllık öğrenci ikamet izni verilir. İlk ve orta öğrenimi Türkiye’de görmek isteyen yabancının bakımı ve masrafları gerçek kişilerce karşılanabileceği gibi tüzel kişilerce de karşılanabilir. Öğrenim süresinin bir yıldan az olması durumunda öğrenciye öğrenim süresini kapsayacak sürede öğrenci ikamet izni verilir. Bu durum kamu kurum ve kuruluşlarının aracılığı ile Türkiye’de öğrenim gören öğrenciler için de geçerlidir.

Öğrenci ikamet iznine sahip yabancının kullandığı ikamet izni sadece o kişiyi kapsar. Diğer bir ifadeyle öğrenci ikamet iznine sahip yabancıyı göstererek anne babası ya da diğer aile üyeleri ile yasal temsilcisi öğrenci ikamet izninden yararlanamaz.

Öğrenci ikamet izni talep eden yabancından YUKK 7 inci madde kapsamında Türkiye’ye girişine izin verilmeyen yabancılardan olmama, Türkiye’de öğrenim göreceği süre boyunca kalacağı bir ikamet adresi bildirmesi ve öğrenci ikamet izni talep edebilecek kişilerden olması şartları aranmaktadır.

Öğrenci ikamet izninin veriliş amacına uygun olmadığı, öğrenci ikamet izni sahibi yabancının öğrenimini sürdüremeyeceği konusunda güçlü emarelerin varlığı, öğrenci ikamet izni şartlarının karşılanmaması, öğrenci ikamet izni şartlarının ortadan kalkması veya öğrenci ikamet izni sahibi yabancı hakkında geçerli sınır dışı kararı ya da Türkiye’ye giriş yasağı bulunması halinde öğrenci ikamet izni verilmez, verilmiş ise iptal edilir ve uzatma talebinde bulunulması halinde öğrenci ikamet izni süresi uzatılmaz.

Öğrenci ikamet iznine sahip ön lisans, lisan, yüksek lisans veya doktora öğrencileri, öğrenci ikamet izni sürelerinde çalışma izni almaları şartıyla Türkiye’de çalışabilirler. İş bu düzenleme hem YUKK 41 de hem de diğer kanunlarda düzenleme alanı bulmuştur. Ancak ön lisans ya da lisans öğrencisi olan yabancılar öğrenimlerinin ilk senesini tamamladıktan sonra çalışma iznine başvurabilirler. Yabancı öğrencilerin çalışmalarına ilişkin usul ve esaslar iç işleri bakanlığı ile çalışma ve sosyal güvenlik bakanlığı tarafından müşterek düzenlemeler ile belirlenir.

YUKK’ta anılan öğrenci ikamet izinleri örgün öğretim yapacak veya hali hazırda örgün öğretim öğrencileri için düzenleme alanı bulmuş olup uzaktan eğitim öğretim veya açık öğretim eğitim sistemleri hakkında düzenleme bulmamıştır. 2020 tarihinde dünya

genelinde korona virüs salgını sonucunda pandemi ilan edilmesi ile bir çok eğitim öğretim kurumu örgün öğretimden online öğretime geçiş yapmak mecburiyetinde kalmıştır. Mevcut öğrenci ikamet izni sahibi olan yabancı öğrencilerin pandemi dönemine denk gelen dönemlerde online eğitim sebebiyle öğrenci ikamet izninin kullanım amacının dışına çıktığını düşünmek hatalı olacaktır. Mevcut pandemi dönemine bakacak olursak; pandemi dönemi öncesi Türkiye’de öğrenci ikamet izni alarak yüksek öğrenim görmeye gelen öğrencilerin yüksek öğrenim kurumlarına girişi örgün öğretim olup, mücbir sebeplerden kaynaklı olarak yüksek öğretim kurumlarının online eğitim, uzaktan eğitim yada hibrit eğitim öğrenim modeline geçmeleri hali hazırda öğrenci ikamet izni sahibi olan yabancı öğrencilerin hukuki statülerini değişiklik yaratmamıştır diyebiliriz.

Uzun dönem ikamet izinleri YUKK 42 inci madde kapsamında düzenleme alanı bulmuştur. Uzun dönem ikamet izni Türkiye’de en az sekiz yıl kesintisiz şekilde ikamet iniyle kalmış olan yabancılar ile Bakanlığın belirlediği şartlara uygunluk sağlayan yabancıların Türkiye’de süresiz kalmasına imkân sağlayan ikamet iznidir. Uzun dönem ikamet izni vermek yetkisi iç işleri bakanlığının onayı ile valiliklere aittir.

İkamet izninde kesinti; YUKK 28 inci maddesine göre düzenlenmiştir. Madde metnine göre; yabancının zorunlu kamu hizmeti, eğitim ve sağlık nedenleri dışında kalan; bir yıl içerisinde toplamda altı ay ve son beş yıl içerisinde toplam bir yılı aşan Türkiye dışında kalışları ikamet izninde kesinti sayılır. İkamet izninde kesintilerin hesaplanması uzun dönem ikamet izni talep edilmesinde önem arz etmektedir çünkü kanun metni kesintisiz sekiz yıl şartını aramaktadır. Kanun koyucu kesintisiz ikamet izni hesaplanmasında öğrenci ikamet izni süresinin yarısını, diğer ikamet izin sürelerinin de tamamının hesaba katıldığını belirtmiştir. Çörtoğlu Koca’ya göre; Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 38 inci maddesinden kaynaklı olarak, öğrenci ikamet izine sahip yabancının, öğrenci ikamet izninin sağladığı çalışma izni alma hakkından kaynaklı çalışma izni almış olması ve bu çalışma izninden kaynaklı olarak çalıştıkları süreler ikamet izin sürelerinin hesaplanmasında kesintisiz süre hesaplamalarına dahil edilmektedir.⁷⁴ İşbu nedenle uzun dönem ikamet izni talep edebilecek yabancının öncelikle kesintisiz sekiz yıl Türkiye’de ikamet izni ile kalma

⁷⁴ Sema Çörtoğlu Koca, “Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu uyarınca yabancıların Türkiye’de ikamet ve uzun dönem ikamet iznine ilişkin değerlendirmeler”. *Ankara Barosu Dergisi* 2 (2016): 57.

şartını aramaktadır. Diğer bir şartta Türkiye’de kaldığı son üç yıllık zaman içerisinde sosyal yardımlardan faydalanmamış olma şartını aramaktadır. Bunun nedeni de Türkiye’de kaldığı sürelerce kendisinin ve geçimini sağlamakla yükümlü olduğu kişiler için yeterli gelir düzeyine veya gelir kaynağına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Uzun dönem ikamet izni talep edecek olan yabancıнын geçerli bir sağlık sigortası olması da kanun koyucu tarafından aranan şartlar arasında sayılmıştır. Bütün ikamet izni taleplerinde aranan şartlardan olan kamu düzenine ve kamu güvenliğine karşı tehdit oluşturmama şartı uzun dönem ikamet izninde de tekrardan aranmıştır.

Kanun koyucu uzun dönem ikamet izni şartlarını düzenlediği YUKK 43 üncü madde kapsamında diğer ikamet izin talep şartlarından olan YUKK 7 inci madde kapsamında Türkiye’ye girişine izin verilemeyecek yabancılardan olmama şartını aramamıştır. Bunun sebebi ise diğer ikamet izin şartlarının hepsinde YUKK 7 inci maddesini araması ve bu şartı sağlayamayan kişilerin ikamet izni alamamasından kaynaklı olarak uzun dönem ikamet izni şartı olan sekiz yıllık kesintisiz ikamet izni ile Türkiye’de kalmamasından olduğu düşünülebilir.

Uzun dönem ikamet izni sahibi olan yabancıya Türk vatandaşlarına tanınan haklardan olan; askerlik yapma yükümlülüğü, seçme ve seçilme hakkı, kamu görevine girme hakkı, muaf olarak araç ithal etme hakları ile özel kanunlarca sadece Türk vatandaşlarına özgülünen haklar hariç olmak üzere Türk vatandaşlarına tanınan diğer haklardan faydalanabilme hakkı vermektedir. Uzun dönem ikamet iznine sahip olan yabancı sosyal güvenlik hukuku gereğince kazanmış olduğu hakları ve bu kazanılmış hakkın kullanımına ilişkin haklar kazanmasını sağlar. Uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıya sağlanan hakların kısmen veya tamamen kısıtlanmasına ilişkin yetkili Cumhurbaşkanına aittir. Cumhurbaşkanınca uzun dönem ikamet iznine sahip yabancıya tanınacak haklar kısmen veya tamamen kısıtlanmasına ilişkin CBK yayınlama yetkisine haizdir.

Uzun dönem ikamet izni sahibi yabancıнын kamu düzeni ile kamu güvenliğine ilişkin tehdit oluşturduğunun tespit edilmesi halinde uzun dönem ikamet izni iptal edilebilir. İkamet izine sahip yabancıнын sağlık, eğitim veya yabancıнын ülkesinde zorunlu kamu hizmetini ifa etmek amacıyla ülke dışında bulunması hariç olmak üzere, kesintisiz bir yıldan fazla süre ülke dışında bulunan yabancıнын ikamet izni iptal edilir. Anılan

nedenlerle uzun dönem ikamet izni iptal edilen yabancıların tekrardan uzun dönem ikamet izni başvurusunda bulunması için yeni bir gerekçe sunması aranmamaktadır (Yönetmelik 21/11). Uzun dönem ikamet izni iptal edilen ve yeniden başvuruda bulunan yabancılardan sekiz yıllık kesintisiz ikamet şartı iptal üzerine yapılan yeniden başvuruda aranmaz (Yönetmelik 43/5).

YUKK 46. maddesinde belirlenen ikamet türlerinden biri de insani ikamet iznidir. İnsani ikamet izni;

- a) Çocuğun üstün yararının söz konusu olduğu hallerde,
- b) Yabancı hakkında verilmiş sınır dışı etme kararı ve ya Türkiye'ye giriş yasağı kararı bulunmasına karşın yabancıların ülke dışına çıkması makul veya mümkün olmadığı hallerde
- c) YUKK 55 inci madde⁷⁵ kapsamında hakkında sınır dışı kararı verilemeyecek yabancılardan olması halinde
- d) Sınır dışı etme kararına karşı, kabul edilemez başvuru kararına karşı ve başvurunun geri çekilmesi veya geri çekilmiş sayılması kararına karşı yabancıların yargı yoluna başvurmuş olması,
- e) Yabancı başvuruçunun ilk iltica ülkesi ve ya güvenli üçüncü bir ülkeye gönderilmesi işlemlerinin devamı süresince,
- f) Ülke menfaatinin, kamu düzeni veya kamu güvenliğinin korunması gereken durumlarda ya da acil durumlardan yabancıların ülkeden ayrılmasının veya yabancıların ülkeye girişine izin verilmesi gerekmekte olup, yabancıya ikamet izni verilmesine engel durumlarla karşı karşıya kalınması nedeniyle yabancıya diğer ikamet izin türlerinden birinin sağlanamaması halinde,
- g) Olağanüstü durumların varlığı halinde

⁷⁵ **YUKK m. 55 :**

- (1) 54 üncü madde kapsamında(sınır dışı etme kararı alınacak olanlardan) olsalar dahi aşağıdaki yabancılar hakkında sınır dışı kararı alınamaz:
 - a) Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı hususunda ciddi emare bulunanlar,
 - b) Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler,
 - c) Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkanı bulunmayanlar
 - d) Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları
 - e) Tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel ve cinsen şiddet mağdurları
- (2) Birinci fıkrada kapsamındaki değerlendirmeler, herkes için ayrı yapılır. Bu kişilerden belli bir adreste ikamet etmeleri, istenilen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmaları istenebilir.

İçişleri Bakanlığı'nca belirlenecek sürelerle sınırlı olmak kaydıyla başvuruda bulunan yabancıya İnsani ikamet izni verilebilir, verilmiş olması halinde süresi uzatılabilir. İnsani ikamet izni süreleri uzun dönem ikamet izni sürelerinin hesaplanmasına dahil edilemez. İnsani ikamet izni başvuru şartlarının ortadan kalkması halinde verilen insani ikamet izni iç işleri bakanlığının onayı ile valiliklerce iptal edilir ve uzatma yapılmaz.

YUKK'da düzenlenen bir diğer ikamet izni çeşidi de İnsan ticareti mağduru ikamet iznidir. İnsan ticareti uluslararası suçlardan sayılmış olup, ülke içerisinde bu suçun mağduru olan yabancı ya da insan ticareti mağduru olabileceği yönünde kuvvetli kanıya varılan yabancılara valiliklerce otuz gün süreli ikamet izni verilir. Bu ikamet izninin verilmiş amacını anılan kanunun 48 inci maddesinde yabancının yaşadığı durum için iyileşme ve düşünme süresi kazanabilmesini sağlamaya çalışmak için yaşanan mağduriyetin etkisinden kurtulabilmesi ve uluslararası suçlardan sayılan insan ticareti suçu ile mücadele için mağdur ya da mağdur olabileceği yönünde kuvvetli kanaat bulunan yabancının yetkililerle iş birliği yapıp yapamayacaklarının kararının verilebilmesi oluşturmaktadır. Hali hazırda uluslararası bir suçun mağduru konumunda bulunan yabancıya insan ticareti mağduru ikamet izni verilebilmesi için diğer ikamet izin türlerinde aranan şartların aranmayacağı da ilgili kanun maddesinde düzenleme alanı bulmuştur.

YUKK 49 uncu maddede insan ticareti mağdurlarına verilen ikamet izinlerinin uzatılması veya iptal edilebilmesi koşulları şu şekilde düzenlenmiştir; mağdura verilen otuz günlük ikamet izni süresi mağdurun mevcut durumdaki güvenliği, sağlığı ve varsa özel durumları gözetilerek en fazla altışar aylık sürelerle uzatılabileceği gibi verilen uzatma sürelerinin toplamda üç yılı geçemeyeceği şeklindedir. Görüleceği üzere ilk otuz günlük verilen ikamet izninden sonra en fazla altı defa altışar aylık uzatma verilebilir. İnsan ticareti suçunun mağduru konumunda bulunan yabancının tekrardan insan ticareti suçu failleri ile yeniden bağlantı kurması halinde verilen ikamet izinleri iptal edilecektir.

3.1.5.4. Sınır Dışı Etme ve İdari Gözetim

Sınır dışı terimi ülkede kalma talebi kabul edilmeyen veya hali hazırda hiçbir zaman ülkede kalma hakkı kazanamamış yabancıların son ikamet adresinin bulunduğu ülkeye

ya da üçüncü bir güvenli ülkeye gönderilmesi için verilen idari kararı ifade etmektedir. Yabancı sınır dışı edilmesi kararı Göç İdaresi Başkanlığının talimatıyla valiliklerde yer alan İl Göç Müdürlükleri tarafından gerekçesi belirtilerek re'sen alınır. Valilikçe alınan sınır dışı kararı hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıya ya da yabancı avukatına bildirilir. Yabancıya bildirilen sınır dışı kararında yabancı ana dilinde ya da tabii olduğu ülkenin yasal diline hakim tercüman eşliğinde yapılması ya da yabancı ana dilinde veya tabii olduğu ülkenin resmi dilinde yazılı bir şekilde yapılmalıdır.

Yabancıya ya da yasal temsilcisine ya da avukatına yapılan sınır dışı kararında, karar itiraz süreleri ile hangi makamlara başvuru yapacağının yolu gösterilmek zorundadır. Aksi taktirde yapılan tebliğ usule aykırı kabul edilir.

Sınır dışı kararını tebliğ alan yabancı ya da yabancı avukatı, sınır dışı kararının aleyhine yedi gün içerisinde idare mahkemesine ya da sınır dışı kararı veren idareye başvuruda bulunabilir. Her ne kadar sınır dışı kararına karşı idare mahkemesine yapılacak başvurunun sonucunun on beş gün içinde sonuçlandırılacağı YUKK'nun 53 üncü maddesinin 3 üncü fıkrasında belirtilse de uygulamada mahkemelerin hali hazırdaki iş yükleri sebebiyle on beş gün içinde sonuçlandırılmamaktadır.

Yabancı hakkında verilen sınır dışı kararına karşı idare mahkemesine başvuru yapılması halinde, mahkeme kararı kesinleşinceye kadar yabancı sınır dışı edilemez. Uygulamada sınır dışı kararına karşı idare mahkemesine açılan iptal davalarında genel olarak yürütmenin durdurulması talep edilmekte, ancak hali hazırda kanun maddesince düzenleme yapılması nedeniyle, mahkeme hükmü kesinleşinceye kadar ya da mahkemeye başvurarak dava açma süresi boyunca yabancı hakkında verilen sınır dışı kararı idari makamlarca icra edilememektedir. Mahkemeye yapılan başvuru sınır dışı kararının icrasını durdurmakta işbu nedenle de yürütmenin durdurulmasının talep edilmesi zaruriyet kazanmamaktadır. Ancak burada istisna olan bir durum mevcuttur. O da; yabancı mahkeme sürecinde gönüllü geri dönüş talep etmesi halidir.

Geri gönderme merkezlerine alınarak haklarında sınır dışı edilmesi kararı alınan yabancılar, hakkında terör örgütü veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi olma, üyesi olma destekçisi olma yönünde güçlü emareler veya mahkeme kararı olan yabancılar, Ülkeye girişte, vize başvurusu ve ya ikamet izin başvurusunda bulunurken gerçek dışı

bilgi veren ya da sahte belge veren yabancılar, ülkede kaldığı süreler içerisinde geçimini sağlamayı gayri meşru yollardan yapan yabancılar, Kamu düzenine, kamu sağlığına ya da kamu güvenliğine tehdit oluşturan yabancılar, Türkiye’de yasal kalışını sağlayan vizesi iptal edilen yabancılar ya da vize süresi ya da vize muafiyet süresinin sağladığı süreleri on günden fazla aşan yabancılar, ikamet izni talep ederek ikamet izni alan ancak ikamet izinleri iptal edilen yabancılar, Türkiye’de yasal ikamet iznine sahip olmasına ve ikamet izin süresi bitmesine rağmen kabul edilebilir gerekçeye sahip olmadan ikamet izin süresinin bitiminden itibaren ya da ikamet izin süresi uzatma başvurusunda bulunup ikamet izin süresi uzatılmamasına rağmen bu sürelerin sonundan itibaren on günden fazla süre ülkede kalan yabancılar, Çalışma izni olmamasına rağmen çalıştığı tespit edilen yabancılar, Türkiye’ye yasal giriş ya da çıkış kurallarına uymadan hareket eden veya hareket etme kastında iken teşebbüs aşamasında yakalanan yabancılar, haklarında Türkiye’ye giriş yasağı olan ve ülkeye giriş yaptığı tespit edilen yabancılar, uluslararası koruma başvurusunda bulunmasına rağmen başvurusu kabul edilmeyen ya da başvurusu kabul edilemez şeklinde değerlendirilmede bulunan, uluslararası koruma başvurusunu geri çeken ya da uluslararası koruma başvurusunu geri çekmiş sayılan yabancılar, uluslararası koruma başvurusu iptal edilenler veya uluslararası koruma başvurusu sona ererek ülkede kalış hakkı bulunmayan yabancılar, uluslararası kurumlarca ya da uluslararası kuruluşlarca terör örgütü kabul edilen örgütlerle ilişkisi bulunduğu değerlendirilen yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilebileceği YUKK’un 54 üncü maddesinde hüküm altına alınmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası koruma statüsü olarak belirlediği statülerin mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olduğundan yukarıdaki bölümlerde bahsedilmiştir. Bu üç tür statü dışında herhangi bir uluslararası koruma statüsü olmadığı, geçici koruma statüsünün bir uluslararası koruma statüsü sağlamadığından da yukarıda ayrıntılı olarak bahsedilmiştir. Uluslararası koruma statüsüne sahip olan yabancı ya da uluslararası koruma statüsüne sahip olmak için başvuruda bulunan yabancıların ; herhangi bir terör örgütü ve ya uluslararası kurum yada uluslararası kuruluşlarca kabul edilen bir terör örgütüne yönetici, üye ya da destekçi olduğunun tespit edilmesi ya da uluslararası bir terör örgütü ile ilişkili olduğunun tespit edilmesi halinde, Türkiye’de bulunduğu süreler içerisinde kamu sağlığına, kamu güvenliğine veya kamu düzenine tehdit oluşturduğunun tespit edilmesi halinde uluslararası koruma statüsünde olsa dahi yabancı

hakkında sınır dışı kararı verilebileceği YUKK'da 54 üncü madde de düzenleme yeri bulmuştur. Kanun koyucunun yapmış olduğu bu düzenleme ülkenin güvenliği ve uluslararası arenada saygınlığı ile egemenlik hakkının korunması açısından doğru ve yerinde bir düzenlemedir.

YUKK'un 55 inci maddesi, Türkiye'de haklarında sınır dışı etme kararı verilebilecek yabancılardan olsalar dahi sınır dışı kararı verilmesini engelleyecek durumları nitelendirmiştir. Türkiye'nin AİHS, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ve diğer uluslararası sözleşmelere taraf olması ile mevcut durumda yürürlükte bulunan 1982 Anayasası gereğince bu hükümlerinin bir bütünü gereği yerinde bir düzenleme alanı bulan durumlar şu şekildedir;

- Sınır dışı edileceği ülkede insan onuruna aykırı muameleye uğrayacağı, ölüm cezası, işkence, insanlık dışı veya onur kırıcı davranışa, uğrayacağı hakkında ciddi emareler bulunan yabancı hakkında sınır dışı kararı alınamaz.
- Hakkında sınır dışı etme kararı verilmesi halinde; yaşı, gebelik durumu veya sağlık sorunlarının ciddiyeti sebebiyle, seyahat etmesi yabancının hayati tehlike arz etmesine sebebiyet verebilecek durumda ise bu duruma sahip yabancı hakkında sınır dışı kararı alınamaz.
- Türkiye'de bulunduğu süre içerisinde hayati risk arz ettiği kabul edilen bir rahatsızlığa sahip olan ve bu rahatsızlığın tedavisini gören yabancının sınır dışı edilerek gönderileceği ülkede, hayati risk arz eden hastalığının tedavisinin yapılamayacağını tespit edilmesi halinde yabancı hakkında sınır dışı kararı verilemez.
- İnsan ticareti suçunun mağduru konumunda olan ve Türkiye'nin sağladığı mağdur destek hizmetinden faydalanan yabancı hakkında mağdur destek sürecince sınır dışı kararı verilmez. Mağdur destek sürecinin sonlanması ile yabancı hakkında sınır dışı kararı verilmesine engel başka bir durumun varlığının olmadığı tespit edilen yabancı hakkında sınır dışı kararı verilmesine engel bir durum yoktur.
- Türkiye'de buldukları süre içerisinde fiziksel, cinsel ya da psikolojik şiddete maruz kalmış olup, bu şiddet sonrasında tedavi görmekte olan şiddet mağduru yabancı hakkında tedavisi tamamlanmaya kadar sınır dışı kararı verilemez. Şiddet mağduru yabancının tedavilerinin tamamlanması ve hakkında sınır dışı kararı verilmesine engel başkaca bir durumun bulunmaması halinde yabancı hakkında sınır dışı kararı verilebilir.

Hakkında sınır dışı etme kararı alınamayacak yabancılar için idari makamlar yabancıların belirli bir adreste ikamet etmesini ve yine idari makamca belirlenecek şekilde ve sürelerde bildirimde bulunmasını talep edebilir.

Türkiye’de kaçma ya da kaybolma riski bulunan yabancılar, ülkede yasal giriş ve ya yasal çıkış kurallarını ihlal eden yabancılar, sahte belge kullandığı tespit edilen yabancılar, gerçeği yansıtmayan belgelerle ikamet izni almaya çalışan ya da gerçeği yansıtmayan belgelerle ikamet izni aldığı tespit edilen yabancılar ile kamu güvenliğini, kamu sağlığını, kamu düzenini tehdit eden yabancılar hariç olmak üzere hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıya öncelikli olarak Türkiye’yi terk daveti yapılması gerektiği YUKK’ un 56. maddesinde belirtilmiştir. Türkiye’yi terk davetinin süresi yabancıların ülkeden ayrılabilmesi için makul bir süre tanınmalıdır ancak kanun maddesinde bahsi geçen sürelerin süresi on beş günden az olamayacağı gibi otuz günden fazla olamayacağı belirtilmiştir. Kanunda bahsi geçen sürelerin emredici süreler olduğu göz ardı edilemez. Bu sürelere uyulmaması halinde idarenin tesis edeceği işlem usul açısından hukuka aykırılık oluşturur. Türkiye’yi terke davet edilerek çıkış için on beş günden az olmamak ve otuz günden fazla olmamak kaydıyla süre verilen yabancıya çıkış izin belgesi verilir. Türkiye’yi terke davet ile çıkış izin belgesi verilen yabancıya verilecek vize ve ikamet harç ve cezalarına ilişkin yükümlülükler saklı kalmak kaydıyla verilen çıkış izin belgesi harçtan muaftır.

Haklarında sınır dışı kararı verilmesi gerekçelerine sahip olun yabancılar, kolluk birimleri tarafından yakalanmaları halinde mevcut durumları valiliklere bildirilir. Valilik yabancı hakkında kırk sekiz sat içerisinde sınır dışı etme kararı alınıp alınmayacağı hakkında değerlendirme yapar.

Hakkında sınır dışı kararı verilen yabancıların mevcut durumda kaçma ya da kaybolma riski bulunduğu değerlendirilen yabancılar, ülkede yasal giriş ve ya yasal çıkış kurallarını ihlal eden yabancılar, sahte belge kullandığı tespit edilen yabancılar, sahte belge kullanan ya da asılsız belge kullanan yabancılar, kamu güvenliğini tehdit eden, kamu sağlığını tehdit eden, kamu düzenini tehdit eden yabancılar, Türkiye’yi terke davet belgesinde belirtilen sürede haklı bir mazereti olmaksızın ülkeden ayrılmayan yabancılar hakkında idari gözetim kararı verilebilir. Haklarında idari gözetim kararı alınan

yabancılar kırk sekiz saat içerisinde geri gönderme merkezi adı verilen merkezlere götürülür.

Hakkında idari gözetim kararı verilen yabancı, yasal temsilcisi ya da yabancının avukatı yabancı hakkında verilen idari gözetim kararına yedi gün içerisinde itiraz etme hakkına sahiptir. İdari gözetim kararına itirazı incelemeye yetkili makam idari gözetim kararı veren il valiliği sınırları içinde yer alan sulh ceza hakimlikleridir. İdari gözetime yapılan itiraz, idari gözetim kararının icrasını durdurmaz. İtiraz edilen idari gözetim kararı kararına karşı sulh ceza hakimliği beş gün içerisinde karar vermelidir. Sulh ceza hakiminin idari gözetim kararına karşı yapılan itiraz sonucunda iki tür karar verebilir. İdari gözetim kararına karşı yapılan itiraz kararını kabul ederek yabancı hakkında verilen idari gözetim kararının sonlandırılmasına karar verebileceği gibi; idari gözetim kararına itirazı reddederek yabancı hakkında verilen idari gözetim kararının yerinde olduğunu değerlendirebilir. Sulh ceza hakimliğinin verdiği karar kesindir. Diğer bir ifade ile sulh ceza hakimliğince verilen karara karşı herhangi bir üst mahkemeye başvuru yapılamaz, bu karara karşı istinaf mahkemesi ya da Yargıtay mahkemesi denetimi kapalıdır. Yabancı hakkında verilen idari gözetim kararı altı ayı geçemez. Bu durumun istisnası; hakkında idari gözetim kararı verilen yabancının hakkında verilen sınır dışı kararı ile ilgili olarak iş birliği yapmaktan kaçınması, yabancının ülkesi hakkında doğru bildi ve belgeleri vermemesi sebebiyle tamamlanamadığı durumlarda durumunda altı ayı geçmemek şartı ile uzatılabilir. Anılan kanunun 57 inci maddesinin 3 üncü fıkrasında yer alan “ *sınır dışı etme işleminin yabancının iş birliği yapmaması*” cümlesinin hukuki açıdan sakıncaya sahip olduğu düşünülebilir. Hakkında sınır dışı kararı ile birlikte idari gözetim kararı verilen ve idari gözetim altına alınarak geri gönderme merkezine alınan yabancının; sınır dışı kararına karşı idare mahkemesine iptal davası açması ile sınır dışı işleminin yürütmesinin durdurulacağından bahsetmiştik. Ancak sınır dışı işleminin icrasını durdurulması idari gözetim kararının icrasını durdurmamaktadır. İşbu durumda bahsi geçen cümle sebebiyle yabancı hakkında verilen idari gözetim kararı sulh ceza hakimliği tarafından da sonlandırılmazsa idarenin keyfi uygulama yapabilmesine sebebiyet verebileceği düşünülebilir. Örnek verilen durum karşısında yabancı hakkında bir yıla yaklaşan bir süre ile idari gözetim kararı verilebilmesinin hukuki zemini hazırlanmış olur. Bu da hukukun orantılılık normu ile çelişki oluşturmaktadır. İşbu nedenle idari gözetim

kararına alternatif yükümlülükleri düzenleyen YUKK' un 57/A hükmünde bulunan yükümlülüklerin alternatif yükümlülükler getirilmesi hukuka daha uygundur.

İdari gözetim kararına karşı yapılan itiraz sonucunda sulh ceza hakimliğinin itirazın kabulüne kararı vermesi yabancı hakkında YUKK' nun 57/A maddesinde yer alan yabancıya idari gözetim kararına karşı alternatif yükümlülükler getirilmesini engellemez. Anılan madde düzenlemesi “*a) Belirli adreste ikamet etme, b) Bildirimde bulunma, c) Aile temelli geri dönüş, ç) Geri dönüş danışmanlığı, d) Kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma, e) Teminat, f) Elektronik izleme*” şeklindedir. İdari gözetime alternatif yükümlülüklerle ilişkin yönetmelikte kanuna ek olarak ses tanıma, mobil uygulama ve elektronik kelepçe uygulamalarına yer verilmiştir. Yabancı hakkında verilen idari gözetim kararına karşı alternatif yükümlülüklerden birine ya da birkaçına aynı anda karar verilebilir. İdari gözetime karşı verilen alternatif yükümlülüklerin yirmi dört ayı geçemeyeceği düzenlenmiştir. Yabancı, yabancıнын yasal temsilcisi ya da avukatı, yabancı hakkında verilen idari gözetime karşı alternatif yükümlülüklerle karşı itiraz etme hakkına sahiptir. İşbu itirazları incelemeye yetkili makam, hakkında idari gözetime alternatif yükümlülük verilen valilik çevresinde bulunan yargı birimindeki sulh ceza hakimliğidir. Sulh ceza hakimliğine yapılan başvuru yabancıнын yükümlülüğünü durdurmaz. Sulh ceza hakimliğinin verdiği karar kesindir, karara karşı üst derece mahkemesi incelemesi talep etme yolu kapalıdır.

Kaçma ya da kaybolma riski bulunduğu değerlendirilen yabancılar, ülkede yasal giriş ve ya yasal çıkış kurallarını ihlal eden yabancılar, sahte belge kullandığı tespit edilen yabancılar, sahte belge kullanan ya da asılsız belge kullanan yabancılar, kamu güvenliğini tehdit eden, kamu sağlığını tehdit eden, kamu düzenini tehdit eden yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilmemesi halinde bu yabancılar idari gözetime alternatif yükümlülüklerin birinin ya da bir kaçının birlikte verilmesi gerektiği de yine kanunda emredici hüküm olarak düzenlenmiştir. Hakkında idari gözetime alternatif yükümlülükler kararı verilen yabancı bu yükümlülüklerin birini ya da bir kaçını birlikte yerine getirmezse yabancı hakkında idari gözetim kararı verilebilir.

İdari gözetim kararına alternatif yükümlülük olarak getirilebilecek olan elektronik izleme kararına karşı sulh ceza hakimliğine yapılacak itirazın, sulh ceza hakimi tarafından

beş gün içerisinde sonuçlandırılacağı ve sulh ceza hakimliğinin kararının kesin olduğu YUKK ile hüküm altına alınmıştır.

İdari gözetime alternatif yükümlülüklerden biri de teminat verme yükümlülüğüdür. 14.09.2022 tarihli ve 31953 sayılı RG’de yayınlanan İdari Gözetime Alternatif Yükümlülüklerle İlişkin Yönetmeliğin 14 üncü maddesinde teminat bedeli yüz bin Türk lirası olarak belirlenmiştir. Yönetmelik 14 üncü madde belirlenen teminat bedelinin her yıl 213 sayılı vergi usul kanununda belirlenecek yeniden değerlendirme oranına göre artırılarak iç işleri bakanlığınca il müdürlüklerine yeni teminat bedelinin bildirileceğini belirtmiştir. Hakkında idari gözetime alternatif yükümlülük olarak teminata verilmesine hükmedilen yabancı belirtilen teminat süresinde mahkeme kararı olmaksızın ya da mücbir bir sebep olmaksızın ülke dışına çıkması halinde yabancı tarafından verilen teminat bedeli Hazineye irat olarak kaydedilir.

Hakkında kesinleşmiş sınır dışı kararı verilen geri gönderme merkezindeki yabancılar ile geri gönderme merkezine sevk edilmesine gerek olmayan yabancılar kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülürler. Hakkında kesinleşmiş sınır dışı kararı olan ve sınır dışı işlemlerinin gerçekleşmesi amacıyla sınır dışına götürülen yabancılar, ülkeden çıkış için gerekli seyahat masraflarını yabancının üzerine bırakılır. Yabancının mevcut durumda seyahat masraflarını karşılamaya yeterli parasının bulunmaması halinde, yabancının hali hazırda var olan parasından seyahat masrafları karşılanır, seyahat masraflarının karşılanması sonrasında artan para miktarının bulunması halinde bu para yabancıya iade edilir. Yabancının seyahat masraflarını karşılayacak hiç maddi imkanı bulunmaması halinde; seyahat masrafları Göç İdaresi Başkanlığınca karşılanır. Hakkında sınır dışı kararı verilerek seyahat masrafları Göç İdaresince karşılanan yabancının daha sonradan ülkeye tekrar giriş yapmak istemesi halinde; sınır dışı masraflarını ödemediği tespit edilirse ülkeye girişine izin verilmeyebilir. Eğer ülkede bulunan yabancının kalışı veya ülkeden çıkışı için taahhüt vermiş gerçek ya da tüzel kişinin varlığı halinde, yabancının sınır dışı işlemlerine ilişkin masrafları taahhüt veren gerçek ya da tüzel kişiler karşılamakla yükümlüdürler.

Hakkında kesinleşmiş sınır dışı kararı olan yabancı menşei ülkesine gönüllü geri dönüş talebinde bulunursa, yabancının seyahat masrafları Göç İdaresi tarafından karşılanır.

Görüleceği üzere hakkında sınır dışı kararı alınabilecek kişiler Türkiye’de yabancı statüsüne sahip kişilerdir. AİHS’nin ek 4 numaralı Protokol’ün 3 üncü maddesi hükmü gereğince ülkesine vatandaşlık bağı ile bağlı bulunan kişilerin sınır dışı edilemeyeceği gibi anılan sözleşmenin eki olan protokolün 4 numaralı maddesi gereğince ülkede bulunan yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmeleri sözleşmenin tarafı olan ülkeleri bağlamaktadır. Birden fazla devlete vatandaşlık bağı ile bağlı bulunan kişilerin, Türkiye vatandaşlığının da bulunması halinde kişi yine sınır dışı işlemine tabi tutulamaz. YUKK mevcut durumda sınır dışı kararları ile ilgili kendisinden önce yürürlükte olan YİSHK ve ile PK’ da yer alan sınır dışı karar ve işlemlerini bir arada toplu halde barındırmakta ve daha düzenli hale getirmektedir. YUKK aynı zamanda hakkında istisnai durumları taşınması halinde hangi yabancılar hakkında sınır dışı kararı verilemeyeceğini de düzenlemektedir. Hakkında sınır dışı verilemeyecek yabancılara ilişkin şartlara genel olarak bakıldığında mevcut kanun hükümlerinin İnsan hakları ile paralellik barındıran düzenlemelere sahip olduğu düşünülebilir.

Sınır dışı kararları devletlere ülkenin ve vatandaşlarının menfaatlerini korumalarına sağlamaya aracılık eden hukuki bir karar olarak düşünülebilir. Sınır dışı işlemlerini düzenleyen iç hukuk kurallarının uygulanmasının AİHS’ ince güvence altına alınan hakları zedelememesine dikkat edilerek uygulanması gerekliliği de gözden kaçırılmamalıdır.

3.1.5.5. Uluslararası Koruma Statüsünün Sona Ermesi ve İptali

Türkiye’nin taraf olduğu sözleşmeler gereği uluslararası koruma statüsü olarak mültecilik statü belirlendiği, ancak diğer uluslararası sözleşmelerce mültecilik statüsü almaya hak kazanacak kişilerin mağduriyet yaşamamaları amacıyla sözleşmeler ile insan hakları evrensel bildirgesinin ruhuna, sözüne ve özüne uygun olarak kanunla şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri olmak üzere toplamda üç tür statü belirlediğinden ve bunların; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü olarak adlandırıldığından yukarıda bulunan bölümlerde bahsetmiştik. 1951 sözleşmesi ile belirlenen uluslararası koruma statüsünün mülteci statüsü olduğu, kanuni olarak belirlenen uluslararası koruma statüleri ise şartlı mülteci ve ikincil koruma statüleri olduğundan, Türkiye’nin coğrafi serh koymasının AİHS’ni ihlal anlamına gelmediğinden bahsetmiştik.

Uluslararası koruma statüsünden hariç tutulanlar YUKK' un 64 üncü maddesinde belirtilmiştir. YUKK'un anılan maddesi 1951 tarihli Sözleşmenin 1 inci maddesi ile uyumluluk taşımaktadır. YUKK' a göre bir yabancı uluslararası korumadan hariç tutulması şu şartlara bağlıdır ve bu kişiler uluslararası koruma statüsüne sahip olamaz;

- a) BMMYK dışında kalan başka bir BM organı ya da BM örgütüne koruma sağlanıyor ya da organ veya örgütten yardım alıyorsa,
- b) Mevcut durumda ikamet ettiği ülke vatandaşlarının sahip olduğu hak ve yükümlülüklerle sahipse
- c) Sözleşmenin 1 numaralı maddesinin F bendinde uluslararası koruma korumaya layık olmadığı düşünülen kişiler arasında olduğu hususunda ciddi kanı uyandırıyor

Görüleceği üzere kanun maddesi uluslararası korumaya hak kazanamayacak kişileri; ya sözleşmece savaş ve insanlık suçu sayılan fiillerden birini ya da bir kaçını işlemiş kişiler olarak ya da hali hazırda uluslararası kurum ve ya uluslararası kuruluşlarca yardım alması sebebiyle ayrıca bir ülke korumasına ihtiyaç duymayacağı kanaati uyandıran kişilere ya da ikamet ettiği ülkede, ülkenin vatandaşları ile eşit ya da eşit sayılabilecek hak ve yükümlülüklerle sahip olabilmesi sebebiyle uluslararası koruma haricinde tutulacağını belirtmiştir. Kanun maddesinin düzenleniş şekli hali hazırda Sözleşmenin unsurları ile paralellik taşıması sebebiyle hukuka uygunluk taşıdığı düşünülebilir.

YUKK uluslararası kurum ya da uluslararası kuruluşlarca kendisine koruma ya da yardım sağlanan kişinin, kurum ya da kuruluşça sağlanan yardım ya da korumanın herhangi bir sebeple sona ermesi halinde; BMGK'ca bu kişi ya da kişiler hakkında kesin bir çözüm oluşturulmadığı hallerde bu kişilerin YUKK'ca sağlanan korumalardan yararlanabileceğinden bahsetmiştir. Yine uluslararası koruma sahibi kişinin ülke dışında bulunduğu zaman içerisinde Sözleşmenin 1/F bendinde bahsi geçen zalimane eylemlerden birini işlediği konusunda bir şüphenin varlığı haline bu kişilere uluslararası koruma sağlanamayacağından bahsetmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken husus kişinin zalimce ve insanlık dışı eylemleri işlemiş olması şartının aranmaması, bu fiilleri işlemiş olabileceği hususunda şüphenin varlığının olması halinde dahi uluslararası koruma statüsünden hariç tutulacağından bahsetmektedir. Kanun şüphenin makul bir şüphe mi ya da kuvvetli bir şüphe mi olduğundan bahsetmemektedir. Buda uluslararası

koruma başvurusunu değerlendirecek olan idari makamlara bir kısıtlama getirmediği için sakınca oluşturabileceği düşünülebilir. Kanun sadece zalimce ve insanlık dışı suç işleyen kişileri değil, bu suçun işlemesine iştirak eden ya da bahsi geçen suçların işlenmesi için işi ya da kişileri tahrik edenlerinde uluslararası korumadan hariç tutulacağından bahsetmektedir. Burada kanununun lafzına bakıldığı zaman insanlık dışı ve zalimane suç işlediği hususunda şüphe duyulan kişilerden bahsetmemektedir. Lafzi yoruma bakılacak olursa; bu kişiler hakkında her türlü şüpheden uzak soyut verilerin varlığının aranması gerektiği düşünülebilir.

Anılan kanunda insanlık dışı ve zalimce bir suç işlenmemiş olsa bile Türkiye dışında işlediği bir suçun Türk yasalarınca hapis cezası ile cezalandırılmayı gerektiren bir niteliğe sahip olması şartıyla, menşei ülkesinde bu suçun cezasını çekmek istemediği için ülkeden ayrılarak Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancı ya da vatansız kişilerin kamu güvenliği, kamu sağlığı ya da kamu düzenini tehdit edeceği hususunda ciddi emarelerin bulunması halinde bu kişilerin ikincil koruma statüsünden faydalanamayacakları düzenlenmiştir.

Uluslararası korumadan hariç tutulmayı düzenleyen 64 üncü maddenin 6 numaralı fıkrasına göre; uluslararası koruma statülerinin her bir birey için ayrı değerlendirmeye tabi tutulması gerektiği yorumuna ulaşılabilir. Şöyle ki; 6 numaralı fıkrada uluslararası korumadan hariç tutulmayı gerektirecek unsurlardan herhangi birine sahip olan kişilerin aile bireylerinin de uluslararası koruma statüsünden hariç tutulmamaları gerektiğinden bahsetmektedir.

Uluslararası korumaya başvurmak isteyen yabancı ya da vatansız kişilerin ülke içerisine gelerek valiliklere yapabilecekleri ya da sınır kapılarında uluslararası koruma başvurusunda bulunmaları halinde başvurunun sınır kapısının bulunduğu ilin valiliğine bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunacak yabancı ya da vatansız kişilerin bireysel olarak bu başvuruları yapmaları gerektiği, yabancı ya da vatansız kişilerin kendileri ile aynı gerekçe ve olgulara sahip olan aile bireylerinin de uluslararası koruma başvurusunda bulunmak istemeleri halinde ülkeye birlikte gelen aile bireyleri adına da başvuruda bulunabileceği ancak ülkeye kendisi ile birlikte gelen ve ergin olan aile üyelerinin bu başvuru için muvafakatlerinin alınması gerektiğinden bahsetmektedir.

Ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapan ve Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancı ya da vatansız kişi ya da kişiler yasa dışı ülkeye giriş ve yasa dışı ülkede kalış nedenlerini valiliklere makul süre içerisinde ve bu fiili gerçekleştirme gerekçelerinin geçerliliği halinde bu kişilere Türkiye'ye yasal giriş ya da Türkiye'de yasal olmayan kalışları nedeniyle ceza verilemeyeceği hükmü yer almıştır. Anılan hüküm Sözleşme'nin 31 inci maddesi çerçevesinde uyumlu olarak düzenleme alanı bulmuştur. Ancak burada aranılan en önemli husus makul süre içerisinde bildirimde bulunma ve yasa dışı giriş ile yasa dışı kalış gerekçelerini bildirmeleri kriteri aranmaktadır. Kanun koyucu makul süreden kastının ne olduğunu kanun maddesinde belirtmemiştir. Aynı durum Sözleşme için de geçerlidir. Burada anılan makul sürenin her kişi ve her olgu için ayrı ayrı değerlendirilmesi gerektiği kanaatine ulaşılabılır.

Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler kendilerine ait kimlik bilgilerini ve ellerinde bu bilgileri destekleyecek belge var ise bu bilgileri doğru bir şekilde beyan ederek yetkili kişilere bildirmekle yükümlüdürler. Bu kişiler hakkında öncelikle valiliklerce uluslararası koruma başvurusu alınır, başvuru sırasında kişilerin kimlikleri ve yetkili makamlara ibraz ettikleri bilgi ve belgeleri verilir, başvuruyu alan makamca başvuru sahibinin ikamet ülkesi ya da menşei ülkesini terk etme gerekçeleri ve başvuru gerekçeleri ile daha önce herhangi bir uluslararası korumaya başvuru yapıp yapmadığı veya bu duruma ilişkin belgeler kendisinden temin edilir. Başvuru sahibi kişilere mülakat zamanı verilerek kişiden adres kayıt sistemine kayıt yaptırarak ikamet ettiği adresi yetkililere bildirmesi yükümlülüğü getirilir.

Başvuru sahibini başka bir ülkeye mülteci statüsüne sahip olduğu ve bu statünün sağladığı uluslararası korumadan faydalandığının tespit edilmesi halinde başvurusu kabul edilemez başvuru olarak değerlendirilir. Başvuruda bulunan kişinin ülkeye giriş yapmadan önce son olarak bulunduğu ülkenin; Kişi hayatı ya da kişi hürriyeti, dini, ırkı, belirli bir gruba mensubiyeti ya da siyasi düşüncesi nedeniyle kişinin hayatı tehlike altında bulunmadığı bir yer olması, Kişinin bu yerde onur kırıcı ya da insanlık dışı bir muamele ya da işkenceye uğrama tehdidi altında bulunmaması, Kişinin gelmiş olduğu ülkeden uluslararası koruma statülerinden olan mültecilik statüsü talep etmesi halinde bu statüye sahip olabileceğinin varlığı ile kişinin ülkeye geldiği bir önceki ülkede bulunması halinde ciddi zarar görme riski altında olmadığı varlığı halinde kişinin üçüncü güvenli

ülke olarak nitelendirilen bir ülkeden geldiği sonucuna varılır. Üçüncü güvenli ülkeden gelerek uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilerin başvuruları kabul edilemez başvuru olarak nitelendirilir. Kişinin başvurusunun kabul edilemez başvuru olarak nitelendirilmesi halinde başvuru sahibine, yasal temsilcisine ya da başvuru sahibinin avukatına bu durum ve kabul edilemez başvuruya itiraz süresi ile itiraz yapacağı mercileri belirten karar tebliğ edilir.

Uluslararası koruma başvurusuna kayıt yaptıran ve kayıt işlemleri tamamlanan yabancı başvuru sahibine ve varsa aile üyelerine Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik belgesi düzenlenerek verilir. Bu kimlik belgesinde yabancıya ait yabancı kimlik numarası yer alır. Uluslararası koruma başvurusunun altı ay içerisinde sonuçlandırılması gerektiği YUKK' un 78 inci maddesinde yer almaktadır. Başvurular her bir kişi, menşei ülkesi ya da son ikamet ülkesinin şartları göz önünde bulundurularak yapılır. Başvuru sonucunda Göç İdaresi Başkanlığı ya da Göç İdaresi Başkanlığı'nın yetkilerini devrettiği valilik karar vermeye yetkilidir. Başvuru yapan yabancı hakkında iki türlü karar verilebilir; Bunlardan ilki kabul kararı diğeri ise ret kararıdır. Kabul kararı sonrasında kişi uluslararası korumadan yararlanabilir. Hakkında ret Kararı verilen yabancı idarenin vermiş olduğu karara karşı kararı veren valilik çevresinde veya yetkilendirilen idare mahkemesine başvuru yapabilme hakkına sahiptir.

Uluslararası koruma başvurusu yapmış olan yabancı kişinin uluslararası koruması şu hallerde sona erer: Uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmesi ya da Uluslararası koruma başvurusunun geri çekilmiş sayılması; Başvurucunun yazılı geri çekme talebinin olması halinde, başvuru sahibinin üst üste üç defa mazeretsiz olarak mülakata gelmemesi halinde, başvuru sahibinin idarece idari gözetime alınması ve idari gözetim altında bulunduğu yerden kaçması halinde, Başvuru sahibine bildirimde bulunma yükümlülüğü getirilmesine rağmen üst üste üç defa mazeretsiz olarak bildirimde bulunma yükümlülüğünü ihlal etmesi ya da bildirdiği ikamet adresine gitmemesi ya da idareden izin almadan ikamet adresini terk etmesi halinde, kayıt esnasında kişisel verilerinin alınmasına rıza göstermemesi ile kayıt ve mülakat için gerekli yükümlülüklerine yerine getirmeyerek uymaması halinde kişinin uluslararası koruma başvurusu sona erer.

Uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin kendi isteği ile tekrardan vatandaşı olduğu ülkenin koruması altına girmesi, koruması altında olduğu ülkenin vatandaşlığını

kaybetmiş olması halinde tekrardan. Yine kendi isteği ile o ülkenin vatandaşlığını kazanması ya da başka bir ülkenin vatandaşlığını kazanarak o ülkenin korumasından yararlanması, kendi rızası ile zulüm korkusu, insanlık dışı muamele görme korusuyla terk ettiği veya giriş yapamadığı ülkesine geri dönmesi, uluslararası koruma statüsü verilmesini sağlayan koşulların ortadan kalkması, vatansız kişi konumuna düşen koruma sahibi kişinin koruma statüsü almasını sağlayan koşulların ortadan kalkması ile önceki ikamet ülkesi olan ülkeye geri dönebilecek durumda olması da kişiye sağlanan uluslararası koruma statüsünün sona ermesine sebebiyet verecektir. Görüleceği üzere YUKK’ da düzenleme alanı bulan uluslararası koruma, uluslararası korumadan hariç tutulma, uluslararası koruma başvurusu ve bu başvurunun değerlendirilmesi hususu genel olarak Sözleşme maddeleri ile uyumluluk arz ederek düzenleme alanı oluşturmuştur. Sözleşme ve YUKK arasında hukuki açıdan bir çelişki bulunmamaktadır.

Türkiye’ye vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmayan herkesin yabancı olarak kabul edildiği, mevcut durumda Türkiye’de bulunan yabancıların Türkiye’de uzun süre yasal olarak bulunabilmesinin şartının; vize, ikamet izni, geçici koruma altında bulunma, uluslararası koruma ya da Türk kanunlarında uluslararası koruma yerine geçen statü türlerinden birine sahip bir yabancı olması veya doğum ile Türk vatandaşlığı kazanmış olmasına rağmen kendi isteği ile vatandaşlıktan çıkma talep edip işbu talebinin kabul edilen kişiler olması gerektiğinden bahsetmiştik. Türkiye’de bulunan yabancılara uygulanacak hukukun YUKK’dan önceki mevzuatlarda gerek dağınık gerekse güncel durumların yarattığı ihtiyaçları karşılayamaması sebebiyle yürürlükte bulunan güncel YUKK’ nun içeriği ve oluşumundan bahsedilmiştir.

Uygulamada en çok karşılaşılan sorunların başında yabancıların idari gözetim altına alınması ve yabancı hakkında sınır dışı kararları verilmesi olarak karşımıza çıkmaktadır. İdare yabancılar aleyhine sıklıkla idari gözetim kararı vermekte, idarece verilen gözetim kararlarının gerekçeleri genel olarak; “ kaçma veya kaybolma riski taşıma” ile “kamu güvenliğini, kamu sağlığını veya kamu düzenini tehdit etme “ başlıkları altında ortaya çıkmaktadır. Uygulamada Göç İdaresi Başkanlığı’nca sıklıkla idari gözetim gerekçesi olarak kamu güvenliği ve kamu düzeni açısından tehdit oluşturma gerekçesiyle verilen idari gözetim kararlarında istihbarat yoluyla elde edilen bilgi ve belgelerin gizliliğinin korunmasının ve paylaşılmamasının gerekçe gösterilerek soyut bir beyanda

bulunmaktadır. Hakkında anılan gerekçelerle idari gözetim ve sınır dışı kararı verilen yabancılarla ilgili olarak herhangi bir ceza davası ya da ceza soruşturması da bulunmadığı görülmektedir. Mevcut durumda keyfiyete yönelik bir uygulama olduğu düşünülebilecek gerekçeyle ilgili olarak Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvurular neticesinde 16.12.2020 tarihinde 2018/6143 başvuru numaralı karar ile; Kamu makamlarınca kişinin milli güvenliği tehdit ettiği beyanında bulunulmasının soyut bir beyan olduğu, kamu makamlarının işbu beyanlarına ilişkin olarak somut şekilde elinde var olan yeterli ve ciddi belgeleri yargı merciine sunması gerektiğinden bahseden emsal bir karar yayınlamıştır.⁷⁶ Anayasa Mahkemesi kararında idarenin sahip olduğu tüm bilgi ve belgeleri yargı merciine vermesi gerekmediği ancak iddia ettiği kamu güvenliğini tehdit etme unsuruna ilişkin olarak yeterli ve ciddi belgeleri sunması gerektiğinden bahsetmiştir.

Anayasa mahkemesince verilen emsal karar büyük bir önem taşımaktadır. Şöyle ki; Anayasa mahkemesince verilen bu kararla idarenin soyut beyandan uzakta durması gerektiği, somut şekilde elinde var olan bilgi ve belgelerin istihbarati bilgi taşıyıcıları dahi hepsini değil, kamu güvenliğini tehdit ettiği kanısı oluşturacak yeterli ve ciddi belgeleri de yargı merci önüne getirmesi gerektiğinden bahisle idareyi yükümlülük altına sokmuştur. Anılan yüksek mahkeme kararıyla birlikte idareye tanınan takdir yetkisinin sınırları yüksek yargı makamlarınca belirlenmeye başlamıştır. YUKK'da idareye tanınan takdir yetkisinin sınırlarının belirlenmediği durumların Yönetmelik ile de belirlenmediği, ancak idareye sonsuz bir takdir yetkisi de tanınmadığı görülmektedir. Kanun koyucunun bilinçli olarak yapmış olduğu düşünülen bu boşluk hukukun üstünlüğü ilkesi gereğince, evrensel hukuk bilgisine sahip hukukçularca sınırların belirlenmesini amaçlayan bir boşluk olduğu düşünülebilir. Kanun koyucunun bu davranışının devletin egemenlik hakkına ilişkin sınırlamalardan uzakta kalma düşüncesi olduğu değerlendirilebilir.

Uluslararası hukukta AIHM'ne yapılan başvurularda sınır dışı kararları ile ilgili olarak karşımıza çıkan bir diğer sorun da “*gönüllü geri dönüş*” formlarıdır. Akkad/Türkiye kararında; Suriye uyruklu geçici korumadan yararlanan yabancıların Yunanistan'a yasa dışı yollardan giriş yapmaya çalışırken yakalanması neticesinde zorla ve hukuka aykırı şekilde sınır dışı edildiği iddiası ile yapılan başvuru neticesinde Türkiye

⁷⁶ T.C. Anayasa Mahkemesi, (2020). T. 16.12.2020, B.N.: 2018/6143.

aleyhine ihlal kararı verilmiştir.⁷⁷ Dosya kapsamında hakkında gönüllü geri dönüş formu imzalatıldığı iddia olunan yabancı başvurucunun, gönüllü geri dönüş formu imzalaması nedeniyle Göç İdaresi başkanlığında bir sınır dışı kararı verilmediği, kişinin gönüllü geri dönüşünün sağlandığı iddiası ile yapılan yargılama neticesinde İkinci Daire gönüllü geri dönüş formunun başvurucu tarafından kendi iradesi ile imzalanmadığı, başvurucunun etkili hukuk yolunu kullanmadığı, başvurucunun geri gönderilmesinden önce zorla geri gönderilmesine itiraz etme hakkı sağlanmadığı, sınır dışı edilen başvurucunun sınır bölgesine nakli sırasında ellerinin kelepçeli olmasını da aşağılayıcı muamele kapsamına aldığından bahsedilmiştir.

Gönüllü geri dönüş formları ile ülke dışına çıkılması hususunda baskı ile imzalatıldığı iddiası karşısında AIHM ikinci daire kararına bakıldığı zaman, ikinci daire bu konunun bir sınır dışı kararı olduğunu ve hak ihlali olduğundan bahsetmiş, bunun gerekçesini ise başvurucuya imzalatılan gönüllü geri dönüş formunun mahiyetini bilmediği Yunanistan sınırında yakalanan başvurucunun sonrasında Suriye'ye gönüllü geri dönüş isleminin hayatın olağan akışına aykırı olduğunu değerlendirmiştir.

3.2. Değerlendirmeler

Mevcut durumda Türkiye'de bulunan yabancılara ilişkin olarak hazırlanmış bulunan ulusal mevzuatların zamanla ihtiyaçları karşılamadığı, yaşanan güncel gelişmeler neticesinde ihtiyaçları karşılamayan bu mevzuatların yürürlükten kaldırılarak YUKK'nun hazırlandığı görülmüştür. YUKK güncel ihtiyaçların tamamını karşılamamakla birlikte çoğunu karşılamaya yetecek içeriğe sahiptir denilebilir.

YUKK'nun Türkiye'nin taraf olduğu birçok uluslararası sözleşmelerin içeriği ve hali hazırda yürürlükte bulunan Anayasa'nın özü ve sözüne uyumlu olduğunu söylenebilir. Anılan kanunun içeriğinin hem sözleşmeler hem de Anayasa ile uyumlu halde bulunmasına rağmen Türkiye'nin hem iç hukukunda hem de uluslararası hukukta karşısına çıkan en büyük problemin; kanunun uygulanış biçiminden kaynaklandığını söylemek hatalı olmayacaktır.

⁷⁷ European Court of Human Rights, 2022.

Yabancılarla ilgili iş ve işlemleri yürütmekle görevli bulunan Göç idaresi Başkanlığı'nın valiliklerde yetkili Göç İdaresi Müdürlüklerinde çalışan kişilerin hukuk eğitimi alan kişilerden oluşmaması uygulamada yaşanan aksaklıkları doğurduğunu söyleyebiliriz. Mevcut durumda yabancıların idari iş ve işlemlerini yürüten kişilerin hukuk eğitimi almamaları emredici hukuk kurallarına sahip kanunun uygulanmasında hataya sebebiyet vermektedir. Mevcut durumda Türkiye'de beş yıllık lisan eğitimi ile hukukçular yetiştirilmekte ve hukuk eğitimi ile yetişen kişilerin kanun koyucunun iradesini, uygulamadaki usul hukukunun önceliğini en iyi bilen kişiler olduğu unutulmamalıdır.

İdare'nin işlem ve eylemlerinin tamamının yargısal denetime tabi olması, mevzuata veya yerleşik içtihatlarla aykırı şekilde tesis edilen hatalı idari işlemlerin düzeltilmesini sağlamaktadır. Türkiye'de hali hazırda çok sayıda yabancıların yaşaması ve yabancılar hakkında her gün idari işlem tesis edildiğinin düşünülmesi halinde, idarenin iş ve eylemlerinin öncelikli olarak iç hukuk denetimine tabi olması büyük önem arz etmektedir. Uluslararası kuruluşlar ve yargı mercilerinden önce, düzenlenen idari işlemin hatalı olması halinde öncelikli olarak iç hukukta hataların düzeltilmesi Türkiye'nin uluslararası düzlemde saygınlığının korunması açısından büyük önem taşıdığı bir gerçektir.

Mevcut durumda Türkiye'de birçok yabancıların yaşadığı; bu yabancıların bir kısmının kayıtlı olmasına rağmen bir kısmının ise kayıt dışı yabancı olduğu bilinmektedir. Türkiye'de yabancı statüsünde bulunan birçok yabancıların Türkiye'de yaşama veya yaşam faaliyetlerini sürdürme düşüncesinde olduğunu söylemek hatalı olacaktır. Birçok yabancı Türkiye'yi Amerika ve Avrupa ülkelerine geçiş için bir köprü olarak değerlendirmekte ve bu sebeple Türkiye'de yabancı nüfusunun miktarı gün geçtikçe artmaktadır.

Türkiye'de artan yabancı nüfusunun varlığı düşünüldüğünde bir Göç Bakanlığı'nın kurulması düşüncesi gündeme gelebilir. Mevcut durumda kurulabilecek Göç Bakanlığı'nın hali hazırda yabancılarla ilişkin iş ve işlemleri düzenlemekle yetkili olan İç İşleri Bakanlığı ile ortaklaşa çalışmalar yürütmesi gerekecektir. Kuruluşundan bugüne İç İşleri Bakanlığı yabancılarla ilişkin işlemleri düzenlemek ile ilgili çalışmaları yürütmüş, politikalar geliştirmiş ve bu konularla ilgili personel yetiştirmiştir. Yeni bir bakanlık kurulması halinde; hali hazırda iç işleri bakanlığı bünyesinde bulunan yetişmiş personelin

yeni bakanlığa aktarılmasında bir sıkıntı yaşanmayacağı aşıkardır, ancak yeni kurulacak bir Göç Bakanlığına ilişkin olarak yeni personel yetiştirilmesi gerektiği, bu personeller için eğitim, yer ve bütçe hazırlanması gerektiği gerçeği de göz ardı edilmemelidir. Yapılacak bu işlemler için devlet bütçesinde yeni düzenlemeler yapılması da gerekecektir.

Yeni bir bakanlık kurulması işlemi, halihazırda var olan sistemin başka bir alana taşınmasının ötesine geçmeyeceği gibi yeni personel istihdamı sağlanması adına bütçe planlaması yapılmasını da gerektirecektir. Burada önemli olan hususun yeni bir bakanlık kurulup kurulmayacağından ise hükümet üstü bir politika kurulması ve bu politikanın devlet politikası haline getirilerek süreklilik arz etmesinin daha önemli olduğunu söylemek hatalı olmayacaktır. Mevcut durumda İç İşleri Bakanlığı'nın kuruluşundan bu yana yabacılarla ilgili düzenlemeleri yapan idari merkez olduğu, bu merkezde hazırlanan politikaların devlet politikası halinde uygulama alanı bulmasının Türkiye'nin göç ile ilgili atacağı adımlarda keyfiyeti önleyeceği gibi istikrar sağlayacağını söylemek doğru olacaktır.

Türkiye'nin mevcut jeolojik konumunun Asya ile Avrupa arasında olması, anılan iki kara kıtası arasında geçişin sağlanmasında en kısa ve güvenli ülke konumunda bulunması sebebiyle yaşanan uluslararası göç hareketlerinde göç eden toplulukların belirli sürelerle bulunduğu bir merkez halini aldığı söylelenebilir. Özellikle Avrupa'da başlayan sanayileşme devrimi sonrasında göç hareketlerinin başlaması, sonrasında meydana gelen Birinci Dünya Savaşı ile uluslararası bir sorun haline gelen yabacılarla ilgili olarak dünya devletlerinin bir araya gelerek; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin sözüne ve ruhuna uygun olacak şekilde birçok hukuki düzenleme yapmış olduklarından yukarıda bahsetmiştik. Türkiye bu süreç boyunca uluslararası hukuk düzenini hazırladığı hukuk kurallarını, ülke çıkarlarını gözeterek ihtiraz şerhleri düşmüş olsa dahi kabul etmiş, bu kabullerde hazırlanan hukuk kurallarına uygun birçok iç hukuk kuralları geliştirerek hukuk düzleminde yürürlüğe koymuştur.

Halihazırda mevcut bulunan hukuk kuralları zaman içerisinde geliştirilerek günün şartlarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Günümüzde yabacılar ile ilgili olarak yapılacak iş ve işlemlerin bir bütün olduğu YUKK yürürlükte olup, ihtiyaçların hepsini karşılamasa dahi birçok güncel ihtiyaca cevap verebilecek durumdadır. Uygulamada

YUKK'ta yer alan sınır dışı ve idari gözetim hükümleri ile ilgili olarak yapılan idari işlemlere karşı açılan davalar yoğunluk göstermektedir.

Türkiye'de bulunan yabancılar için İdare'nin sıklıkla idari gözetim kararı verdiği uygulamada bilinen bir gerçektir. İdari gözetim kararı verirken dikkat edilmesi gereken hususların gözden kaçırıldığı uygulama içerisindeki avukatlar tarafından defaten tespit edilmiş, avukatlar tarafından yapılan hukuk mücadelesi sonucunda uygulamaya yönelik birçok içtihat doğmuştur.

İdarece gerekçesi yeterince delillendirilmeden verilen idari gözetim kararları neticesinde ülke içerisinde bulunan yabancılar aldıkları idari gözetim kararları sebebiyle geri gönderme merkezlerine yerleştirilmektedirler. Geri gönderme merkezine yerleştirilen yabancıların mevcut durumda özgürlüklerinin kısıtlandığı, geri gönderme merkezinde bulunan yabancıların mevcut kapalı ortam nedeniyle psikolojik rahatsızlıklar yaşamalarına sebebiyet verilebileceği, geri gönderme merkezlerinin işletilmesinin devlete maddi bir yük olduğu gerçekleri göz ardı edilmemelidir.

Sınır dışı kararı adı altında düzenlenen idari işlemler mevcut durumda idari yargıya sıklıkla konu olan işlemlerden biridir. Bu işlemin hazırlanılmasında son günlerde maddi gerçekten uzaklaşarak maktu halde belirlenen hükümlere dayanılarak işlem tesisi yapılmaktadır. Bu işlem tesislerinde yabancıların talep ettiği koruma türünün ehemmiyetinden uzaklaşıldığını söylemek hatalı olmayacaktır. Düzenlenen idari işlemin usul hukukuna aykırı şekilde tebliğ ve tebellüğ ettirilmesi problemi en sık karşılaşılan problemlerden biridir. Uygulamada yer alan bir avukat olarak; Yabancı hakkında sınır dışı kararı verilmesine rağmen yabancıların hangi sürede ve hangi ülkeye hangi gerekçe ile sınır dışı edileceğine ilişkin bilgilerin yer almadığı görülmektedir. Bu durum da YUKK'da yer alan bir boşluk olduğu için; hukukun normları arasında yer alan bilinebilirlik hukuk normuna çelişki doğurmaktadır. Mevcut çelişkinin ivedilikle giderilmesi gerekliliği ortadadır.

Türkiye'ye vatandaşlık bağı ile bağlı bulunmayan birçok yabancıya ilişkin olarak idari iş ve işlemlerin düzenlenmesinde en üst makam olan İçişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'de hatırı sayılır bir nüfus yoğunluğuna sahip olan yabancılarla ilgili olarak politikalar hazırlaması gerektiği, hazırlanacak bu politikaların hükümet politikasından

ziyade devlet politikası olması gerektiği Göç İdaresi; Başkanlığı'na bağlı olan İl Göç Müdürlüklerinde yer alan personellerini özellikle hukuk eğitimi almış kişilerden seçmesi gerektiği, hukuk eğitimi almamış personelleri ile ilgili olarak özellikle hukuk kuralları ile hukuk kurallarının uygulanması konularında sıklıkla eğitim programları hazırlayarak personellerine bu konuda eğitmesinin çok önemli olduğu aşikardır.

SONUÇ

Dünyanın değişen toplumsal ve sosyal yapısının günümüz uluslararası sistemine kazandırdığı olumsuz etkilerden birisinin de göç hareketlilikleri olduğu, göç hareketliliklerinin mevcut sistemin başat aktörü olan ulus devlet yapısı açısından “tehdit” oluşturduğu düşüncesinin mevcudiyeti ulus devletler açısından uluslararası ve ulusal alanda hukuki düzenlemeler getirilmesi fikrinin ayakta kalmasını sağlamaktadır. Uluslararası alanda “Arap Baharı” ile başlayan siyasi olayların sonuçları bugün sadece bölgesel etki yaratmayıp tüm küresel alanı bilhassa göç hareketleri ile etkilemeye devam etmiştir. Devletler; ulus devlet yapısının kendi alanını belirlemesi, sınırlarını koruması, vatandaşlarını ülkesine gelen diğer ülke vatandaşlarından ayrı ve ayrıcalıklı tutulması gerekliliği ile ulusal ve uluslararası düzenlemeler yapma yollarına gitmişlerdir. Yapmış olduğumuz çalışma neticesinde; Türkiye’nin yabancılarla ilgili olarak tarafı bulunduğu uluslararası anlaşmalara uygun olarak iç hukuk kurallarında düzenlemeler yaptığı tez aşamasında sıklıkla değinilerek değerlendirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler neticesinde YUKK’nun mükemmel ve her probleme kesin çözüm yolları bulabilen hükümlere haiz olduğu söylenemeyeceği gibi tamamen yetersiz ve etkisiz olduğu da söylenemez.

Yabancılara ilişkin olarak Türkiye ülke menfaatlerinin korunması amacıyla belirli hükümlere egemenlik hakkı kapsamında çekindeler koymuş olsa dahi, birçok uluslararası sözleşmenin tarafı olmuş, tarafı olduğu bu uluslararası sözleşmelerin sözüne ve ruhuna uygun düşmeyi amaçlayan yabancılara yönelik, güncel şart ve ihtiyaçlara göre çeşitli iç hukuk kuralları düzenleyerek kanunlar yaratmıştır. Mevcut durumda 04.04.2013 tarihinde kabul edilerek 11.04.2013 yılında 28615 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren ve hali hazırda yürürlükte olan YUKK ile ülke içerisinde bulunan yabancılara yönelik yapılacak iş ve işlemleri düzenlemeyi amaçlamıştır. Her ne kadar yaratılan kanunda birtakım açıklar söz konusu olsa da uygulamadan kaynaklanan sorunlar bu açıkları daha görünür kılmaktadır. Bilinen o ki hukuk sadece yaratılmak ve yazılı hale getirilmekle değil uygulamakla kıymet görür. Uygulamada karşımıza çıkan ve en çok dikkat çeken husus; YUKK’da yer alan idari gözetim hükmünde görevli mahkeme tayininin Sulh Ceza Hakimlikleri olması hükmüdür. İdari işlemlere karşı adli yargı içerisinde yer alan bir hakimliğin görevlendirilmesi hukuk dünyası içerisinde çelişki doğurmaya müsaittir. Adli yargı hakimlerinin yapacakları idari gözetim kararı

incelemelerini; idari işlem incelemesi olarak değil, daha çok adli işlem incelemesi yaparak karar verebilme ihtimallerinin varlığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum da idari işlemin değerlendirilmesinde hataya yer verebilir. Oluşabilecek bu hata sadece hukuk prensipleri açısından bir istikrarsızlık yaratmakla kalmayacağı gibi hali hazırında hakkında bir hüküm verilecek olan yabancıнын doğuştan insan olması hasebiyle sahip olduğu insan haklarının bir veya birkaçının ihlaline varabilecek hukuki sakıncalar taşıyabilir. Kanun koyucu öncelikli olarak YUKK'da yeni bir düzenleme yaparak adli yargı çerçevesine bıraktığı görevlendirmeleri, idari yargı çevresine taşınmalıdır ki idari işlem incelemeleri daha sağlıklı ve sistematik bir istikrar kazanarak gerçekleştirilebilsin.

Güncel durumda Türkiye'de bulunan yabancılar hakkında en çok tesis edilen idari işlemlerden birisi de sınır dışı kararlarına yönelik işlemlerdir. Bilindiği üzere hukuk sadece yazılı kaynaklara sahip değildir. Hukuk prensibi belirli ilkeler üzerinde doğmakta ve gelişmektedir. Bu ilkelerin en önemlilerinden birisi de bilinilebilirlik ilkesidir. Yabancılar ile ilgili olarak verilen sınır dışı kararlarının kesinleşmesi halinde yabancıнын hangi ülkeye ne zaman ve ne şekilde gönderileceğinin açıkça kanunda gösterilmemesi hukukun bilinebilirlik ilkesi ile çelişki yaratmaktadır. Bilinilebilirlik ilkesinin ihlaline sebebiyet verilmemesi açısından YUKK'a yeni bir düzenleme getirilerek bu sorunun çözülmesi gerekliliği göz önüne alınmalıdır. Yapılacak bir düzenleme ile; yabancı hakkında kesinleşecek bir sınır dışı kararı sonrasında; yabancıнын hangi aşamalarla, hangi süreler içerisinde sınır dışı edileceği, sınır dışı edilmesi ile Türkiye'ye tekrardan geri gelebilme koşullarının var olup olmayacağı hususlarına da açıklık getirilmesi Türkiye'de yaşam faaliyetlerini sürdüren yabancılar açısından da bir güvence oluşturacağı söylenebilir.

Kanun koyucunun öncelikli olarak yukarıda izah edilmeye çalışılan hukuki boşlukları ivedilikle doldurması Türk hukukunun ulusal ve uluslararası düzlemde güvenilirliğini geliştireceği söylenebilir. Bahsi geçen kanundaki boşlukların doldurulması aşaması hukukun asıl hayat bulduğu alan olan uygulamaya yönelik iyileştirmelerin yapılması gerekliliği yadsınamaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Uygulamada; yabancılar hakkında idari işlem tesis eden kurum olan Göç İdaresi Başkanlığının öncelikli olarak personel istihdamı sağlarken hukuk eğitimi almış kişilerden personel alımı yapması uygulamada yaşanan aksaklık ve hataların minimize

edilebilmesini sağlayıcı etkiler yaratacaktır. Hali hazırda Göç İdaresi Başkanlığında istihdam edilmiş bulunan ve Göç İdaresi Başkanlığı'na bağlı İl Müdürlüklerinde istihdam edilmiş bulunan personellerinin de yabancılara yönelik uygulamaları yerine getirdikleri hukuk kurallarının yorumlayabilme kabiliyetlerini ve becerilerini geliştirecek eğitimlere tabi tutulması ve bu eğitimlerin güncel şartlara, güncel şartların durumuna ve sıklığına göre elverişli ölçüde yinelenerek devam ettirilmesi gerekmektedir. Yapılacak bu eğitim programı sayesinde yabancılarla ilgili olarak uygulamada çıkabilecek problem ve aksaklıkların birçoğunun giderilebileceğini söylememiz hatalı olmayacaktır.

Türkiye tarafı olduğu uluslararası sözleşmeleri kendi iç hukukuna, egemenlik hakkını kısıtlamayacak ölçüde entegre edebilmiştir. Yukarıda bahsi geçen aksaklıkların çözüme kavuşturulması halinde; Türkiye'nin uluslararası alanda, özellikle de iç hukuk kurallarının uygulanması sebebiyle tarafı olduğu davalar açısından Türkiye'nin lehine sonuçlar doğurabileceği söylenebilir. Türkiye hali hazırda hukuk kuralları yaratabilme konusunda başarılı bir ülke konumundayken; yargı önüne taşınan uyuşmazlıkların genel olarak uygulanmasında uygulamadan kaynaklandığı görülmektedir. Kısaca uygulamada yaşanan sorunların çözülmesi halinde yabancılar hakkında gündeme gelen sorunların bir çoğunun çözüme ulaşabileceği gerçeğine ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Altınsoy, Zeynep Deniz. *Yabancılar hukuku çerçevesinde uluslararası koruma*. Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Adana 2015.
- Artuk, Mehmet Emin ve Mehmet Emin Alşahin. “Hapis cezalarının ve cezaevlerinin tarihsel gelişimi”. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21/2 (2015): 154-185.
- Balkar Bozkır, S. “Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu uyarınca öngörülen uluslararası koruma türleri”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10/127-128 (2015): 41-79.
- Barkın, Ersan. “1951 tarihli mülteciliğin önlenmesi”. *Ankara Barosu Dergisi*, 1 (2014): 333-360.
- Baş, Melike / Molu, Birsal / Tuna, Halil İbrahim ve İbrahim Baş. “Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi”. *İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 6(3) (2017): 1680-1693.
- Binay, Muzaffer. “Küresel göç krizleri ve uluslararası göçlerin geleceğine ilişkin bir değerlendirme”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2022): 87-106.
- Bozkurt, Güvenç. “Göç olgusu ve Türk toplumu”. *II Uluslararası Sosyoloji Kongresi: Toplum ve Göç*. Mersin: Sosyoloji Derneği Yayınları, 1996.
- Brownlie, Ian. *Principles of public international law*. Oxford: Clarendon Publications, 1966.
- Candaş, Aslı Bayata. “Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu kapsamındaki geri gönderme yasağının uygulanma koşullarının AİHM kararları çerçevesinde irdelenmesi”. *Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/1 (2015): 73-90.

- Clapham, Andrew. “The role of the individual in international law”. *The European Journal of International Law*, 21/1 (2010): 25-30.
- Çetin, Elif. “Türkiye'ye göç yönetiminde uluslararası göç örgütü (IOM)'nün rolü ve etkisi”. *MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 26/2 (2022): 221-241.
- Çörtoğlu Koca, Sema. “Yabancılar ve Uluslararası koruma kanunu uyarınca yabancıların Türkiye’de ikamet ve uzun dönem ikamet iznine ilişkin değerlendirmeler”. *Ankara Barosu Dergisi*, 2, (2016): 41-88.
- Dural, Mustafa ve Tufan Öğüz. *Türk Özel Hukuku* (Cilt II). İstanbul: Filiz Kitapevi, 2014.
- Ekici, Süleyman ve Gökhan Tuncel. “Göç ve insan”. *Birey ve Toplum*, 5/9 (2015): 9-22.
- Ekşi, Nuray. *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku* (2. baskı). İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 2014.
- Elif Hukuk Bürosu. (2023). *Deport Nedir? Nasıl Kaldırılır?* Web Sitesi: <https://elifhukukburosusu.com/?p=vatandaslik-islemleri&id=201> (Erişim Tarihi: 22.01.2023).
- Ergüven, Nasıp Sarp ve Beyza Öztunalı. “Uluslararası mülteci hukuku ve Türkiye”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62/4 (2013): 1007-1061.
- European Court of Human Rights. (2022). *Akkad/Türkiye Kararı*. Web Sitesi: [https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:\[%22001-218581%22\]](https://hudoc.echr.coe.int/tur#{%22itemid%22:[%22001-218581%22]) (Erişim Tarihi: 26.07.2023)
- European Court of Human Rights First Section, 14401/88 (European Court of Human Rights Ocak 12, 1991).
- First Section Decision as to the Admissibility of Application no.40229/98 by A.G. and Others against Turkey, 40229/98 (The European Court of Human Rights Haziran 15, 1999).
- Gök, Gonca Oğuz. “Kimin güvenliği? uluslararası göç-güvenlik ilişkisi ve uluslararası örgütlerin rolü”. *KOSBED*, 31 (2016): 65-82.

İstanbul Bilgi Üniversitesi İnsan Hakları Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi. (2023). *İnsan Hakları Hukuku Bilgi Sayfası*. Web Sitesi: <https://insanhaklari.merkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/131-tum-gocmen-iscilerin-ve-aile-fertlerinin-hak-larinn-korunmasna-dair-uluslararası-sozlesme/> (Erişim Tarihi: 10.02.2023).

Kapani, Münici. *Politika Bilimine Giriş* (58. baskı). Ankara: Serbest Kitaplar, 2019.

Kartal, Bilhan ve Emre Başçı. “Türkiye'ye yönelik mülteci ve sığınmacı hareketleri”. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12/2 (2014): 275-299.

Keskingöz, Hayrettin ve Murat Burak. “Türkiye'deki göç hareketleri ve lojistik ilişkisi”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2022): 141-156.

Madde 14. (2016). *Jabari/Türkiye*. Web Sitesi: http://madde14.org/index.php?title=Jabari_/_Türkiye (Erişim Tarihi: 26.02.2023).

Oxford Learner's Dictionaries. (2023). *Migration*. Web Sitesi: <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/migration?q=migration> (Erişim Tarihi: 23.10.2023).

Öğüt, Selman. “Uluslararası hukuk düzeninin aktörleri olarak uluslararası hukuk kişileri”. *Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9/119-120 (2014): 167-193.

Özel, Sibel. “Uluslararası koruma başvurusu sahibi, uluslararası koruma sahibi ile koruma altına alınanların hukuki statülerinin sığınmacı ve göçmen kavramları özelinde değerlendirilmesi”. *Uludağ Journal of Economy and Society*, 37/2 (2018): 249-295.

Pazarcı, Hüseyin. *Uluslararası Hukuk* (13. baskı). Ankara: Turhan Kitapevi, 2014.

Pecoud, Antoine. “Introduction: the international organization for migration as the new ‘un migration agency’”. M. Geiger, & A. Pecoud (Edt.). In *The International Organization for Migration The New ‘UN Migration Agency’ in Critical Perspective* (ss. 1-27). Cham: Palgrave Macmillan, 2020.

- Perruchoud, Richard ve Jillyanne Redpath Cross. (2004). *Göç Terimleri Sözlüğü*. Web Sitesi: https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf (Erişim Tarihi: 15.06.2023).
- Sapmaz, Ahmet ve Gökhan Sarı. “Dağlık Karabağ sorununda Azerbaycan tarafından kuvvet kullanım olailiğının analizi”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 8/15 (2012): 1-32.
- Sur, Melda. *Uluslararası Hukukun Esasları* (7. baskı). İstanbul: Beta Yayınları, 2013.
- Şeker, Güven / Sirkeci, İbrahim ve Çetin Arslan. “Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu hakkında genel bir değerlendirme”. *İnsan Hakları Yıllığı*, 32 (2014): 107-129.
- T.C. Anayasa Mahkemesi. (2020). *A.G. Başvurusu*. T.C. Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası Web Sitesi: <https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/BB/2018/6143> (Erişim Tarihi: 26.07.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2004). *5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi Web Sitesi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 18.03.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi. (2014). *Geçici Koruma Yönetmeliği*. T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi Web Sitesi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/21.5.20146883.pdf> (Erişim Tarihi: 17.03.2023).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Resmi Gazete. (2013). *6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 18.01.2023).
- T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (tarih yok). *Başkanlık*. T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı Web Sitesi: https://www.goc.gov.tr/baskan_ligin_gorevleri (Erişim Tarihi: 16.03.2023).
- T.C. Resmi Gazete. (1961). *Kanunlar*. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/10898.pdf> (Erişim Tarihi: 29.03.2023).

- T.C. Resmi Gazete. (1968). *12968 Sayılı Resmi Gazete*. Web Sitesi: <https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/02/MultecilerinHukukiDurumunaDair1967Protokolu.pdf> (Erişim Tarihi: 24.02.2023).
- T.C. Resmi Gazete. (1994). *22127 Sayılı Resmi Gazete*. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2006/01/20060127-2.htm> (Erişim Tarihi: 20.02.2023).
- T.C. Resmi Gazete. (2003). *25178 Sayılı (Mükerrer) Resmi Gazete*. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2003/07/20030724M1.htm> (Erişim Tarihi: 26.02.2023).
- T.C. Resmi Gazete. (2013). *288615 Sayılı Resmi Gazete*. Web Sitesi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm> (Erişim Tarihi: 27.02.2023).
- Tezcan, Durmuş / Erdem, Mustafa Ruhan / Sancakdar, Oğuzhan ve Rifat Murat Önok. *İnsan Hakları El Kitabı* (5. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları, 2014.
- The UN Refugee Agency. (tarih yok). *Convention and Protocol Relating to the Status of Refugees*. Web Sitesi: <https://www.unhcr.org/media/convention-and-protocol-relating-status-refugees> (Erişim Tarihi: 27.01.2023).
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Göç*. Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 16.01.2023).
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Göçmen*. Web Sitesi: <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi: 28.01.2023).
- Yılmaz, Abdurrahman. “Uluslararası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri”. *Turkish Studies*, 2014: 1685-1704.